STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 11406

ALE VERK

S. G. Frug

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

1887—1904

אַלֶע װֶערק

פון

ש. פרוג

צװײטער טהײל

אױסגאבע פון דער רעדאַקציע „דער פרײנד".

ס.-פּעטערבורג.

שנת תרס"ד לפ"ק.

Собраніе сочиненій

С. Г. ФРУГА

Часть II.

Изданіе редакціи „Дэръ Фрайндъ"

С.-Петербургъ.

Изд. газ. „Дэръ Фрайндъ", Вознесенскій просп., 53.

1904.

Дозволено Цензурою С.-Петербургъ 20 Августа 1904 г

משיח׳ס־צייטען

די פאפירענע בריק.

(א באבע־מעשה)

אין א שטעדטיל
(ווי געהייסען
האט דאס ליעבע
שטעדטיל, — ווייסען.

גלויב איך, אלע,
קליין און גרויס;
און אויב ניט,
מאכט אויך ניט אויס;

גשן, גינשפריג,
יארמעליניע —
וואס איז דא
די נפקא מינה

וואסער שטעדטיל,
וואסער טייך?
כ׳שרייב דאך ניט
קיין גט פאר אייך)

אין דעם שטעדטיל,
ערב־פורים,
הויך און מעכטיג
ווי א שטורם,

האָט אַ בת־קול
זיך דערהערט:
„— יודען! גליק
איז אייך בעשערט;

„אויס בהלות,
אויס יללות,
אויס, אַ סוף
צו אייער גלות;

גיכער, ברידער,
מאַכט זיך גרייט,
מאַכט זיך גרייט —
משיח געהט!" . . .

* * *

און משיח
איז געקומען . .
יודען לויפען,
שרייען, ברומען,

אומגעלומפערט
און צוהיצט,
אי פערמאַטערט,
אי פערשוויצט,

רויט ווי פייער,
בלייך ווי מתים,
חאַפּען תפילין
און טליתים,

ספרים, בעטגעוואַנד
און טעפּ;
ס'געהען חאַראַרעם
די קעפּ;

אַ יריד, אַ מאַרק,
אַ מורא;
ס'איז אין שטעדטיל
שמחת תורה;

און שוין פלאַנעֶם
טאַקעֶ באַלד
מאַכעֶן אַלעֶ,
יונג און אַלט,

ווי אַזוי דאָרט
אָנצוהויבעֶן
גאָר אַ נייעֶם,
זיסעֶם לעֶבעֶן.

* *
*

מאָטיעֶ טשוואָק
דעֶר וואַסעֶרפיהרעֶר
האָט געֶחאַפּט [illegible]
דעֶם לעֶצטעֶן פיערעֶר

און, צופלאַקעֶרט
ווי אַ בליץ,
באַלד אין שעֶנק
אַריין מיט היץ:

„— אַ גאָט העֶלף!
אַנו, רֶב חַיִים,
גיסט נאָר אָן
אַ כּוס לְחַיים

און פון גרעֶסטעֶן
טאַקעֶ שטאָף.
וואַסעֶר פיהרעֶן?
אוים, אַ סוֹף

ווייל אויף גאַנץ
יְרוּשָׁלַיִם
וועֶלעֶן זיין דאָך
שואֲבֵי־מַיִם

די בְּנֵי גִבְעוֹן!!...
געֶהט אין ד׳רעֶרד
אי דאָס פעֶסעֶל,
אי דאָס פעֶרד!״...

* *
*

„— הערסטו, סערדצע,
הערסטו האדעל,
צום שווארץ־יאהר
די שער און נאדעל,

„אוים, אנ׳עק
צו שניידעריי,
און א לעבען
פון דאס ניי!" —

האט געשריגען
יענקעל שניידער:
„ב׳ניה אט באלד
א קלייד פון זייד דיר"

„און א שלעפ־שאל
קויף איך דיר...
געלד? דו, בהמה, —
אהן א שיעור,

הוליעט, קינדער!
הוליעט, ברידער!
ווייל אז באלד
נאט וועט שוין ווידער

מיט זיין גרויסער,
שטארקער האנד
פיהרען אונז
אין אונזער לאנד

און דעם בית
המקדש בויען,
בין איך דאך,
מיין ווייב, א כהן!

זייט זיך רוהיג
אין געצעלט,
און צו דיר
א גאנצע וועלט

געהט און טראָגט
פון אַלעם בעסטען
הינהער, טויבען
גאַנצע נעסטען,

מַעֲשֵׂר, תְּרוּמָה
פולע זעק,
מעהל און בוימאֶייל
אָהן אַנ׳עק.

וואַרמעס קאָכען,
האַרץ מײַנס? אָח,
וואָס דיר גלוסט זיך
נעהם א[illegible] קאך —

אַ געבראָטענסעל,
אַנ׳ערך,
פון די פעטסטע
שוק וירך,

מיט אַ צימעסעל
פון שְׁלָמִים
אָנגעפעפערט
פול מיט בְּשָׂמִים!

קלײַב דיר אויס
דעם בעסטען ביסען
און פערטרינק
מיט יין קַפְרִיסִין.

„האַ? אַ שמאַלץ-גרוב
בְּנֶאֱמָנוּת...
עס און טרינק
און ברײַנג קָרְבָּנוֹת!"...

* *
*

בײַ אַ גלעזעל
גוטען מעד
איז געזעסען
און גערעדט

משה טראַליסקאַן.
דער סקלאַדטשיק
מיט רב שלמה'ן
דעם פּאָדריאַדטשיק:

הייסט עס, קלערט איהר,
נעהמען דאָרט
דעם פּאָדריאַד?
גאַנץ גוט, נאָר פאָרט,

אַ בית־המקדש
סטרויען... שווערליך!
היינט ביי יודען
געה בלייב עהרליך...

ניין, איך נעהם
דעם אָטקופּ דאָרט, —
אַ געשעפטעל
פּערוואַ סאָרט;

פּשוט זאָגען,
גאָלד צו שפּינען,
ממון קורח
צו פערדינען"...

„— יאָ, רב משה,
אָבער כאָטש,
איהר פערגעסט ניט —
וואָהנען דאָרט

„וועט דאָך נאָר
דאָס פאָלק־ישראל,
אונזער לאַנד
און אונזער קהל.

„זיין ביי זיי
אַ סקלאַדטשיק... אָך!
יודענס שכּרות
ווייסט איהר דאָך!

אויף הַבְדָלָה
אוּן אויף „קידוש" . . .
„— אַי, רֶב שְׁלֹמֹה,
ס׳אִיז אַ חִידוּש

מִיר אויף אַייך . . .
ווי הַייסט . . . אִיהר הָערט ?
יודען טרִינקען נִיט ! ?
פערקעהרט.

גלויבט מִיר, אִיך
וועל זַיין צופרִידען:
טרִינקען וועלען
מוזען יודען,

אוּן טאקע ב״ש
לְמַעַן־הַשֵׁם;
ס׳איז אַ פָּסוּק
דאָ אויף דעם.

אִיהר געדענקט
דעם נָבִיא׳ס שרַייען:
הוי שִׁכּוֹרִים*)
וְלֹא מְבִינִין!

הַיינט בּעקלערט,
אַז נִיט פון ווַיין,
מוז דאָך דאָס
פון בּראַנפען זַיין!" . . .

* *
*

נַחְמָן-מענדעל
צִיפּערבּלאַט,
אַ נִיקאָלאַיעווער
סאָלדאַט,

האָט געמאַכט
אַ שמועס אִין מִנְיָן
ווענען חַיִל
אִין דעם עִנְיָן

*) שכורת

מִן הַסְתָּם
איז ער געניט)
„— חַיִל דאַרף מען ,
ווי דען ניט ?

יונגע לײַט
איז קיין עין הרע
דאָ גענוג ,
און ס'איז אַ סְבָרָא ,

אַז פון פריזיוו
וועט מען דאָרט
ניט אַנטלויפן ;
אָבער , פאָרט

אַלץ דאַרף זײַן דאָך
בלאַהאַראָדנע —
אַ פאָלקאָווניק
און אַ ראָטנע ,

די אוטשעניע ,
דער פאַראַד
אויסצולערנען
דעם סאָלדאַט

ער זאָל זײַן
אין סלוזשבע פלײַסיג . . .
איז בְּכֵן ,
האָטש אַ יאָהר דרײַסיג

אַז איך געה
אויף קוליעס , האָב
אַ קאָנטוזיע
אין קאָפּ ,

מיט אַן־אויסשפּרוך
אַ פּאָנפּאַטען
(פירושה
פונ'ם מאַטען)

און די לינקע
אויג זעהט אויך
עפּעס אַלץ
ווי דורך אַ רויך

אַנב, יודען,
ווי איהר זעהט,
בין איך חאָטש-בּי
תּיכּף גרייט —

כּדי יודען
ניט פערשעמען -
די קאָמאַנדע
אויף זיך נעהמען;

אַרטיליעריע
מיט פּעחאָטע,
מיט האַרמאַטען,
ביקסען . . . בלאָטע:

ניהט נאָר אויף מיר
אַ מונדיר
און איך ווער
אַ קאָמאַנדיר" . . .

* *
*

אויפ'ן שוהל-הויף
ווערט אַ דראַקע:
צוויי בינדיוזשניקעס,
און טאַקע

די, וואָס עבֿרי
ניט אַ וואָרט,
האָבען זיך
צוטענה'ט דאָרט

וועגען דעם,
אויף וואָסער אַרט —
נוסח אַשכּנז
אָדער ספֿרד

דאוונען ד אָ ר ט ע ן
זאָל דער עולם . . .
„— אַשְׁכְּנַז, בְּהֵמָה !"
„— סְפָרַד , דו , גולם !" . .

„— יורקע !" . . . „— מְמַזֵר ! !". .
און צום עק —
קלעפּ געבּראָטענע,
אַ שרעק . . .

* *
*

זעהענדיג
דער עולם'ס פרייד
הערענדיג
די אַלע רייד

מיט די פּלאַנעם
פונ'ם קָהָל
אויפ'ן גאַנצען
לאַנד־ישׂראל — ,

„—שטעהט , רַבּותים ,
וואַרט נאָר אוים ,
אייער גליק
איז טאַקע גרוים —

האָט געזאָגט
משיח , — „יודען
מעגען טאַקע
זיין צופריעדען ,

הוליען אויפ'ן
העכסטען אַרט ,
וואָס זיי האָבען
מיך דערוואַרט ,

אָבער קודם
אַלע זאַכען
דאַרף איך דאָך
די ב ר י ק איין מאַכען

ווי איהר ווייסט דאָך,
פון פאַפיר,
ברייננט־זשעֶ
מאַטעֶריאַל צו מיר״...

„— וואָס? פאַפיר?
אָח, מיר פעֶרמעֶגעֶן
דאָס אַפילו
אַכטצעֶהן וועֶגעֶן:

„תּנאָים... גט...
פריחאָד־ראַסחאָד...
ידעֶן שרייבעֶן,
דאַנקעֶן גאָט!״...

* *
*

אויפ׳ן שוהל־הויף,
וואו אין בלאָטעֶ
שווימט אַרום
אַ גאַנצעֶ ראָטעֶ

געֶנז און קאַטשקעֶס
טאָג און נאַכט,
איז געֶוועֶן
דעֶר סקלאַד געֶמאַכט.

יונגלעֶך, מיידלעֶך,
וויבעֶר, זקנים
האָבעֶן זיך
צוזאָגט אינאיינעֶם

און פאַפיעֶר
האָט יעֶדעֶר באַלד
אָנגעֶבראַכט —
אַ שרעֶק, אַ גוואַלד,

ספרים, ביכעֶר,
בלעֶטעֶר, בלעֶטלעֶך:
ידעֶן לומדים —
נייעֶ פּשטלעֶך,

שאַרפֿע, טיפֿע —
עַל־פּי־רוב
אויף ווײַזתא׳ס
גרויסען „ו א ו",

אויף „צ פּ י ח ת"
„אַ ח ש ת ּ ר נ י ם"
מיט נוטריקון
און סימנים

אויף דעם רמז
וואָס איז שײַך
צו די ווערטער
„ש נ י ש ב י ך",

אויף „ש נ ת י ם"
און „מ ק ץ"
מיט אַ דרש
אויף „מ ו פּ ת ע ין".

די זשאַרגאָנע
ראָמאַניסטען —
גאַנצע פּעק
פֿון אַלע מיסטען,

ווי למשל
אַ ראָמאַן:
„ד ר ײַ צ ע ה ן ו ײַ ב ע ר
א ו ן א י י ן מ אַ ן",

„פֿ ו ן אַ ב ת־מ ל כּ ה
מ י ט צ וו אַ נ צ י ג
פֿ ע ל ד־ר ײַ ז ל נ י ם
נ ע ב ע ן ד אַ נ צ י ג" —

ווי זיי האָבען
מיט געוואַלד
אין אַ גרויסען,
טיפֿען וואַלד

זי פֿערפֿיהרט
און דאָרט פֿערבאָרגען
אין אַ הייהל,
און ווי אויף מאָרגען

איז געגאַנגען
דורכ'ן וואַלד
אַ בעהעלפֿער
יענקל שפּאַלט,

(נאָך אַ שטעקעל
צו דעם קאַנציק
פֿאַר די יונגלעך
מק"ק דאַנציג)

האָט די בת-מלכּה
געפֿונען,
די גזלנים
אין אַ ברונען

זעהר קלוג
אַרייַנגענאַרט,
אַלע צוואַנציג
דאָרט פֿערשפּאַרט

און אַוועק
בייַ־נאַכט פֿאַמעליך
מיט דער בת-מלכּה
צום מלך;

ווי דער מלך
האָט בעלוינט
דעם בעהעלפֿער,
וועלכער וואָהנט

איצט אין גינשפּריג,
האַלט דאָרט סקלאַדען,
פֿיהרט געשעפֿטען,
נעהמט פּאָדריאַדען...

און אַזוי
אויף דרײַצעהן אײל
אַ ראָמאַן
אין זיעבען טהײל...

*
* *

די זשאַרגאָנע
גראַמען-קלײַבער —
שאַרפע מֹחת,
וואָזשנע שרײַבער

מיט פאַנטאַזיעס —
אַ בראַנד! —
האָבען תּיכּף
אײַנגעשפאַנט

אַ פאָר ציעגען
אין אַ שליטען
מיט אַ בְּהֵמָה
אין דערמיטען

און געבראַכט
פאַפיער אַ באַרג
און געזאָגט,
אַז אויב ס'איז קאַרג

וועלען זײ —
מען זאָל ניט זאָרגען —
נאָך אַזוי פיעל
ברײַנגען מאָרגען:

שירים מליצות
וואָרט צו וואָרט
אַנ'אַנטיק
צונויפגעפאָרט,

ווי, למשל:
מאַמע,
שמאַמע;
ציעגען,
פליעגען;

אִיציעֶ,
פִּיציעֶ,
פִּיצעֶרִיצעֶ;
קעֶפּעֶל,
קנעֶפּעֶל,
טעֶפּעֶל
יויך;
אַפִּיקוֹמָן,
קוימעֶן,
רויך...

קורץ געֶזאָגט —
אַזעֶלכעֶ גראַמעֶן,
וואָס מעֶן קאָן
מִיט זײַ זיך סַמ׳עֶן..

*
* *

די פּאָלעֶמִישעֶ
קריטִיק —
שמאַטעֶס, בּוי
חאָטש דרײַצעֶהן בּרִיק:

ספּליאָטקעֶס, מַעֲשׂה׳לעֶך
צום לאַכעֶן
פון אִינטִימנעֶ
פרעֶמדעֶ זאַכעֶן:

וואָס טרִינקט דעֶר,
וואָס יעֶנעֶר עֶסט,
ווער בּײַ ועֶמעֶן
זיצט אויף קעֶסט, —

מִיט א שפּראַך,
וואָס זי צו הערעֶן
בַּעַל־עֲגָלָה׳ס
דאַרף מעֶן ווערעֶן...

*
* *

אויף פּאַפּיִער
פון שענסטען אַרט
האָט משיח'ן
געבראַכט

זיין אָטשאָט
דער פּרנסה-חודש,
וואו ס'איז יעדע
ציפער קודש:

וואָס, פון וועמען,
ווער און וועם —
און קיין קאָפּיקע
ביי דעם...

איהר אָטשאָט —
די תּלמוד-תּורה,
אָבגעדרוקט
מיט מרה שחורה...

און דער הקדש
און די שוהל —
אַנ'אָטשאָט
מיט ציפער פול:

וויפיעל שפּאַלטען,
וויפיעל לעכער
אין די וועגד
און אין די דעכער,

וויפיעל היצונג
געהט אַוועק
ס'זאָל דאָרט זיין
אַ קעלט — אַ שרעק.

דער ראַבינער —
זיינע דרשות,
וואָס פון זיי
שלאָגט אָן חלשות...

בַּעֲלֵי־טאַקסעֶם —
דעֶם קאָנטראַקט,
וואָ עֶס שטעֶהט
בְּפֵירוּשׁ: „האַקט,

רייסט און שינדט
די הויט פון קוֹנֶה,
ווי פון אייעֶר
גרעֶסטעֶן שׂוֹנֵא"...

די רַבָּנִים,
די מוּפְלָגִים —
שְׁאֵלוֹת־תְּשׁוּבוֹת
וועֶגעֶן סְיָגִים,

יַיִן־נֶסֶךְ
און חֲלִיצָה,
סִמָּן־נְעָרוֹת
און מְצִיצָה...

חֶבְרָה־שניידעֶר —
גאַנצעֶ פּעֶק
מיט מְסִירוֹת
אָהן אַנ'עֶק:

אויף די קלעֶפּ
הוֹשַׁעְנָא־רַבָּה
אין בֵּית־מֶדְרָשׁ
פאַר דעֶם גַבַּאי,

אויף דעֶם סטאַראָסטעֶם
„ד אָ ח אָ ד",
אויף דעֶר שוּהל
און אויף דעֶר באָד...

די מְלַמְּדִים
פונ'ם שטעֶדטיל —
אַ פּאָדראָבנעֶם
לאַנגעֶן צעֶטיל

װיפֿיעל מאָל
אויף יעדע שָׁעָה
שטאַרבען זיי
פֿון הונגער דאָ ;

װיפֿיעל קרומע
און האָרבאַטע
און זאַיקע
און פֿאַנפֿאַטע

זענען צװישען זיי
פֿאַרהאַן ,
און ד׳ רצון
געמאַכט אַ פּלאַן,

אַ קאַרטינע
פֿונ׳ם חֶדֶר ,
װאו זיין אָרט
פֿערנעהמט דאָרט יעדער :

װאו די קװאָטשקע,
װאו די ציגע,
װאו די בעט
און װאו די װיגע...

װאָכערניקעס —
לאַנגע ספּיסקעס,
װי געמאָטעװעט
די קישקעס

ביי יְתוֹמִים
און אַלְמָנוֹת
מיט פּראָצענט —
פֿאַר גרויס רַחְמָנוּת..

דער פֿאָדריאַדטשיק
פֿון דער באָד
האָט געבראַכט
אַ לאַנגען סמעטאָ ,

וואו ס'איז דײַטליך
אַלץ פֿאַרשריבען,
וואָס בײַ איהם
איז נ י ט געבליבען...

פֿון איספּראַווניק
דער דיעסיאַטסקע
האָט געבראַכט
אַ גאַנצע טאַצקע

פֿול מיט יודישע
דאָנאָסען
און געזאָגט
בְּזֶה הַלָּשׁוֹן:

„— הָיוֹת, דער עוֹלָם
געהט אַוועק,
טאָ נעהמט מיט זיך
אָט די פּעק

ספּליאָטקעס, פּראָזבעס
אַלע סאָרטען,
לאָז מען זײַ שוין
רעשען ד א ר ט ע ן“.

*

* *

קורץ, פּאַפּיער
פֿון אַלע ווערק
גאַנצע סקירדעס,
גאַנצע בערג —

אַ דערקוויקעניש
צו זעהען!...
אָבער הערט,
וואָס ס'איז געשעהען:

אַז מָשִׁיחַ
האָט בעטראַכט,
וואָס דער עוֹלָם
האָט געבראַכט —

אָט די אַלטע
אַלטע שמאַטעס,
דאָ מיט לעכער,
דאָרט מיט לאַטעס,

אָט דעם שמוץ,
דאָס מיסט און שטויב,
וואָס עס מאַכט אונז
בלינד און טויב,

וואָס פערצאַמט
דעם וועג דעם ברייטען,
ווי מיט גראָבע,
שווערע קייטען

און עס מאַכט
צו שפּאָט און שאַנד
אונזער פאָלק
אין גאַנצען לאַנד,

ביי דעם מינדסטען
אין די אויגען, —
האָט ער טיף
דעם קאָפּ געבויגען

און געזאָגט:
„— ניין, ברידער, ניין...
אָפּשר איז דאָס
גוט און שעין,

אָבער חוץ
גאָר אַלע זאַכען,
אויף די בריק,
וואָס איך דאַרף מאַכען,

ניט אזא מין
סאָרט פאַפּיער
ליעבע ברידער,
טויג פאַר מיר

פון דעם ביטערען
אונ ביזען
גלות-יודען
צו דערלעזען״ . . .

און משיח
האט זיין פערד
פון דעם שטעדטיל
אבגעקעהרט

און מיט טרויער,
שמערץ און צארען
ווייט פון דארט
אוועקגעפאהרען . . .

משיח'ס צייטען.

די לעצטע קאפּיקע.

(אַ באָבע-מעשה)

I.

אין אַ געוויסען שטעדטיל מיט'ן נאָמען שמוינעווקע, דאָרט וואו אַמאָל האָט געוואָהנט ר' ליבעלע פּעלצעל זכרונו לברכה און וואו פון דעמאָלט אָן געהט ניט דורך אַ יאָהר אַז עס זאָלען ניט געבוירען ווערען אַ זעקס-זיעבען צווילינג, — אין דעם דאָזיגען בעריהמטען שטעדטיל האָט זיך געטראָפען אַ געשיכטע, וואָס ס'איז כדאי צו דערצעהלען.

אַמאָל, אין אַ ליכטיגען שענעם פריה-מאָרגען, איז מען געוואָר געוואָרען, אַז אין גאַנץ שטעדטיל איז ניט געבליבען אפילו אַנ'איינציגע מזומנע קאָפּיקע.

אין פלוג איז דאָס גאָר אַ ווילדע זאַך, וואָרום ווי גע'שיקט זיך. אַז עס זאָל ביי יודען ניט בלייבען אפילו אַ קאָפּיקע?

אמת, עס טרעפט זיך, אַז כמעט ביי אַ האַלבער שטאָדט יודען געפינט זיך ניט נאָר אַ מזומנע קאָפּיקע, אפילו קיין צובראָכענער גראָשען ניט און ס'איז ניטאָ ניט קיין מעהל אויף חלה, ניט אַ בינטעל שטרוי אויף הייצונג, ניט אַ שטיקעל העלץ אויפ'ן לייב און דערביי טאַקע איז דאָ אַ בעל-טאַקסע מיט געבראָטענע קישקעס, אַ ראַבינער, וואָס עסט יעדען טאָג ראַקעס און טרינקט קאַווע מיט סעהערלעך, הייגט וואו איז. אין בעט צוויי, אַ דאָקטאָר מיט אַ טרפה קיך, אַנ'צפטייקער מיט אַ געגאָלטער מאָרדע, אַ פּאַדוואַינע, וואָס שפּיעלט שבת אין קאָרטען און אַ יוד אַ חלפן, וואָס חאַפּט איהם אָן, ווייסט

ער ווינפיעל פערענעס, קישען און לייכטער זענען פארהאן אין שטעדטיל, — אט די אַלע, מישטיינס געזאגט, כְּלֵי־קוֹדֶש, אָה וועלכע עס קאן קיין קיום ניט האבען דאס קלענסטע יודישע שטעדטיל אויף דער וועלט ?...

נאר ווי די מַעֲשֶׂה איז, קומען אבער פאר אויף דער וועלט זאכען וואס גאר שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע. בְּכֵן דערצעהל איך אייך, האט זיך געטראפען אין שמוינעווקע, אז זיך פון היינט ביז מארגען וואלט זיך ניט געפינען לא עֲלֵיכֶם א יוד, וואס ביי איהם איז געבליבען אפילו אַן איינציגע קאפיקע, מַמָּשׁ, ווי מען זאגט, חאטש צאהל ארענדעל פאר א קאפיקע.

אַז דאס האט דערוואוסט דער רַב, האט ער רֵאשִׁית־דָּבָר געוואשען די הענד און געמאכט שֶׁהֶחֱיָנוּ און דערנאך געשיקט לאזען בעטען צו זיך די גרעסטע בַּעֲלֵי־בָּתִּים אויף איין אֲסֵיפָה.

דער שַׁמָּשׁ איז ארומגעלאפען ווי א פערסמטער אין אַלע גאסען, און טאקע באלד נאך מַעֲרִיב איז דער עוֹלָם זיך צונויפגעגאנגען ביי'ם רַב.

דער רַב האט גענומען א ברייטען שמעק־טאבאק, אויסגעהוסט זיך און געזאגט בָּזֶה הַלָּשׁוֹן:

„—רַבּוֹתַי! צו דעם בוֹרֵא־עוֹלָם קאן מען קיין טַעֲנוֹת ניט האבען; צַוַדַאי איז ער גערעכט און זיין מִשְׁפָּט איז רעכט און א יוד איז מְחוּיָב אַלץ אננעהמען פאר ליעב, ווארום בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ הָרַבִּים זענען מיר אַוַדַאי ניט ווערטה אֲפִילוּ א טויזענד־חֵלֶק פון זיין גענאד און לייטזעליגקייט, וואס ער טהוט מיט אונז. בְּכֵן איז דער שֵׂכֶל מְחַיֵּב אַז דאס וואס גאט בָּרוּךְ הוּא טהוט מיט אונז איז לְגַמְרֵי נאר פאר זְכוּת אָבוֹת. — וּבִפְרַט, רַבּוֹתַי, בִּיאַת־הַמָּשִׁיחַ, וואס דאס איז די גרעסטע זאך אויף דער וועלט און אויף וואס יודען ווארטען שוין טויזענדער יאהרען. ווי, זאגט מיר, געשיקט זיך, אַז מיר, איך בעט אייך מְחִילָה, מיט אונזערע מַעֲשִׂים־טוֹבִים, אונזער פרומקייט און אונזער יודישקייט זאלען האבען דעם זְכוּת צו מְקָרֵב זיין די גְאוּלָה ?...

נאר אויף גאט פרעגט מען קיין קֻשְׁיוֹת ניט. די גְמָרָא זאגט: הַמָּשִׁיחַ לֹא יָבֹא עַד שֶׁתִּכְלֶה פְּרוּטָה מִן הַכִּיס... יודען! גיט אָב א שֶׁבַח צו זיין ליעבען נאמען: אין גאַנץ שמוינעווקע איז ניט געבליבען קיין איינציגע קאפיקע.

איז בְּכֵן גרייט זיך, יודען, לְבִיאַת הַמָּשִׁיחַ!“...

עטליכע מינוט איז דער עולם געזעסען ווי אפערטומעלטער. ביאת־המשיח!... עפעס א קלייניגקייט צו זאגען — גרייט זיך לביאת־המשיח... אמת, וואסער יוד איז ניט מוכי ומזומן יעדען טאג, אז אט וועט זיך דערהערען דער קול פון שופר, די לאנגע תקיעה־גדולה, וואס וועט געהן פון איין עק וועלט ביז דעם צווייטען, און אויף דעם בארג גריזים וועט זיך בעווייזען דער גואל־צדק רייטענדיג אויף'ן ווייסען פערד... אבער גלאט אזוי זאגען מיט אמאל: גרייט זיך, משיח געהט!!...

— הכי — האט זיך צולעצט אנגערופען איינער פון די בעלי־בתים — איז הייסט עס פאלעסטינא, מיט די חובבי־ציוניזם און מיט די קאלאניעס...

נאר דא האט זיך אויפגעהויבען מנשה־מענדעל דער פאדריאדטשיק, האט ארויסגעשלעפט פון בוזים־קעשענע א גראב פעקעל פאפירען, איבערגעבונדען מיט א בלאען וואלענעם פאדעם, אפאטש געטהון אין טיש און געזאגט:

— רבותים!ווארט אויס א ווייל... איך האב אקוראט היינט צונויפגעפיהרט דעם חשבון פון דער פאסטרויקע, איך מיין פונ'ם מרויח מיין איך, און האב טאקע בדעה געהאט צו בעטען דעם רב זאל לעבען מאכען אן אסיפה, כדי...

— הא?, וואס? — האבען זיך דערהערט קולות פון אלע זייטען: וואס חשבון?... ווער חשבון?... וואס וויל ער איצט מיט זיינע חשבונות?...

— שאט, רבותים, שאט! — האט זיך דא דערהערט דער רב'ס קול: אגותר... שאט, רבותים, אגותר...

— א גותר?!?!

און אלע, רבע זענען אלע, ווי מען זאגט, פערשטומט געווארען.

— זאגט, רב מנשה־מענדעל — האט זיך דער רב געווענדעט צו'ם פאדריאדטשיק: זאגט, וואס האט איהר געוואלט מודיע זיין דעם עולם?

— איך האב געוואלט זאגען, יודען, אז כפי דעם חשבון, כפי דעם סך הכל מיין איך, איז דא אנ'סטאטאק פון דער פאסטרויקע, איך מיין פונ'ם מרויח מיין איך, איז לעת־עתה געבליבען ביי מיר קהל'שע געלד...

— וויפיעל?... וויפיעל?

— אַ קאָפּיקע.

און מנשה=מענדעל האָט טאַפּענדיג אַרויסגענומען פון צווישען די צעטלעך אַ פּאַקעטיקעל פון אַ שטיקעל פּאַפּיער, צעוויקעלט עס און אַרויסגעלעגט אויפ׳ן טיש אַ קאָפּיקע.

אַ מינוט פינף האָט געדויערט אין אַ טיפען שטיל=שווייגעניש איבער׳ן גאַנצען צימער, וואו ס׳איז געזעסען די אסיפה די נאָהענטערע האָבען געקוקט אויף די קאָפּיקע עפּעס ווי צו=מישטע, יונגע לייט האָבען אויסגעצויגען די קעפּ צו דערזעהן חאָטש פון ווייטענס די קאָפּיקע, גלייך ווי זיי וואָלטען נאָך קיינמאָל ניט געזעהן אַ צורת מטבע אין די אויגען.

צולעצט האָט זיך ווידער אָנגערופען דער רב און געזאָגט:

— אַ נותר, זאָגט איהר, רב מנשה=מענדעל? אַוודאי זענט איהר גערעכט, אַ נותר איז אַ נותר, נאָר אפשר האָט איהר זיך טועה געווען, רב מנשה=מענדעל? אין אַ חשבון מאַכט זיך אַמאָל, פערשטעהט איהר מיך, אַ טעות...

— אַ טעות! אַ טעות! אַוודאי אַ טעות!! — האָבען זיך דערהערט קולות פון אַלע זייטען, — נאַט אייך אין מיטען דרינען אַנ׳אָסטאַטאָק! ביים פּאָדריאַדטשיק אַנ׳אָסטאַטאָק!..

— ס׳איז בנאמנות אַ קומעדיע מיט יודען! — האָט זיך צובייזערט מנשה=מענדעל: פּשוט אַנ׳אַקט, ווי איך בין אַ יוד!.. פאַר אַ יאָהרען ביי׳ם חשבון, ווען איך האָב מודיע געווען, אַז עס פעהלט געלד צו דער פּאָסטרויקע, האָט דער עולם געליאַרעמט: „ס׳אַ ליגען, ס׳אַ ליגען, ס׳מוז נאָך זיין אַנ׳אָסטאַטאָק לכל=הפּחות ק״ן רובל״... וואָס? אפשר ניט אמת? און איצט, אַז איך זאָג אַליין, ס׳איז דאָ אַ נותר און לעג איהם אַרויס אַ מזומנעם, איז נאַט אייך אַקוראַט קאַפּויר...

— רב מנשה=מענדעל—האָט זיך דאָ אַריינגעמישט דער רב: איך בעט אייך טויזענד מאָל מחילה...מילא וואָס, יונגע לייט, נאַרען, זיי פערשטעהען אַליין ניט וואָס זיי ריידען.. עט, נעהמט זיך ניט צו׳ם האַרצען... דער עיקר איז דאָ ניט דער חשבון — די קאָפּיקע איז דער עיקר, וואָרום איהר פערשטעהט...

און דאָ האָט זיך דער רב ווידער געווענדט צו דער אסיפה:

— רבותי, — האָט ער געזאָגט — בעוונותינו הרבים איז, ווי עס זעהט אויס, נאָך ניט געקומען די צייט, אַז מיר, יודען, זאָלען דערלייזט ווערען. משיח קען נאָך ניט קומען, ווייל דאָס וואָס די גמרא זאָגט איז ביי אונז ניט מקוים געוואָרען, — ביי קהל, ווי איהר זעהט, איז נאָך דאָ געלד . . .

— רבי — האָט זיך אָנגערופען איינער פון די בעלי־בתים, א יוד אַ חכם, אין די פריהערדיגע יאָהרען דער ערשטער בעל־עצה אין אַלע קהלשע זאַכען: רבי, האָט ער געזאָגט, מילא, דאַרף מען בעקלערען דעם ענין און געבען זיך אַן עצה.

— אדרבא — האָט געענטפערט דער רב — זאָגט איהר, רב קלמן, וואָס זאָל מען טהון?

רב קלמן איז געזעסען פערטראַכט אַ פּאָר מינוט און צולעצט האָט ער אַזוי געזאָגט:

רבי, איך מיין, אַז די קאָפּיקע זאָל מען אַריינוואַרפען אין טייך.

— אין טייך—האָט זיך דערהערט צווישען די יונגע לייט— איהר הערט, ער זאָגט: אַריינוואַרפען אין טייך . . .

— שאַ! שאַ!! — האָט אויסגערופען דער רב — שווייגט, יונגע לייט, לאָזט רעדען . . . מ־מ־מע . . . און וואָס מיינט איהר וועגען דעם, רב שלמה, רב אברם־בער, רב מרדכי . . .

רב שלמה, א יוד אַ למדן, האָט פערנומען אין האַנד די באָרד, אַ הוסט געטהון און געזאָגט:

— אין טייך? ניין, אין טייך ניט. וואָרום ראשית, איז דאָס פּשוט עובר זיין אויף בל־תשחית און צווייטענס, איז דאָס גלאַט קיין פּלאַן ניט: די קאָפּיקע קאָן איינשלינגען אַ העכט און ווער ניט איז פון אונז זאָל אַקוראַט דעם העכט אָדער אַליין חאַפּען, אָדער קויפען און ווידער טאַקע בעקומען די אייגענע קאָפּיקע. אֶלא וואָס? מיר זענען ניט קיין פישער און קויפען וועלען מיר אויך ניט, וואָרום ס'איז קיין געלד ניטאָ. אמת. נאָר פאָר גאָט איז דאָך אָבער ניטאָ קיין אונמעגליכקייט . . . בכן איז מיין עצה: היות, אַזוי ווי פּטור צו ווערען די קאָפּיקע דאַרף מען כדי צו מקרב זיין די גאולה, איז די עבירה פון בל־תשחית שוין ניט אַזוי גרויס און אַזוי ווי אין טייך וואַרפען איז קיין פּלאַן ניט, זאָל מען די קאָפּיקע בעסער אַריינוואַרפען אין מקוה. אין מקוה חאַפּט מען קיין פיש ניט און חוץ דעם איז דאָרט אויפ'ן גרונד

אַזאַ טיעפע און געדיכטע בלאָטע, אַז די קאָפּיקע וועט אין איהר איינגעזונקען ווערען אויף אייביג.

— יאָ, יאָ! אָט דאָס איז טאַקע אַ פּלאַן — האָבּען זיך דערהערט קולות אַרום.

— ניין, ליעבע יודען, דאָס איז גאָר קיין פּלאַן ניט! — האָט זיך אָנגערופען רב מרדכי יאַנעווער, אַ יוד אַ משׂכּיל, שוין אַ יאָהר פופצעהן בּליוס זיטעל אין דער תּלמוד=תּורה: דאָס איז קיין פּלאַן ניט — נעהמען קהל'שע געלד און וואַרפען אין בּלאָטע. בּעסער אָט וואָס: שוין אַ יאָהר צעהן אַז אין תּלמוד=תּורה קאַפּעט דורך דער סטעליע וויַיל אין דאַך זענען עטליכע לעכער. איז וואָלט זיין אַ יושר, אַז די קאָפּיקע זאָל מען אַסיגנירען אויף רעמאָנט אין דער תּלמוד=תּורה, ווי מיינט איהר, הער גלאָזמאַן?

רב שלמה גלאָזמאַן, דער קאַזנאַטשיי פון דער גרויסער שוהל אין שמוינעווקע, האָט זיך אַ גלעט געטהון דאָס סיווע בּערדעל און געזאָגט:

— אַוודאַי, רב מרדכי, זענט איהר גערעכט. די תּלמוד=תּורה דאַרף טאַקע רעמאָנט און ס'וואָלט טאַקע בּפירוש זיין אַ יושר... נאָר ניט איצט. וואָרום אַז בּאַלד משיח וועט קומען, וועלען מיר דאָך מעהר ניט דאַרפען דאָ קיין תּלמוד=תּורה. אמת טאַקע, מ'וועט ניט דאַרפען קיין בּתּי=מדרשים און קיין שוהלען אויך ניט. נאָר צווישען אַ תּלמוד=תּורה און אַ בּית=מדרש איז אַ גרויסער חילוק: אַ תּלמוד=תּורה איז דאָך ניט מעהר ווי אַנ'אוטשילישטשע, אַ שקאָלע, נאָר אויפ'ן יודישען אַרט, אַ שוהל אָבּער, אַ בּית=מדרש איז אַ מקום=קדוש. אין תּלמוד=תּורה, זאָגט איהר, קאַפּעט דורך דער סטעליע. נו, און אין שוהל בּיי אונז קאַפּעט דען ניט? בּיי אייך איז אין דאַך דריי לעכער און בּיי אונז אין שוהל איז דרייצעהן. מיר וועלען טאַקע, אַז אם ירצה=השם משיח וועט קומען, ניט מיטנעהמען מיט זיך ניט די תּלמוד=תּורה, ניט די שוהל. אָבּער איבּערלאָזען דאָ אַ שוהל, אַ מקום קדוש, מיט לעכער — איז אַ חילול=השם, בּכן איז מיין עצה, אַז די קאָפּיקע זאָל מען אַסיגנירען אויף רעמאָנט אין אונזער שוהל — עס זאָל חס=ושלום קיין חילול השם ניט זיין...

— חילול=השם — זאָגט איהר? — האָט זיך דאָ אַרומגעחאַפּט מיט אַ קוויטש רב גרשון טשוואַק, דער גבּאי פון חברה=קדישא: חילול=השם, רב שמואל? ניין, לאָזט מיך רעדען...

אַ שוהל איז אַוַדאי אַ מָקום=קָדוש און איז פיעל גרעסער פון אַ תַלמוד=תוֹרָה. נוּ, און אַ בֵּית=עָלמִן? הא? דער רָב זאָגט: מִיטִין וועט קומען. גוט. וועלען מיר אַרויסנעהמען פון שוהל די סִפְרֵי=תוֹרָה׳ס, די מְנוֹרָה פון עַמוּד, די הענגלייכטער, די פָּרוֹכֶת׳ן, דעם כִּיוֹר, אַפילוּ אַלע שְמוֹת פון אונטער דער בִּימָה אַרויסראַמען, איז בלייבען נאָר פיער וועגד מיט אַ פּאָקריִשקע; דער בֵּית=עָלמִן אָבער מיט די קְבָרִים און מיט די מַצֵבָה׳ס וועט דאָך בלייבען דאָ אין גאַנצען, היינט זאָגט, רַבּוֹתַי, אַז אַט איז שוין צוואַנציג יאָהר אַז דער בֵּית=עָלמִן שטעהט כִּמְעַט נאָר אָהן אַ פּאַרקאַן און חֲזֵירִים, בְּהֵמוֹת און פערד געהען זיך אַרום צווישען די מַצֵבָה׳ס און פערגאַדיען די קְבָרִים, איז דאָס ניט אַ חִילוּל=הַשֵׁם? און וואָלט דען ניט זיין אַ יוֹשֶׁר, אַז מען זאָל די קאָפּיקע אָוועקגעבען אויף אַ פּאַרקאַן צו׳ם בֵּית=עָלמִן, דער בֵּית=עָלמִן איז בילכער פון אַ שוהל, און חוץ דעם האָבען אונזערע בָּתֵּי=מִדְרָשִׁים דאָחאָד מעהר פו׳נ׳ם בֵּית=עָלמִן...

— דאָחאָד — זאָגט איהר? — דאָחאָד?! — האָט זיך אויפגעחאַפּט גלאָזמאַן: ווי הייסט? מיר גיבען דען ניט אָב חֶשְׁבּוֹן פון יעדער קאָפּיקע?

— און פון ראַסחאָד אויך תִּיקוּן אויך? — האָט זיך דאָ דערהערט מיט אַ געלעכטעריל פון צווישען דער יונגער חֶבְרָה.

— הא, וואָס? אויף תִּיקוּן? — האָט זיך צושריגען גלאָזמאַן: און חֶבְרָה=קַדִּישָׁא, די שִׁיכּוֹרִים, די פּיאַניצעס! פון זיי נעהמט איהר דען אָב ווען ניט איז אַטשאָט?...

— הערר גלאָזמאַן! איך בעט אייך אייַנהאַלטען אַ ביסעל די צונג! — האָט אַ קוויטש געטהון רֶב גֵרְשׁוֹן טשוואָק, — בעסע זאַטשעפּעט זיך ניט, ווארום...

— רַבּוֹתַי! רַבּוֹתַי! — האָט זיך אַ חאַפּ געטהון דער רָב — איך בעט אייך... געוואַלד, בַּעֲלֵי=בָּתִּים... יודען...

. . . .

II.

אין דעם זעלבינגען אָוועגד בִּשְׁעַת ביי׳ם שמוינעווקער רָב איז געזעסען די אֲסִיפָה, איז געקומען צו מָשִׁיח׳ן אַ שְׁלִיחַ מִן הַשָּׁמַיִם און האָט איהם געגעבען צו וויסען, אַז אַזוי און אַזוי: אין אַ שטעדטיל מיט׳ן נאָמען שמוינעווקע איז ביי יודען ניט

געבליבען קיין איינציגע קאָפּיקע. איין קאָפּיקע אַ כְהָלְ'שע איז אַפִילוּ נאָך דאָ, נאָר דאָרט זיצט ביים רַב אַנ'אֲסִיפָה און מען וועט זיך שוין בְּוַדַאי אַנ'עֵצָה געבען, וואָס צו טהון מיט דער קאָפּיקע, — יודען זאָלען לעבען מאַכען אַ תֵּל פון כְהָל'שע דינגדערטער און טויזענדער, וועט איבער אַ קאָפּיקע שוין מִן־הַסְתָם קיין עיכּוב ניט זיין, — כֵּן מוז דאָך מְקוּיָם ווערען וואָס די גְמָרָא זאָגט וועגען בִּיאַת הַמָשִׁיחַ.

— קיין איינציגע קאָפּיקע? — האָט זיך אָנגערופען פערוואונדערט מְשִׁית, — הַיִתָּכֵן? ווי געשיקט זיך, אַז ביי יודען זאָל ניט בלייבען אַפִילוּ אַ קאָפּיקע? וּבִפְרָט ביי היינטיגע יודען וואָס פאַר אַ קאָפּיקע זענען זיי גרייט אויסרייסען איינער ביי'ם אַנדערען באָרד און פּאוֹת און פאַר אַ רובל פערקויפען אַנ'אייג נעם טאַטען... בלייבט דאָך די קַשְׁיָא, ווי אַזוי האָט דאָס געקאָנט פּאַסירען, אַז אַ גאַנצע קְהִילָה קְדוֹשָׁה זאָל אַזוי פעראָרימט ווערען? נאָר פאַר דעם בּוֹרֵא־עוֹלָם איז דאָך ניטאָ קיין אונמעגליכקייט און וואָס די גְמָרָא זאָגט מוז דאָך מְקוּיָם ווערען, — בְּכֵן דאַרף מען פאָהרען.

מָשִׁיחַ האָט געהייסען אַרויספיהרען פון שטאַל דאָס ווייסע פערד און צוגרייטען דעם שוֹפָר.

דאָס פערד, וואָס איז אָבגעשטאַנען אין שטאַל כַּמָה הונדערט יאָהרען, איז געווען בעדעקט מיט שמוץ און מיט שטויב, אַזוי אַז מען האָט איהם קוים אָבגעוואַשען און אָבגעפוצט. דער שוֹפָר איז אויך פערשטויבט געוואָרען און מען האָט איהם אַ גאַנצע שָׁעָה געדאַרפט ווייקען אין עסיג. און גאַנץ נאַטירליך: זעהענדיג און הערענדיג אַלץ וואָס טהוט זיך ביי יודען האָט מָשִׁיחַ גאָר ניט געקאָנט קלערען, אַז ער זאָל אין גיכען דאַרפען פאָהרען צו דערלייזען דאָס פאָלק יִשְׂרָאֵל. מֵילָא, עס זאָל ניט בלייבען ביי יודען אַפִילוּ אַ קאָפּיקע פון דעם איז דאָך ניט געווען וואָס צו קלערען. חוץ דעם, ווי איהר געדענקט דאָך, ברייגגט די גְמָרָא נאָך אַ סִימָן אויף מָשִׁיחַ'ס צייטען: דוֹר שֶׁכּוּלוֹ זַכַּאי אוֹ שֶׁכּוּלוֹ חַיָב. — מֵילָא פון צַדִיקִים איז דאָך ניטאָ וואָס צו ריידען: שיינע צַדִיקִים מיינע"ס געזאָגט זענען איצט דאָ ביי יודען... בלייבט דער בִּטָחוֹן אויף כּוּלוֹ חַיָב; ס'הייסט: אַז אַלע זאָלען ווערען רְשָׁעִים, אֶפִּיקוֹרְסִים. נאָר זאָגט מיר, איך בעט אייך, קאָנט איהר היינטיגע אֶפִּיקוֹרְסִים?

ווייסט דען א היינטיגער יוד, וואס הייסט זיין אנ'אפיקורס? אמאל, זעהט איהר, פארצייטען, זענען געוועזען אפיקורסים מאקע וואס אפיקורסים הייסט. א פארצייטיגער אפיקורס פלעגט כמה יאהרען לערנען זיך צו זיין אנ'אפיקורס. לכתחילה איז דאס געוועזען א יונגער מאן מיט א גוט, שארף קעפעל צו'ם לערנען, פלעגט בחור־וויז זיצען אין קלויז און דערנאך ביי שווער און שוויגער אויף קעסט און לערנען — די פרויען־פראגע פון מסכת יבמות; ארכיטעקטור פון מסכת עירובין; פראוואזשי־טעלסטווא פון גושן מיט די ערי מקלט —, בכלל לערנען, לערנען און לערנען. — דערנאך פלעגט צו איהם אריינפאלען א השכלה־ביכעל, א טרייף־פסול מיט קורצע אדער מיט לאנגע שורה'לעך; דערנאך פלעגט דער שווארץ־יאהר ברייענגען א לעהרער פון קאזיאנע אוטשילישטשע, א גימנאזיסט, א בלאט „הלבנון", א ביכעל „השחר", די שפעטערע יאהרען — א נומער „המליץ", „הצפירה"; איינס מיט'ן אנדערן, ביי'ם יונגעמאנטשיג פלעגט ווערען אין קאפ א רעש, א מהומה, א פינסטערניש, ניט פאר אייך געדאכט, ווי בשעת ליקוי־חמה, און ביסלעכווייז פלעגט זיך אויסבילדען פון דעם געוועזענעם זיידענעם יונגענמאן א פארמענער אפיקורס מיט אלע שמד'שטיק, מיט ווילדע קשיות, מיט פינסטערע פירושימ'לעך, למשל מיט אזא טייטש אויף „לא תבערו" אז עס פלעגט אויסקומען, אז רויכען אום שבת איז כמעט א מצוה... אט מיט אזא אפיקורס פלעגען זיך מלאכים ראנגלען און איהם ניט ביקומען; אזא אפיקורס פלעגט דעם מלאך־המות אליין שטעלען א פייג און שטארבען א מיתה־משונה מאקע אהן תשובה און אהן ווידוי. זעהט איהר, ווען עס זאל' ווערען א גאנצער דור אזעלכע אפיקורסים, וואלט שוין משיח קיין ברירה ניט געהאט און וואלט געמוזט קומען. וואס אבער זעהט מען ביי איצטיגע אפיקורסים? — יודען פאהרען און רויכען אום שבת, — פאסטען ניט אפילו יום־כיפור, עסען טרפות. פרובט־זשע פרעגט אזא אפיקורס.

— פאר וואס רויכסט דו אום שבת?

— ווייל איך וויל רויכען, — וועט ער אייך ענטפערן.

— למאי פאהרסט דו?

— ווייל איך וויל ניט געהן צופוס.

— לְמַאי פַאסט דו נִיט יוֹם־כִּפּוּר ?

— ווייל אִיךְ ווִיל עֶסֶען .

קוּרץ אוּן גוּט, אָהן פֵּירוּשִׁים; וואָרוּם האַפּט אִיהם אָן, קאָן עֶראָפִּילוּ קֵיין עִבְרִי נִיט אוּן האָט שׁוֹין א״ב פֶערגֶעסֶען. אָט דאָס קאַלטבּלוּטִיגקֵייט צוּ גאָט, צוּ דֶער אֱמוּנָה, צוּ דֶעם חוֹב וואָס לִיעגט אוֹיף יֶעדֶען מֶענשֶׁען צוּ גלוֹיבֶּען — אִין וואָס נִיט אִיז פַאר אַ גאָט, אָבֶּער דאָךְ גלוֹיבֶּען טִיעף אוּן עֶרנסט—אָט פוּן וואָס בֶּעשְׁטֶעהט אַ הַיינטִיגֶער אֶפִּיקוֹרֶס. אַ פַּארצַייטִיגֶער אֶפִּיקוֹרֶס פלֶעגט עֶסֶען טְרֵפוֹת לְשֵׁם הַשְׂכָּלָה, טראָגֶען אַ קִירצֶען ראָק לְשֵׁם הַשְׂכָּלָה, לֵייעֶנֶען אַ בּלאַט צַייטוּנג לְשֵׁם הַשְׂכָּלָה; אוּן אַז אִין פֶּעטֶערבּוּרג אִיז גֶעוואָרֶען אַ חֶבְרָה „מְפִיצֵי הַשְׂכָּלָה“ פלֶעגט עֶר דִי לֶעצְטֶע צֶעהן רוּבּל אַוועֶקשִׁיקֶען אַהִין אַ נְדָבָה אוּן צוּנוֹיפקלוֹיבֶּען בַּיי אַנדֶערֶע וויפִיעל נאָר ס׳ אִיז מֶעגלִיךְ גֶעוועֶן נְדָבוֹת פַאר דֶער חֶבְרָה. אוּן אַ אִיצטִיגֶער אֶפִּיקוֹרֶס ? אִיבֶּעראַל אִיז דאָס אַ גראָבֶּער יוּנג, וואָס האָט אֲפִילוּ נִיט גֶעהֶערט פוּן דֶעם וואָרט הַשְׂכָּ ה אוּן אוֹיבּ דאָס אִיז אַ מֶענשׁ אַ גֶעבִּילדֶעטֶער מִיט אַ דִיפּלאָם--אִיז וואָס טהוּט עֶר ? זֶענֶענדִיג אַ סטוּדֶענט נֶעהמט עֶר אַליין נְדָבוֹת, לֶערֶענט, עֶסט אוּן טרִינקט אוֹיף דֶער חֶבְרָה׳ס חֶשְׁבּוֹן אוּן דֶערנאָךְ, ווערֶענדִיג אַנ׳אַדוואָקאַט, אַ דאָקטאָר, אַ אִינזשֶענֶער אוּן פֶערדִיענֶענדִיג הוּנדֶערטֶער אוּן טוֹיזֶענדֶער, דֶער־מאָהנט עֶר זִיךְ אֲפִילוּ נִיט אוֹיף דֶעם בּרוֹיט אוּן זאַלץ, מִיט וועֶלכֶע עֶס האָט אִיהם גֶעהאָדֶעוועט דִי הַשְׂכָּלָה, אוּן אַז מֶען דֶערמאָהנט אִיהם, מאַכט עֶר זִיךְ תַּמֶעוואַטֶע, אוּן אַז אִין צֶעהן יאָהר אַרוּם דֶערמאָהנט מֶען אִיהם אַז בַּיי דֶער חֶבְרָה זֶענֶען נאָךְ גאַנץ זַיינֶע ראָספִּיסקֶעס, עֶנטפֶערט עֶר, אַז צֶעהן יאָהר אִיז אַ זֶ עֶ מ ס ק עֶ ד אַ וו נ אָ ס ט אוּן דִי ראָכפִּיסקֶעס זֶענֶען שׁוֹין בָּטֵל גֶעוואָרֶען אוּן גֶעהט לאָדט אִיהם צוּם וּנְתַנֶּה תּוֹקֶף...

אָט דאָס, זֶעהט אִיהר, אִיז שׁוֹין אַזאַ מִין אֶפִּיקוֹרְסִים וואָס אֲפִילוּ דִי שֵׁדִים אִין גֵיהִנָּם וועֶט נִמְאָס וּמָאוּס זַיין צוּ פאַטשׁקֶען זִיךְ מִיט זֵיי אוּן פַאר מָשִׁיחַ׳ן טוֹיגֶען זֵיי בְּוַדַּאי אוֹיף כַּפָּרוֹת..

בּלֵייבּט בָּכֵן דִי עֶרשְׁטֶע פּרִימֶעטַא אוֹיף מָשִׁיחַ׳ס צַייטֶען. שֶׁתְּכַלֶּה פוּטָה מִן הַבַּיִם — עֶס זאָל נִיט בּלֵייבֶּען אַ קאָפִּיקֶע אִין קֶעשֶׁענֶע: אוֹיס גֶעלד, אוֹיס יוּדִישֶׁע גְבִירִים, יוּדִישֶׁע בַּעֲלֵי־נְדָבוֹת, וועֶלכֶע גאָט אַליין נֶעבִּיךְ דאַרף צאָהלֶען וואָכֶער מִיט פּראָצֶענט פוּן פֶעטֶע עֲלִיוֹת, שְׁטֶעדט בַּיי׳ם מִזְרַח־וואַנד, אַתָּה־

הראַת׳ס, ערשטע הקפות, ליאַרעמדיגע מי-שברך׳ס און הינטע, פריש-צאַפּלדיגע אַ מלא רחמים מיט אַ הספד פון איין עק וועלט ביז דער צווייטער . . . אויס כבוד, אויס יחוס, אויס געלד און אויס ברויט... און הערט, איך בעט אייך, דאָס איז שוין מאַקע מקוים געוואָרען אויף דער וועלט, און וואו? אַ״י ש מ ו י נ ע ו ו ק ע . . . .

. . . .

III.

שנעל ווי אַ נ׳אָדלער איז געפלויגען רייטענדיג אויפ׳ן שנעעווייסען פערד דער גואל-צדק. וואַלד-אויס, וואַלד-איין האָט זיך געצויגען דער לאַנגער, לאַנגער וועג און זיס ווי די שטימע פון אַ פידעל האָט געקלונגען משיח׳ס קול מיט די ווערטער פון דעם ליעבען קאַפּיטעל „ב שוב ה׳ את שיבת ציון״

— שיר המעלות —

האָט געזונגען משיח:

אַז גאָט וועט אומקעהרען דאָס געפאַנגעניש

פון ציון, וועלען מיר זיין ווי אין חלום;

דעמאָלט וועלען אונזערע לעפצען זיין פול מיט

פרייד און אונזער צונג — מיט געזאַנג;

דעמאָלט וועט מען זאָגען צווישען די פעלקער:

גרויסע וואונדער האָט גאָט געטהון מיט זיי!

גרויסע וואונדער האָט גאָט געטהון מיט אונז

און מיר וועלען זיך פרעהען:

קעהר-אום, גאָט, אונזערע געפאַנגענע, אַזוי

ווי שטראָמען אין דרום-זייט;

די, וועלכע האָבען געזייהט מיט טרעהרען,

וועלען שניידען מיט פרייד;

דער, וואָס האָט וויינענדיג געטראָגען די

קערנער, וועט זיך אומקעהרען מיט געזאַנג

טראָגענדיג די גאַרבען.

הויך און פריי, זיס און ליעב האָט זיך געגאָסען משיח׳ס קול איבער די בערג און טהאָלען, וועלדער און פעלדער, טייכען און אָבגרונדען... מיט פורכט און מיט פרייד האָבען זיך געצויגען צו איהם

דער הימעל, די שטערען,
דער בארג און דער טהאל,
צו פיהלען, צו הערען
זיין געטליכען קול . . .

וואלד־אויס, וואלד־איין האט זיך געצויגען דער גרויסער לאנגער וועג, און וואס ווייטער איז אלץ ליכטיגער און ליכטיגער געווארען משיח׳ס פנים ביז ער איז געקומען אין שמוינעווקע...

און בשעת ער איז אריינגעפאהרען אין שמוינעווקע, האט זיך שוין דארט די אסיפה געענדיגט און טאקע אזוי ווי עס דארף צו זיין: יודען האבען געריסען איינער ביי׳ם אנדערן בארד און פאות, פייערדיגע קלעפ, געבראטענע פעטש, קללות און חרמות האבען זיך געשאטען ווי באב...

איינער האט געשריען: „אויף דער תלמוד־תורה!"
דער אנדערער „אויף דער שוהל!" . . .
דער דריטער; „אויפ׳ן בית־עלמן!" . . .

דער פירטער, דער פינפטער האבען אונטערגעהאלפען דעם ערשטען או דעם צווייטען... און העכער פון אלע קולות זענען געגאנגען א געשריי פון וויבער און א ביטערער געוויין פון קליינע קינדער... די גאס איז געגאנגען חאדאראם און די ערד האט געציטערט . . . .
. . . .

„—ניין—האט געזאגט משיח — איך בין געקומען צו פריה"...
ער האט א מגעקעהרט דאס פערד און איז אוועק צוריק...

דער נייער ראַבינער.

(אַ באָבע־מעשה).

אין בן דוד בא אלא בדור
שכולו זכאי או שכולו חיב.

משיח וועט קומען נאָר אין אזא
דור, ווען עס וועלען זיין אדער
אלע צדיקים אדער אלע רשעים!
(א גמרא).

אין פּיצריווקע, דאָרט
וואו עס האָבען זיך יודען
געלעבט פון פאַרצייטען
אין פריינדשאַפט און פריעדען,

געפיהרט זיך אין אַלץ
נאָכ'ן יודישען אַרט
און נאָר אויף משיח'ן
רוהיג געוואַרט,

האָט פּלוצים זיך עפּעס
אַזוינס אָנגעהויבען,
וואָס נעהמען אין פּלוג
איז דאָס גאָר ניט צו גלויבען.

פון אָנפאַנג איז עפּעס
אַ מין יונגעמאַן
אַרויף אויפ'ן זין
גאָר אַ קונציגער פּלאַן:

דהיינו — אַ שקאָלע
אין פּיצריווקע מאַכען
און לערנען — פערשטעהט איהר דאָך
וואָסער סאָרט זאַכען.

דערנאָך האָט מען—כ'קאָן אײך ניט
זאָגען פאַר װאָס
און װער – אויף דער מְרַנָה
דערלאַנגט אַ דאָנאָס ;

עקומען דער דאָקטאָר ,
דערנאָך דער קװאַרטאַילנע,
בְּקיצור , מען האָט זי
פער'חתמ'עט פאַרמאַילנע .

פער'חתמ'עט—און גאַר ניט ,
גאַנץ שען און גאַנץ פײַן :
מען קינדעלט זיך, גלײַך
װי עס דאַרף אַזוי זײַן ,

און גיבען נאָך דעם
דרײַ מְנַיָנים פערשלאָסען ,
און טאַקע , פערשטעהט איהר מיך ,
אויך פון דאָנאָסען .

דערנאָך . . . נאָר דערצעהלען אײך
קורץ—ס'איז אין שטאָדט
געװאָרען פאַריאַדקעס
צו שאַנד און צו שפּאָט :

מיט זאָנטיקלעך שַבָּת
שפּאַציערען זיך װײַבלעך ,
אַראָב די פאַבריקעס ,
פערװאָרפען די הײַבלעך ,

אין חֶדֶר געהן יונגלעך
ליעגט גאָר ניט אין קאָפּ ;
טְרֵפניאַקעס װי מיסט
און גילוּחים װי באָב ;

ניט נעהמען אַ סֵפֶר
אין האַנד אויף אַ װײַלע,
ניט הערען אַ מַגִיד ,
ניט פרעגען אַ שְאֵלָה,

געוואָרען — חאָטש נעהם
אַלע שוהלען פערשפּאַר —
אַ קלויז דער טהעאַטער,
אַ שוהל דער בולוואַר;

ווער דאַווענען, וואָס פאַסטען,
ווער האַלט פון דעם ענין!
אפילו צו שחרית
איז זעלטען אַ מנין:

מען זיצט מיט די קאָרטען
אין קלוב גאַנצע נעכט;
ניט שבת, ניט יום־טוב...
בקיצור, ס'איז שלעכט,

שלעכט, ברידער! וואָס זאָל איך דאָ
ברייגנען איך באותות —
דורכאויס אפּיקורסים
און פּשוט הולטאַיעס,

גאָר אויסגעטהון, ממש,
געמאַכט אַ מחק
פון אָסור ומותּר,
בכלל פון תּרי"ג.

און וואו? גוואַלד, אין פּיצריוּוקע!
שטעטל, אין אַ מקום
וואו ס'פּלעגט יעדעס יונגעל,
האָטש שנייד איהם אין בראָך איהם

ניט אָבטרעטען, זאָג איך אייך,
ממש אַ טריט
פון דעם וואָס פאַר גאָט
איז מחויב אַ יוד

און וואו ס'וואָלט געוואָרען
אַ דור שכולו זכאי
ווען ס'וואָלט ניט געווען
נאָר די איינציגע מכּה —

דער װיַסטער אַפּטייקער —
איין יוד נאָר אין שטאָדט,
װאָס האָט ניט געהאַלט
גאָר ניט װיסען פון גאָט,

ניט דאַװנען, ניט פאַסטען
און חזיר מיט ראַקעס
געגעסען כּמנהג
פון אַלע טרפניאַקעס . . .

איצט אָבער . . . װאָס טהוט מען? —
אַ יאָהר האָט געטראַכט
דער עולם אין שטעדטיל
און איינמאָל פאַרנאַכט

(כ׳ תּמוז, איך זאָל אייך
ניט זאָגען קיין ליגען)
בּשעת אין פּיצריװקע
מעלקט מען די ציגען,

אַ הסכּם געמאַכט
גאָר ניט נאַריש: היות,
אַזױ װי די קינד
זענען שרעקליך שױן גרױס

און װאַרטען, ס׳ זאָל װידער
אַ דור שכּולו זכּאי
דאָ װערען, געשיקט זיך דאָך
גאָר ניט, איז טאַקע

דאָס בעסטע, אַז די,
װאָס זיי האָבען אין שטאָדט
ביז איצט נאָך אַ ביסעל
געהאַלטען פון גאָט,

פון יודישקייט, זאָלען
די תּורה פערשטערען,
עס זאָל שױן אַ דור
שכּולו חיב דאָ װערען

און־ווי די גְמָרָא זאָגט—
ועהענדיג דאָס ,
זאָל קומען מָשִׁיחַ —
און אוים , מֵילָא וואָס ? . . .

געֶרעֶדט און געֶטהון ,
איהר פעֶרשטעֶהט , אז אין בְּרֵירָה
האָט יעֶדעֶר געֶמוזט דאָך שוין
טהון אַן׳עֲבֵירָה .

אַוַדַאי , עֶס איז
לְכַתְּחִילָה געֶוועֶן
ניט גרינג , אֶלָא וואָס ?
דעֶר , וואָס סטאַרעֶט זיך , קעֶן :

לְמָשָׁל : פּעֶציאַ ,
פיש , לאָקשעֶן און שפּעֶטעֶר —
א קוגעל מיט חֵלֶב ,
און טאַקעֶ א פּעֶטעֶר . . .

מיט געֶנזעֶן־שמאַלץ ראַקעֶס
געֶהאַקטעֶ ; פאַר נויט !
א פָּשׁוּטעֶ קאַשעֶ
פּעֶרפּראַזשעֶט מיט קנויט .

פּעֶ ! — זאָגט איהר ? — ס׳ איז העֶרעֶנדיג
נודנעֶ געֶוואָרעֶן ?
איך וועֶל זיך , רַבּוֹתַים ,
מיט אייך דאָ ניט ספּאָרעֶן ,

אוַדַאי , מעֶן קאָן פון דעֶם
ברעֶכעֶן די גאַל ,
נאַר וואָס זאָל מעֶן טהון —
ס׳איז לְטוֹבַת הַכְּלָל .

ניט הֶלְכַת אֲכִילָה —
נעֶהמט אַנדעֶרעֶ זאַכעֶן
אבי נאָר צו חֶרְפָּה
דאָס יודישקייט מאַכעֶן .

הײַנט יענע עבֵירות —
איהר שטױסט זיך דאָך אָן —
װאָס זײ איז חוץ אַלץ
גאָר אַ תַּעֲנוּג צו טהון . . .

גאַנץ גוט, אָבער הערט
װאָס עס האָט זיך געטראָפֿען;
בִּשָׁעת גאַנץ פּיצריװקע
האָט שױן גאָר אָפֿען

עבֵירות געטהון —
קלײן און גרױס, יונג און אַלט —
דערװיסט מען אין שטעדטיל —
װאָס מײנט איהר? — אַ גװאַלד!

אײן יוד איז געבליבען,
װאָס שרײַט אין אײן אָטהעם:
ער װיל ניט, ער װיל ניט,
חאָטש ברען איהם און בראָט איהם,

ער װיל ניט פערשטערען
דאָס הײליג געבאָט;
זאָל זײַן װאָס עס װיל,
ער פערלאָזט זיך אױף גאָט.

עס העלפֿט ניט קײן רײדען,
קײן פְּשַׁט און קײן חֵקֶר . . .
און װער איז דאָס, מײנט איהר
געװען? — ד ע ר א פ ט ײ ק ע ר!!

יאָ, יאָ, ליעבע ברידער,
אָט דער גראָבער יונג,
װאָס װאָלט זיך אױף עֲבֵרָי
צובראָכען די צונג,

פערגעסען שױן אַלף־בית
כ'װײס װיפֿיעל יאָהרען, —
איז ער מיט אַמאָל
אַ בַּעַל־תְּשׁוּבָה געװאָרען,

אַ יאָר טאַקע גאָר,
ווי מען זאָגט, פֿערוויסאָרט?
האָט אויפֿגעהערט גאָלען
און שערען די באָרד

און רויבענען שבת
אין גאַס פּאַפּיראָסען . . .
מען טענה'ט מיט איהם
מיט אַ יודישען לשון —

עס העלפֿט אָבער ניט.
אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט —
דער פּלאַן איז געוואָרען
צוניכשט — איהר פֿערשטעהט?

אַז באַלד אויף משיח'ן
איז דער בטחון,
אַזוי ווי עס רעדט זיך,
געוואָרען צוקראָכען,

היינט וואָס טויג עבירות טהון?
ניין, גאָר פֿערקעהרט,
דער עולם האָט באַלד טאַקע
גוט דאָס בעקלערט,

האָט אומגעקעהרט ווידער
די אַלטע מנהגים,
דעם הייליגען סקלאַד
מיט די דינים און סיגים —

מען דאַווענט, מען לערענט,
מען קרעכצט און מען שוויצט,
מען וואַרט אויף משיח'ן
דאָרט נאָך ביז איצט.

היינט פֿרעגט זיך, וואָס מאַכט
דער געוועזענער רשע,
איך מיין, דער אַפּטייקער?
רבותים, ניט קשה:

עֶר האָט אִין גאַנץ פִּיצרִיווקעֶ ,
בָּרוּךְ־הַשֵּׁם ,
פוּן דעֶמאָלט בַּיים עוֹלָם
בּעֶקוּמעֶן אַ שֵׁם ,

מִיט חֶבְרָה־חַיָּטִים
טרִינקט אָפט עֶר לְחַיִים ,
אוּן חאַטשׁ ס'אִיז אִיהם הַרְבֵּה
דִי עִבְרִי עַד־הַיּוֹם

אַזוֹי וויִ דעֶם גרעֶסטעֶן
עַם־הָאָרֶץ אִין שׁטאָדט ,
גאָר דאָס האָט צוּ'ם עֶנְיָן
אִיהם גאָר נִיט געֶשׁאָדט ,

אוּן חאַטשׁ אַלעֶ ווייס ן
בַּיי אִיהם דעֶם חִסָרוֹן —
אִין פִּיצרִיווקעֶ אִיז עֶר
ר אַ בּ י נ עֶ ר געֶוואָרעֶן ..

אין חָלום.

אַ באָבע־מַעֲשֶׂה פון מָשִׁיחַ'ס צייטען.

I.

נאָך מְלַוֶה־מַלְכָּה.

שַׁבָּת־צו־נאַכט'ס, אין אַ שטעדטיל אויפ'ן טייך דניעפּר, איז געזעסען ביי'ם טויער פון רֶב אַבְרָהָם־שָׁלוֹם דעם גְבִיר'ס הויף יִשְׂרָאֵליִק דער סטאַראָזש.

ליכטיג און שטיל איז געוועזען די שיינע זומער־נאַכט. אַ ליעבע פריִשע קיהלקייט איז צוגאָסען געוועזען אין דער לופט און אַ זיסער דרימעל האָט אַרומגעוויקעלט די אַלטע אַקאַציעס און די גרויסע, הויכע טאָפּאָליעס אין רֶב אַבְרָהָם־שָׁלוֹם'ס גאָרטען.

דאָס גאַנצע שטעדטיל איז שוין געשלאָפען שטיל און רוהיג אַזוי ווי עס שלאָפט זיך אין אַ קיהלען זומער־אָווענד נאָך אַ לאַנגען הייסען טאָג, אַפילו ביי'ם אַפּטייקער איז שוין געוועזען פינסטער אין זאַל — אַ סִימָן, אַז מען האָט שוין דאָרטען אויך מְלַוֶה־מַלְכָּה געוועזען מישטיינס־געזאָגט, דאָס הייסט געקאָנטשעט די אָקאָ מיט'ן ראַמס, די געסט אוועקגעגאַנגען אַהיים און דער בַּעַל־הַבַּיִת געלעגט זיך שלאָפען.

יִשְׂרָאֵליִק, אַ ייד פון אַ יאָהר פיער־פינף און זעכציג, אַ הויכער, אַ דאַרער, מיט אַ שיטער גרוי בערדיל און מיט אַ בעלמע אויף דער לינקער אויג, איז אַ האַלבע שָׁעָה צוריק

אַרויסגעגאַנגען פון הויף, צוגעמאַכט די פאָרטקע און געטהון אַ לאַנגען הילכיגען פייף. אויף דעם פייף האָט זיך דערהערט אַ פרעהליכער ביל מיט אַ קוויטש, פון אונטער דעם טויער איז אַרויסגעקראָכען אַ היבש קאָלטונאָוואַטע הינדטעל, איינגעוועלגערט אין היי און אין שפענדליך און האָט גענומען שפּרינגען און טאַנצען אַרום ישׂראליקען.

ישׂראליק האָט זיך צוגעזעצט אויף אַ גראָבען אַלטען סוואָלאָק, וואָס איז שוין כּמה יאָהרען געלעגען דאָ בײַ'ם טויער, האָט אַרויסגענומען פון בוזעם אַ פלעשעלע, אָבגעשטעקט עס און צוגעלעגט צו די ליפּען.

דאָס הינדטעל האָט אויפגעהערט צו טאַנצען, האָט אויפגעהויבען די אויערליך מיט'ן פייכטען, שוואַרצען נעזיל און אָבגעשטעלט זיך קוקען — וואָס טהוט דאָס ישׂראליק.

ישׂראליק האָט אָבגענומען פון מויל דאָס פלעשעלע, אָבגעדיכעט זיך און מיט אַ שמייכעלע אַ קוק געטהון אויפ'ן הינטעל.

— ווילסט? ... פע, באַרבאָסקע, משקה ניט פאַר דיר ...

אַ כּלב טאָר ניט... אַ ייד להבדיל — יאָ... אַ ייד איז מלוה-מלכּה... נאָר וואַרט אויס, איך האָב עפּעס נאָך, אויף וואָס דו ביסט אויך אַ מבין ... אָט נאַ — אַ שטיקעל קיכעל. פערבייס...

ישׂראליק זאָל לעבען האָט גענומען אַ טרונק בראָנפען און דו, באַרבאָסקע, פערבייס... אָט אַזוי, כּלב, נישקשה, מעגסט אויך הנאה האָבען פון דער בעל-הבית'טעס קיכלעך... עס, צוציקיל, עס, און לאָז דיר טאַקע וואוהל בעקומען ... אָח-אָח-אָח, גאָטעניו! וויפיעל דאַרף אַ מענש אין גאַנצען? אַוודאי, אַלערליי מענשען פאַרהאַן און יעדעס גאָטס'בעשעפעניש האָט זיך זיין בעדערפעניש: רב אַברהם-שלום דער גביר דאַרף קאַזיאָנע פּאָדריאַדען; מיכל דער מלמד-תּלמידים, גראָזבערג דער אַפּטייקער—רעצעפּטען... און וואָס דאַרף ישׂראליק דער סטאָראָזש — דאָס הייסט, איך טאַקע? גאָר נישט... גאָ-אָר נישט, איך, ישׂראליק, דאַרף זיצען נעבען טויער און קוקען אויף דער לבנה... סקאָצעל קומט, גוט נ'אָוועגד לבנה'לע! וואָס מאַכסטו? ווי געהט עס דיר?...

ווייסט איהר וואָס איך וועל אייך זאָגען, דאָס איז נאָך פון נח'ס צייטען אָן — ס'הייסט איך מיט דער לבנה... איהר געדענקט דאָך בשעת דעם מבול — געגאַנגען פאַרלעכוויז: אַ הענדיק מיט אַ הענדיטשקע, אַ מלמד מיט אַ ציגע (וואָס גריזשעט אָב די יונגע

בוימעליך...), א קברות־מאן מיט א קאטשקע (ווייל זי האט אויך ליעב „דעם טרונק״...), און איך, ישׂראליק, ווייסט איהר, מיט וועם זיך? — מיט דער לבנה... לאכט ניט! צוואנציג יאהר שוין, אז עס לעבט זיך אט דאס שענע פאריל: איך און זי; איך זיץ ביי'ם פויער און זי אין הימעל; יעדען אווענד געהען מיר ארויס ביידע צו היטען רב אברהם־שלום'ס פערמעגען... בארבאסקע — זאגט איהר? עט א לא־יחרצ'ל... גלאט אזוי, על פי מנהג: א סטאראזש דארף האבען נעבען זיך א הינטעל כמו א גוטער ייד להבדיל — א גבאי, אזוי ווי אין פסוק שטעהט: בגבאי יבא, בגבאי יצא... א הונד איז בכלל ניט א יודישע זאך...בארבאסקע! צוריק, ממזר!! עהע, איהר זעהט? א הונד האט מורא פאר א יודען! און אקעגען דעם וואס איהר זאגט: גנבים, איז ביי אונז אין נאנען הושינאווקע, זינט איך בין א סטאראזש, געווען סך־הכל דריי גנבות: א קואטשקע מיט זיבען הינדעלעך, א פאר גומי־שאך מיט שבת'דיגע פיש און א קוגעל אין א זעקעלע. און וואס מיינט איהר? אפשר גלאט אזוי פערפאלען געווארען? ניין, ברידער, כמעט אלין ראזסליעדעוועט: די קואטשקע מיט די הינדלעך האבען געגנבעט ציגייגער, — זיי קומען צו אונז ציי־טענווייז נעהמען א פאטשינקע: ליימען א סאמאוואר, פערגיסען א לעפעל א סקאווארעדקע און איבער אורחה טאקע עפיס אנט־ליהען אויך — על מנת להחזיר, דאס הייסט: אבגעבען צוריק אז מען ווערט חאפען... דעם פאלומישאק מיט די פיש ווייסט מען עד היום ניט ווער. נו־נו, איך האב געהאט מיט דעם פאלומישאק צו זינגען און צו זאגען!... די גנבה האט זיך געטראפען ביי אונזערן א שכן, ביי איזיקען דעם זשאיקאוואטע. א גאנצען חודש נאכנאנד האט ער מיך ניט געלאזט לעבען: „ס־ס־סטאניש, אז־י־זא ה כט! אויף זעקס און ד־ד־דרייסיג קא־קא־ק...״ — „כפרות געטויגט?״ — זאג איך, „וו־וו־ווער אליין א כ־כ־כפרה! — שרייט ער — אויף זעקס און ד־ד־רייסיג קאפיקעס!... א פ־פ פרישער, א ל־ל־לעבעדיגער...״ — „א לעבעדיגער? — זאג איך — אוועק געשוואומען, רב איזיק! — א מאך געטהון, זאג איך, מיטן ווידעל און אוועק צוריק אין מיין ארין...״ — „און דער פ־פ־פאלומישאק, פאלמישאק...? ד־ד־דער פאלומישאק אויך א־א־אוועק־געשוואומען?!״... כ'האב פון איהם, זאג איך, געהאט קאלט און ווארים... איז האט איהר אייך צוויי גנבות; און די

. ריִמעֶ, דעֶם קוּגעֶל — ווייסט איהר ווער? חהעֶ=חהעֶ=חהעֶ! . .
דעֶם קוּגעֶל האָט אַוועֶקגעֶלאַטכעֶנט אָט טאַקעֶ עֶר, מײַן באַר=
באָסקעֶ, אַ מַפָּלָה אויף איהם!... זומעֶר=צײַט, שַׁבָּת=שִׁירָה, די
פֿויגעֶלעֶך פרעֶהעֶן זיך, שפּריִנגעֶן פֿון די דעֶכעֶר אין הויף אַרײַן
עֶסעֶן גרעֶפּשעֶנעֶ קאַשעֶ, ווי דער מִנְהָג איז, און זינגעֶן שִׁירָה...
נְחָמָה נָחוּם=געֶציִעֶס... אַ בַּעַל=הבאָנדעֶ מישטיינס געֶזאָגט! אַרויס=
געֶנומעֶן דעֶם טשאָלעֶנט, די יוך דערלאַנגט צו'ם טיש און דאָס
זעֶקעֶלעֶ מיט'ן קוּגעֶל אַנידעֶרגעֶשטעֶלט אין קיך אויף דער באַנק
אָבקיהלעֶן... מײַי כֶּלֶב זעֶהט — די טהיר איז אָפעֶן... אַרײַן
פּאַוואָליִנקעֶ און אַוועֶק מיט'ן קוּגעֶל אין אַ וויִנקעֶלעֶ פֿון יעֶנעֶר
זײַט באָד און, פֿעֶרשטעֶהט איהר מיך, אַ לעֶק ניט איבעֶרגעֶ=
לאָזעֶן... נְחָמָה געֶקומעֶן צו לויפעֶן אַ פֿעֶרסמ'טעֶ — זי מוז איהם
שלאָגעֶן, הַרְגעֶנעֶן!... ניין, זאָג איך, נְחָמָה'ניו, שלאָגעֶן ניט.
זידלעֶן זידעֶל איהם אָן וויפיעֶל עֶס ווּעֶט אין איהם אַרײַן...
וואָס? אֶפְשַׁר ניט געֶרעֶכט?... וואָס=זשעֶ טהוט אַ נאַרישעֶ
יודעֶנעֶ? האָט זי מיר געֶמאַכט אַכטצעֶהן מִי=שֶׁבֵּרַךְ'ס, און דער
קוּגעֶל איז געֶבליבעֶן ביי באַרבאָסקעֶן... באַרבאָסקעֶ! — זאָג
איך — אָחִינוּ אַתָּה! ביז איצטעֶר, זאָג איך, שוין אויף דור=דורות
אַ יודישעֶר כֶּלֶב, און אַז מיר וועֶלעֶן געֶהן קיין אֶרֶץ=יִשְׂרָאֵל
נעֶהם איך דיר מיט, ווי איך בין אַ יוד! ווּ ס איז? אין אֶרֶץ=
יִשְׂרָאֵל דאַרף מעֶן קיין כְּלָבִים ניט? אַוַדַאי ווילט זיך קיין
סטאָראָזש דאָרט ניט זײַן; דאַנקעֶן גאָט, אָבגעֶדיענט דאָ אין
גָלוּת ביי רֶב אַבְרָם=שָׁלוֹם'עֶן צוואַנציג יאָהר... כ'לעֶבעֶן,
געֶנוּג... וויפיעֶל דעֶן איז מְחוּיָב אַ יוד?... צוואַנציג יאָהר
אָבגעֶזעֶסעֶן ביי'ם טויעֶר און געֶקוקט אויף דער לְבָנָה, שלאָפעֶן —
אַזאָס! סמייעֶ ניט אַנ'אויג צוּמאַכעֶן... זיץ, יִשְׂרָאליִק, זיץ
און זינג מיט'ן אַלטעֶן ניגוּנ'דיל:

די לְבָנָה שײַנט אין הימעֶל
און יִשְׂרָאליִק זיצט בײַם טויעֶר...
וואַך, יִשְׂרָאליִק! ניט אַ דרימעֶל!
וואַך, האַלט אָפעֶ אויג און אויעֶר

זים און רוהיג שלאָפט ביז מאָרגעֶן,
רוהט זיך־אוים, רֶב אַבְרָם שָׁלוֹם!
וויִיט און פריי פֿון אַלעֶ זאָרגעֶן
זעֶהט אין שלאָף אַ גוטעֶן חָלוֹם.

קײן געװיש און קײן געטומעל
װעט ניט גרײכען אײער אויער ;
די לבנה שײנט אין הימעל
און ישראליק זיצט בײ׳ם טויער...

ישראליק זיצט זומער=צײט און קלויבט נחת קוקענדיג װי די לבנה שײנט, און די ליכטיגע שטערענדליך שפּיגלען זיך אב אין די קאַליוזשעס אויף דער גאַס. ישראליק זיצט װינטער בײ נאַכט אײנגעהילט אינ׳ם אַלטען טולעפּיל, אויף װעלכען עס איז װי דער פּסוק זאָגט, ממזרח שמש ועד מבואו, פונ׳ם קאָלנער ביז דער שפּיץ פּאָלע, פּעמו ורמון, אַ לאַך און אַ לאַטע—, ישראליק זיצט און הערט זיך צו צו דעם לאַנגען נגון װאָס עס זינגט דער קאַלטער װינד — װאָס װײנט ער אַזוי, װאָס יאָמערט ער ?... צװאַנציג יאָהר הערט זיך צו ישראליק צו דעם לאַנגען ליעדעל און ער דערמאָהנט זיך אויף אַלע לויה׳ס, װאָס זענען געװען אין הושענאָװקע אין די צװאַנציג יאָהר, אויף דעם ביטערען געװײן פון די אלמנות מיט די יתומים נעבּיך... און ישראליק שלאָפט ניט... ישראליק טאָר ניט שלאָפען, װאָרום... שאַ! איך װעל אײך דערצעהלען בסוד, אַז מיר האָט זיך שוין געמאַכט אַמאָל צוגעשלאָפען װערען — און װאָס האָט זיך מיר דעמאָלט געחלומט ?! אוי=אוי! איהר מעגט עס אויסהערען:

II.

דער ארץ-ישראל־ייד.

געװעזען טאַקע אויך שבת=צו=נאַכט׳ס, נאָך אָסיען=צײט, טיעה=טיעה אָסיען... אַ רעגען מיט אַ פרעסטיל, אַזוי װי אין פּסוק שטעהט—פינסטער און גליטשיג און אַ ניזאָװע װינטעל דערצו... אַ גן=עדן, אַ חיות, עס נעהמט דורך ביז׳ן בײן, און געװעזען איז דאָס טאַקע סך=הכל אין אַ װאָך אַרום נאָכ׳ן פּאַלומישאָק מיט די פיש... מילא שלאָפען, פערשטעהט זיך, האָט מען ניט געטאָרט... אַ קיצור, אָנגעטהון מײן טײערען שאַפּען=פּעלץ, פון די קעצענע כױבלען, גוט אונטערגעגאַרטעלט זיך, אַ פײף געטהון מײן לאָ=יחבּן און אַרײנגעקראָכען אינאײנעם מיט איהם אין סטאָראָזשקע. מײן לבנה׳לע זאָל לעבען ניטאָ: זי האָט פײנד אַ ניזאָװע װינטעל... איז זיך איך מיר אין

סטאָראָזשקע און בורטשע מיר אונטער דער נאָז אַ שטיקעל זְמִירוֹת מישטיינס געזאָגט ... ווי זאָגט ער דאָרטען ? חֲדֵשׁ שְׂשׂוֹנִי אֵל נָא — בעגיי מיין פרייד , גאָטעניו ! לֶחֶם לֶאֱכוֹל — אבי , זאָגט ער , רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם , פון הונגער ניט שטאַרבען , וּבֶגֶד לִלְבּוֹשׁ — און אין איינענע תַּכְרִיכִים , אוי , פאָטער־האַרציגער , בעגראָבען ווערען . . . און אַז שוין גאָר גוט , איז אַ סך נעבּיך דאַרף אַ יוד ?

אַבי — אַבי ! — אַ ביסעלע בראַנפען
מיט אַ שטיקעלע לעקעך . . .

אָח־אָח־אָח ! כָּל־זְמַן מען לעבט ווילט זיך . . . אַ קִיצוּר , זיץ איך אין סטאָראָזשקע . . . נאָר איך פיהל , אַז ס'פאַלט אויף מיר אָן אַ געגעץ — עס צורייסט מיר מַמָשׁ דאָס מויל . . . יִשְׂרָאֵליק — זאָג איך צו זיך אַליין — געדענק , זאָג איך , נאָר ניט שלאָפען ... פערגעס ניט דעם פָּסוּק : זָכַרְנוּ אֶת הַדָּגָה — דעם פאָלומישאָק הייסט עס מיט'ן העכט . . . גאָר שאַ ! — מיר דאַכט זיך עמיצער געהט . . . האַ ? מען רופט מיך ... איך טהו אַ קוק און בין גְּשְׁתּוֹמֵם געוואָרען : נעבען דער סטאָראָזשקע שטעהט אַ אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל־יוד ! טאַטעניו ! אַ יְרוּשַׁלְמִי מיט אַלע פּין־פּיצלעך — אין אַ חאַלאַט מיט אַ גרינעם גאַרטעל , דעם קאָפּ פערוויקעלט מיט אַ האַנדטוך אין רויטע און ווייסע פאַסען — אַ פאָרמאַלנער יְרוּשַׁלְמִי . . . דער פָּנִים זיינער אַ אויסגעדאַרטער ווי אַ שטיקעל פאַרמעט , נאָר אויגען אַ פּאָר לייכטען , בלישטשען אַזוי ווי די האָלאָוועשקעס . . .

— יִשְׂרָאֵליק ! — זאָגט ער און שאָקעלט מיט'ן קאָפּ — יִשְׂרָאֵליק , דו שלאָפסט ?

— נאַט אייך אַ נייעס ! טראַכט איך מיר — אַ יְרוּשַׁלְמִי און רעדט פראָסט יודיש אָהן אַ וואָרט תַּרְגוּם־לָשׁוֹן . . .

— דו שלאָפסט , יִשְׂרָאֵליק ! זאָגט ער ווידער אַמאָל און ער קוקט מיר גלייך אין פָּנִים אַריין אַזוי רַחֲמָנוּת'דיג , אומעדיג , אַז עס נעהמט מיך אָן ביי'ם האַרצען . . .

— פון וואַנעט — קלער איך — האָט ער זיך גענומען אין מיטען דרינען ביי אונז אין הושעגאָווקע ? און עס קומט מיר איין אין קאָפּ , אַז מען דאַרף איהם שיקען צום רָב , ווי דער מִנְהָג איז מיט אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל־יודען .

נאָר דער יְרוּשַׁלְמִי אַפָּנִים שטויסט זיך אָן וואָס איך קלער :

— צו'ם רָב , מיינסטו ? — מאַכט ער צו מיר — איך בין

שוין געווען בײַ'ם רב . . . איך האָב אפילו פריהער געחאַוסט אַלץ וואָס ער האָט מיר ענטפערן . . .

— איהר קלויבט — פרעג איך — נדבות אויף ארץ־ישׂראל? טאָ וואָס־זשע געהט איהר אַרום בײַ נאַכט?

— נדבות אויף ארץ־ישׂראל? — זאָגט ער, און זײַן פּנים ווערט מיט אַמאָל אַזוי העל און ליכטיג, גלײַך ווי עס וואָלט אויף איהם אין דער מינוט געפאַלען די שײַן פון מזרח־זײַט, — יאָ, ישׂראליק, איך קלויב נדבות; ווײַסטו אָבער וואָסערע? נישט קיין קופּערנע, נישט קיין זילבערנע . . . ניין, ישׂראליק, איך קלויב גוטע, ערנסטע יודישע הערצער, רײַנע, ליכטיגע יודישע געדאַנקען, טיעפע, הייסע, כּשרע, אמת־יודישע געפיהלען . . . און דעהאַלבען געה איך אַרום טאַקע נור בײַ נאַכט, ווען עס ווערט פינסטער אין יעדעם ווינקעלע און עס רוישט דער ווינד, און עס גיסט אַ שלאַקס־רעגען . . . אין יענע נעכט, ווען קינדער אין די וויגעליך חאַפּען זיך אויף פון שלאָף, ציטערן און שרעקען זיך פאַר'ן וואָיען פונ'ם ווינד, ציהען אויס די הענדטעליך צו דער מאַמעס ברוסט צו בעהאַלטען זיך, און איהרע אָרעמס . . . אין יענע נעכט, ווען אַלטע לײַט הויבען אָן צו דערמאַהנען זיך אויף די פערגאַנגענע גליקליכע יונגע יאָהרען, אויף דעם ווי נאַריש זיי האָבען פערבראַכט די בעסטע צײַט, די טײַערסטע צײַט פון לעבען; אין יענע פינסטערע, בייזע נעכט, ווען נישט זעלטען אפילו דעם געזונדען און יונגען מענשען חלומ'ען זיך עפּיס אַזוינע שווערע, שרעקליכע חלומות . . . אָט אין די נעכט, ישׂראליק, געה איך אַרום צווישען יודען און קלויב מײַנע נדבות... איך שטרעק אויס מײַנע שוואַכע, אויסגעדאַרטע הענד און בעט, בעט: „—יודען, גיט אַ נדבה!" . . .

אָט בלאָנדושעט אַ רײַזענדער... שלאָף ווי אַ קינד
און עלענד איז ער אויף דער וועלט.
עס שלאָגט איהם דער האָגעל, עס רײַסט איהם דער ווינד,
ער זעהט נישט קיין איינציג געצעלט,
קיין איינציגעם פײַערל... פינסטער און קאַלט..
אַח! זעהט, ווי פערחשכ'ט איז ער און ווי אַלט!..
יודען! גיט אַ נדבה!

עפּענט־אויף אײַער טהיר, לאָזט אין שטוב איהם אַרײַן;
עפּענט־אויף אײַער הארץ פאַר זײַן לײַד, פאַר זײַן פּײַן;

זאָגט איהם: „ברודער! פערגעס אויף דיין נויט;
אונזער טיש איז פאַר דיר. עס מיט פרייד אונזער ברויט"...
יודען! גיט אַ נְדָבָה!...

עס שלעפּט־זיך אַ רייזענדער... ס'איז אויף דער ערד
קיין אָרט ניט געבליבען, וואו גאָט
האָט איהם נאָך צו מאַטערען זיך ניט בעשערט
און אויסשטעהען צאָרן און שפּאָט.
און ער קען ביז איצט נאָך ניט זאָגען: „איהר זעהט?
דאָס שטיקעלע לאַנד איז מיין אייגענס; דאָ שטעהט
מיין הויז...דאָ וועט קומען אַ־ן עק
צום ביטערען לעבען אין נויט און אין שרעק"...
יודען! גיט אַ נְדָבָה!...

יודען, יודען! בעטראַכט אייער לעבען... בעטראַכט,
אוי, ווי פינסטער און לאַנג איז די נאַכט!...
ביי דער מחיר ווי אַ יָתום אַ־ן אָרעמער שטעהט
אייער אייגענעם גליק, אייער אייגענע פרייד...
יודען! גיט אַ נְדָבָה!...

— וואָס=זשע מיינסטו, ישׂראליק, זאָגט דער רב? — „פערשטעהט איהר מיך — זאָגט ער — ווי הייסט? אַ שייכות צו זאָגען: ניט וועלען אין ארץ=ישׂראל?!... וואָסער יוד וויל דאָס ניט אין ארץ ישׂראל? נאָר איהר זייט דאָך, זאָגט ער, געקומען צו מיר ניט ווי צו אַ געוועהנליכען, פּראָסטען יודען, איהר פערלאַנגט דאָך פון מיר, אַז איך זאָל אַלס אַ רב, אַ מָרא דְאַתְרָא, אונטערהאַלטען ביי'ם עולם דעם רַעְיון... איז דערויף מוז איך אייך זאָגען, אַז ניט נור איך אַליין, נאָר אַלע אונזערע רַבָּנים, דַיָנים, גוטע=יודען קענען ניט זיין צופריעדען מיט דעם, וואָס איהר ווילט אויפטהון... גלויבען אין ביאת=המָשיח, וואַרטען אויף מָשיח'ן — דאָס יאָ: נאָר פערשטעהט איהר מיך, דאָס „גלויבען" און דאָס „וואַרטען" זענען שוין אַזוי טיעף איינגעוואַקסען ביי אונז אין האַרצען, אַז נאָך מָשיח'ס קומען, דאַכט זיך, וועט בלייבען עפּיס אַזוי ווי אַ ליידיג, פּוסט אָרט ביי'ם יודען אין קאָפּ און אין האַרצען... שווער, שווער, אַז דאָס פאָלק זאָל פערשטעהן, אַז יעדער פּראָסטער יוד דאַרף אַליין העלפען מָשיח'ן צו קומען און אויסצולייזען אונז פון גָלות... היינט נעהמט אַ רב, אַ גוטען יודען, וועלכע, ווי דאָס פאָלק

גלויבט, האַלטען־אונטער דעם פּראָסטען עולם מיט זייער פרומקייט, מיט זייער תּורה און מעשׂים־טובים און זייער זכות איז גורם צו פערגרינגערן דעם גלות — איהר פערשטעהט דאָך אַליין, אַז אַ היינטיגער רב טויג לגמרי נור פאַר חוץ־לאָרץ: אַלץ וואָס ער האָט זיך געדאַרפט אויסלערנען צו בעקומען סמיכות אויף רבנות, געהערט נור צו חוץ־לאָרץ; דאָס גרעסטע וואָס אַ היינטיגער רב ווייסט, איז עטליכע אַלטע שאלות ותשובות, וואָס האָבען אַנ׳אָנהאַנג טאַקע ווידער אַמאָל נור מיט חוץ־לאָרץ... ווייסט דען אַ היינטיגער רב חומש אַ טויזענד־חלק פון דעם וואָס עס איז פאָרגעקומען מיט יודען אין די לאַנגע הונדערטער יאָהרען פון אונזער גלות? און טאַקע גופא אין ארץ־ישׂראל נאָך בײַז׳ן חורבן און פאַר׳ן גלות? אַ רב ווייסט אַקוראַט דאָס, וואָס ס׳ווייסט יעדעס חדר־יונגעל, יעדע יודענע:

ס׳איז געווען אַ בית־המקדש און מען פלעגט ברענגען קרבנות; דער בית־המקדש איז חרוב געוואָרען און יודען זענען פערטריבען געוואָרען אין גלות.

אָט דאָס איז אונזער געשיכטע,
יודען דאַרפען זיין פרום און מקיים זיין תרי״ג מצוות
אָט דאָס איז אונזער גלויבען.
יודען דאַרפען וואַרטען אויף משיח׳ן,
אָט דאָס איז אונזער האָפנונג.

ווײַזשע ווילט איהר אַז אַ רב זאָל אָנהייבען זאָגען דעם עולם: „— יודען! שטעהט אויף! ניט דעם רב׳ס פרומקייט און ניט דעם גביר׳ס גוטסקייט וועלען אייך אונטערהאַלטען און ברענגען צו אַ צוועק, — אַליין, אַליין מיט די אייגענע הענד דאַרפט איהר זיך נעהמען צו דער אַרבייט און אָנגרייטען פאַר משיח׳ן דעם מאַטעריאַל, פון וועלכען ער וועט, אַזוי ווי דער שמיעד פון אייזען, אויסקאָווען פאַר אייך אַ נייעם, ליכטיגען מזל, אַ נייע, זיס לעבען אָהן ענגות־נפש, אָהן שרעקעניש אויף יעדען שריט און טריט“... אַזאַ רב וועט דאָך אויסזעהן ווי עפּיס אַ פּשוט׳ער משוגענער... און ווייסט איהר נאָך וואָס? — איינס מעג אַזאַ רב זיין בטוח, אַז ער וועט אַראָפּפליהען פון רבנות. אַזוי אַז ער אַליין וועט אַריין אין קרוקאָוו און די יאַר־מעלקע זיינע אין בויבעריק... נעהט אַריין זייט מוחל צו רב אברהם־שלומ׳ן, צו אונזער שטאָדט־גביר: אַ שיינע נדבה אויף

אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל וועט ער אַנְבַאי געבען, און אַז איהר וועט אידם זאָגען דאָס וואָרט „גָלוּת״, וועט ער טהון אַ טיעפען־טיעפען זיפץ; פרובט אָבער הויבט אָן צו רײדען טאַקע ערנסט וועגען „בִּיאַת הַמָשִׁיחַ״, וועגען אַ שטיקעל אייגען לאַנד, וועגען אַ שטיל ווינקעלע, וואו יודען נעבעך זאָלען זיך קאָנ׳ן אָבּרוהען פון דעם אײביגען בלאָנדזשען און מאַטערן זיך אויף דער וועלט... רֶב אַבְרָם־שָׁלוֹם, פערשטעהט איהר מיך, איז אַ מענש אַ וועלט ליבער, איז געוועזען אין די גרויסע שטעדט און איז בעקאַנט מיט די גרעסטע לײט; יודען אַזעלכע ווי רֶב אַבְרָם־שָׁלוֹם וועלען אייך זאָגען:

„— זעהט איהר? אָט די מעדאַל האָט מען מיר געגעבען אין אֶרֶץ־כַּשְׂדִים פאַר אַ נְדָבָה אויף אַזאַ מין בִּנְיָן, וואוהין מע לאָזט אַ יודען אַפילו צו דער טהיר ניט צו... פאָטשאָטנע גראַזשדאַנסטוואָ האָב איך בעקומען אין מַלְכוּת יָוָן פאַר נאָך אַ נְדָבָה אויף נאָך אַ בִּנְיָן, צו וועלכען אַ יוד וועט אַליין נאָהענט ניט צוגעהן... חוץ דעם האָב איך אָרדענס פון וואַנען איהר ווילט: פון קיטאַי דעם גרינעם פיפערנאָטער און פון סיאַם דעם ווייסען העלפאַנד, און פון דער ענגלענדערין דעם לייב מיט׳ן הירש אַזוי ווי מען מאָלט אויף אַ „מִזְרַח״, און פון דעם טערק, און פונ׳ם גרעק און פון דער מַלְכָּה־שְׁבָא... דאָ האָב איך צוגעשטעלט פאָדמיאָטקעס פאַר׳ן תֵּל בִּשְׁעַת גֹג־וּמָגֹג האָט מִלְחָמָה געהאַלטען מיט וַשְׁתִּי הַמַלְכָּה, דאָרט האָב איך געבויט אַ באַהן פון רְפִידִים ביז... ווי רופט מען עס דאָרטען?... אין שׁוּשַׁן הַבִּירָה האָב איך געמאַכט אַ באַנק און תְּבוּנָה זָכוּר לַטוֹב האָט מיר אויסגעהאָנדעלט בײ אַחַשְׁוֵרוֹשׁ׳ן אַ פּאָחוואַלניע־ליסט, און טאַקע בײ עֲמָלֵק׳ן אַליין שפּיעל איך אין קאָרטען אין דוואָריאַנסקען קלוב, און מיט יִתְרוֹ׳ן און מיט בִּלְעָם׳ן בין איך זאַפּאַני בראַטאַ...היינט פרעג איך אייך — זאָגט שוין אַליין — זאָל איך דאָס אַלץ אַוועקוואַרפען, נעהמען טַלִית און תְּפִילִין און געהען — וואוהין? אין די עטליכע סמאַרקאַטקע דערפליך, וואו יודישע קינדער אַרבייטען ווי די פּוֹעֲרִים, גראָבען מיט דער נאָז די ערד צו בעקומען אַ שטיקעל ברויט?... אֶלָא וואָס? אַ מְ דִ י נָ ה: יודען זאָלען האָבען אַ אייגענע מְדִינָה?... ווייסט איהר וואָס? געהט אייך געזונדערהייד צוהין פון וואַנען איהר זענט געקומען... פאַר מיר איז דאָס קיין פּלאַן ניט... דאָס

בעסטע וואס מען וועט קאנען בעקומען אין אייער מלוכה בלייבט
דאך ווידער אמאל דער איינציגער „מני-דוד”, נו, האט איר
דאך געזעהן מיינע „מני-דוד'ליך” ... מא לאזט מיך צו רוה,
כ'לעבען ... א גוטע נאכט!” ...
— דו פערשטעהסט, ישראליק? . . . .
. . . .

III.

„ער פערשטעהט” ...

— אוי אוי! נאך ווי אזוי איך פערשטעה! אמת, פון די
גרויסע חכמים בין איך קיינמאל ניט געוועזען, נאר וואס הייסט,
„א יודיש הארץ”—דאס וויים איך, ווארום איך פיהל ווי עס ציהט,
ס ציהט און ציטערט ווי דאס פיצעלע קינד אין וויגע און וויינט,
חלש'ט, בעט זיך צו דער מאמען ... עפיס א שפיעל ביי
זאגען: אנ'איינען שטיקעל ערד, א שטיל, רוהיג ווינקעלע,
וואו איך, ישראליק רב אברהם-שלום'ס סטאראזש, וועל אויך
ווערען א שטיקעל בעל-הבית צו לייטען-גלייך, ניט דארפען זיצען
אין דער סטאראזשקע מיט צוציקען און יעדען אווענד מחניש זיין
די לבנה ... וואס מיינט איהר? איך וויים גאר ניט אפילו וואס
בעטייטט אנ'אייגען שטיקעל בעל-הביתישקייט, דאס אייגענע
„ביסעל ארימקייט” ווי יודען זאגען? .. נאר איך פערגעס אבער
ניט דערביי, אז איך בין סך-הכל ישראליק דער סטאראזש און
ביי א יוד, און א יוד דארף הערען דעם רב און פאלגען דעם
גביר, זאלען לעבען און געזונד זיין, דער ערג דער חאחאל זינגט
א ליעדעל, וואס אויף יודיש קומט עס אוים בערך אזוי:

דער מאן (קומענדיג פון מארק):
— אט נא, א העכט! פיל-אן און קאך!
דאס ווייב:
— א העכט?! — א הינדיק איז דאס דאך!
דער מאן:
— נו, ביסט געטראפען, נו, ביסט געטראפען,
און לאז א הענדיק זיין דער העכט.

צווישען א הענדיק און א העכט איז אוודאי א חילוק, נאר
אז דער רב זאגט, דארף ישראליק הערען און אז דער גביר הייסט

דארף ישׂראליק פאָלגען; אַזוי האָט מיך געלערענט די מאַמע מיינע עליה־השלום. זי איז געווען אַ קלוגע און אַ פרומע יודענע... אין אַז ישׂראליקען חלומט זיך עפּיס, כּמו למשל דער ארץ־ישׂראל־יוד, דאַרף ער אָבוואַשען די ליפּען און מאַכען אַ שוויג, וואָרום, ווי דער פּסוק זאָגט: כּי לבך נוצרת, מאַכט רש״י: וואָרום אויף דעם ביזטו דאָך אַ סטאָראָזש, און אַ סטאָראָזש דאַרף זיצען מיט צוציקען און היטען רב אברם־שלום'ס פער־מעגען און ניט שלאָפען, למען השם ניט שלאָפען, כּדי עס זאָלען זיך איהם ניט חלומען קיין ווייס איך וואָסערע נאַרישע חלומות און עס זאָלען ניט פערפאַלען ווערען קיין פּאָלומישאָקס מיט פיש און אַ יוד נעביך זאָל ניט קומען חס־ושלום צו אַ חילול־השם — בלייבען אַ שבת אָהן געפילטע פיש... און אַקעגען דעם וואָס איהר זאָגט: עס ציהט דאָס האַרץ, עס גלוסט זיך חאָטש אַ ביסעלע גליק, חאָטש אַ שטיקעלע זים לעבען צו גע־ניסען, איז זעגט איהר טאַקע אַוודאי גערעכט, נאָר — שאַ, שטיל... לא תחמוד, ישׂראליק! — זאָגט דער פּסוק... שלאָפט ישע, יודען! שלאָפט, רב אברם־שלום.

קיין גערויש און קיין געטימעל
וועט ניט גרייכען אייער אויער.
די לבנה שיינט אין הימעל
און ישׂראל'יק זיצט ביי'ם טויער...

. . . .

* *
*

קאַלט, נאַס און פינסטער איז די טיעפע, שוואַרצע נאַכט, גאַנץ הושענאָווקע שלאָפט און חראָפּעט... דאָס ניזאָווע ווינטעל בלאָזט אין די איינגע, שמוציגע, קרומע געסליך, — טהוט אַ קלאַפּ מיט אַ האַלב־אָפּגעריסענעם לאָדען, פליהט אַריין אין אַ קוימען פון אַ קליין, אַלט שטיבעל, דרעהט זיך אוים און פליהט ווייטער... פון אַ הינטער־געסיל גיסט זיך אַ שטילע, אומעדיגע שטימע:

„אוי, טאַטעניו־פאָטער! אַ שטיקעלע גליק,
אַ ביסעלע נחת צו זעהען!...
געננג שוין אַ בעטלער צו זיין אויף דער וועלט,
גענוג אין די הייזער צו געהען!...

גענוג שוין אין שבנות צו וואהנען ; גענוג
צו ציטערען אייביג אין שרעק ,
אז אט ווערט אין כעס דער הויז-בעל-הבית
און מאכט דיר פון אלין שוין אנ'עק , —

טראכט אוים אויף דיר טוזענדער בלוטיגע זינד
און מאכט דעם פסק-דין שוין פאראוים :
בערייםט און בענעהמט דיך פון קאפ ביז די פים
און יאגט פון דער דירה ארוים . . .

גענוג שוין צו שטעהען פערהונגערט , פערשמאכט
ביים גליקליכען מענש ביי דער טהיר
און ווארטען, דער זאטער זאל פיהלען דיין נויטה
און געבען א ביסען אויך דיר . . .

גענוג שוין , רבונו של עולם , גענוג
אין צרות , אין היץ און אין קעלט
אויף סדרה בלק פרושים ביז איצט
געלערענט מיט אונז אויף דער וועלט !" . . .

דאס ליעדעל קלינגט , וויינט און צוגיסט זיך ווי א טיפע ,
ביטערע קלאג אין דער קאלטער , פינסטערער נאכט...ערטער־
וויז , אין די קליינע , איינגע קרומע הייזלעך חאפען זיך אויף פון
שלאף יודען , יונגע און אלטע , הערען זיך־צו צום ניזאווען
ווינד און צו דעם אומעדיגען ליעדעל . . . עס קלינגט עפים אזוי
טרויעריג און אזוי ליעב , עס נעהמט אן ביים הארצען...נאר די
פערשלאפענע אויגען מאכען זיך ווידער צו , דער קאפ לאזט
זיך אראב אויפ'ן קישען . . . ניטא , ניטא קיין כח ביצוקומען
דעם אלטען , טיעפען שלאף . . .

איין מענש נור איז דא אין הושענאווקע , אויף וועלכע
דאס ליעדעל ווירקט און לאזט איהם ניט שלאפען . . . ווייסט
איהר — ווער ? — דער רב , איהר זעהט , ער זיצט ביי'ם טיש
און . . . און שרייבט א דאנציל ! . . . .

. . . .

טס־ס־ס . . . שטיל , קינדער ! שרעקט זיך ניט . . . אונזער
בעריהמטער ד"ר דעמבא האט זיבען יאהר געארביים צו דער־
ווייזען דער וועלט , אז אינזער שחיטה שטימט מיט צער בעלי־
חיים פיעל בעסער איידער ביי אלע אנדערע פעלקער . מען קען
זאגען , אז ער האט מיט זיין ארבייט ארגומענטען פון דער הלכה־

שחיטה אַלײן אַ גרױסע סרחה, מיט װעלכע אונזערע שונאים האָבען אונז, יודען, געװאָלט טרפה מאַכען אין די אױגען פון דער גאַנצער װעלט. דער ליעבער דאָקטאָר, זאָל לעבען, האָט אונז מיט דעם צודאַי געטהון אַ גרױסע טובה. מײן באָבע, — זאָל האָבען אַ ליכטיגען גן־עדן — פלעגט אָבער זאָגען, אַז דאָס בעסטע און געשמאַקסטע שטיקעל פלײש איז פון אַזאַ יאַלאָװקע, אויף װעלכער עס איז געװען אַ סרחה, און װאָס שװערער עס איז געװען צו אָבצונעהמען די סרחה איז דאָס פלײש אַלץ כּשרער... אָט דאָס — פלעגט זי זאָגען — איז טאַקע אַן אמת יודיש שטיקעל פלײש...

דער רעיון הציוני איז צודאַי פון אָנהױב־אָן געװען אַ כּשר׳ער רעיון; נאָר כּדי די גאַנצע װעלט זאָל אַרױסעהן בעשײנפּערליך, אַז דאָס איז טאַקע אַן אמת׳ער יודישער רעיון, איז נױטיג געװען, אַז ער זאָל האָבען אױף זיך די אַלטע „קהלשע" יודישע „חתימה" — אַ דאָנאָסיל, און טאַקע אַ יודישען דאָנאָסיל... דאַנקען גאָט, דאָס איז שױן אױך דאָ... דער הושעגאָװקער רב זאָל לעבען האָט צודאַי בּכּונה ניט געהאַט צו טהון די טובה דעם ציוניזם, נאָר אױסגעקומען איז דאָס גוט... די רבנים פלעגען מאַכען אױפשריפטען נור אױף װײן, מעד וכדומה זאַכען: „כּשר לפּסח"; דער הושעגאָװקער מורה־הוראה האָט געמאַכט אַן׳אױפשריפט אױף דער אידעע בציונית, אַז זי איז כּשר אױף אַלע ימים־טובים און אױף אַ גאַנץ יאָהר, און איצט איז זי שױן צודאַי אַן׳אמת־יודישע אידעע: די סרחה — דאָס דאָנאָסיל — האָט איהר צוגעגעבען טעם... װאָס נאָך דאַרף מען? „װײקען" און „זאַלצען"? גענוג, יודישע קינדער, גענוג האָט זיך דער רעיון געװײקט אין אונזערע געזאַלצענע טרעהרען... ער איז שױן כּשר לכל הדעות. און מײן ישראליק האָט אַ גרױסען טעות. דאָס װאָס איהם װײזט אױס פאַר אַ חלום, איז אַ ליכטיגער, װאַהרער אמת... פון שלאָף, אין װעלכען מען זעהט אַזעלכע „חלומות" שטעהט מען אױף פריש, יונג, געזונד און פרעהליך, דאָס איז דער שלאָף נאָכ׳ן קריזיס אין אַ לאַנגער, סכּנות׳דיגער קרײנק... אַזעלכע „חלומות" בעװעהען דאָס פערביטערט יודיש האַרץ, אַזױ װי דאָס פרישע, קיהלע װינטעל זומער אין דער פריה אײדער ס׳ הױבט אָן צו טאָגען...

און די זון געהט־אויף אין הימעל,
שײַנט און גלענצט אויף טהאָל און באַרג;
און דער טהוי וואַשט־אָב דעם שימעל
פון דעם וואלד, פעריאָגט זײַן דרימעל,
מאַכט איהם ווידער פריש און שטאַרק...

שטעה־זשע אויף! די אַלטע גלידער
וואַרים־אָן, מאַך שטאַרק זיי ווידער
און די לאַנגע נאַכט פעריאָג, —
אונזער ליעבער, אונזער שענער,
אונזער ליכטיגער און ריינער,
אונזער זומערדיגער טאָג!...

גְבּוֹרִים.

(אַ פְּשָׁטְ'ל)

דער פָּסוּק זאָגט:

„אַ נָזִיר זיין —
זאָל ער די האָר ניט שערען, היטן איהם,
ניט עסען פליש, ניט טרינקען וויין
און זיך ניט צוריהרען צו מֵתִים“.

און דאָס איז אַלץ, וואָס האָט אַ ווערטה
צו זיין אַ נָזִיר און אַ גִבּוֹר?
טאָ זענען יודען אויף דער ערד
דורכאויס גִבּוֹרִים... גאָט דו ליעבער!

מען עסט קיין פליש די גאַנצע וואָך,
וויין טרינקט מען נאָר צו אַרְבַּע־כּוֹסוֹת,
די פֵּאוֹת וואַקסען לאָזט מען דאָך
פון שָׁלוֹם־זָכָר ביז צו גוֹסֵס...

יאָ, אֱמֶת, ברידער, איינס נאָר פעהלט
צו הִלְכוֹת־נָזִיר: כַּמָּה יאָהרען
אַז יודען זענען אויף דער וועלט
כִּמְעַט ווי מֵתִים שוין געוואָרען...

די ריף.

(אַ גמרא)

אַז דער ליבער בורא-עולם
　　האָט בעשטימט בעשאַפען חוה
(חאָטש, אין תוך גערעדט, געוועזען
　　איז דער גאַנצער פּלאַן ציקאַווע),

האָט ער שטאָף — זאָגט די גמרא —
　　ניט פון אָדם'ס הענד גענומען,
ניט פון זיינע פיס און אויגען,
　　ניט פון קאָפּ, פון צונג, פון גומען:

ווייל עס ליעגט אין קאָפּ די גדלות
　　און די תאוה אין די אויגען —
צוויי חסרונות, וועלכע דאַרפען
　　פאַר אַ פרוי דורכאויס ניט טויגען.

ניט פון אָדם'ס הענד בעשאַפען
　　האָט זי גאָט, זי זאָל ניט וועלען
מיט דעם מאַן מלחמה האַלטען,
　　איבער איהם זיך העכער שטעלען.

ניט פון צונג און ניט פון גומען,
　　ווייל דאָס זענען יענע כלים,
וואָס מיט זיי, ווי מיט אַנ'עמער
　　שעפען מענשען דברים-בטלים.

פון די פיס — זי זאָל ניט גלוסטען
　　פון דעם מאַן אַ פּליטה מאַכען.
אָט כדי זי זאָל בעפרייט זיין
　　פון די אַלע שלעכטע זאַכען, —

פון דער ריפּ האָט זי געבוירען
דער בעשעפער — פון א שטומען ,
בלינדען , אונשולדיגען ביינדעל
האָט דער בורא זי גענומען . . .

אָט דערפאר--זאָגט די לעגענדע
פון די אלטע , קלוגע יאָהרען —
האָבען ווייבער אלע מעלות
און קיין איינציגען חסרון . . .

מִזְבַּח־אֲדָמָה.

„מזבח אדמה תעשה לך".

מיר האבען פיעל טייערע, גרויסע מזבחות
געהאט אין די גליקליכע טעג,
וואס האבען אמאל אונז געגלאנצט ווי די שטערען,
געשיינט אויפ'ן ליכטיגען וועג.

זיי זיינען געוועזען פון גאלד און פון קופער
און קונציג געמאכט און געקריצט;
אויף זיי האט געברענט אונזער הייליגעס פייער,
די הייליגע פלאמען געבליצט.

נאר טייער אין זיי איז געוועזען ניט דער קופער
און ניט אין'ם גאלד זייער ווערט:
דעם ערשטען מזבח האט משה רבינו
געבויט אונז פון פשוט'ער ערד;

פון פשוט'ער ערד איז געווען דער מזבח,
דער ערשטער מזבח געמאכט,
אויף וועלכען מיר האבען פארצייטען צום ערשטען
דעם הייליגען קרבן געבראכט,

מיין פאלק! ניט פערגעס אויף די אלטע מזבחות,
בעט גאט, ער זאל ווידער צוריק
אונז אומקעהרען אונזערע ליכטיגע יאהרען
מיט אונזער פערגאנגענעם גליק;

געדענק אבער איביג דעם ערשטען מזבח,
באארבייט מיט ליעבשאפט די ערד:
אין דעם ליעגט פערבארגען דיין קראפט, דיין נחמה,
אין דעם איז דיין גליק דיר בעשערט!...

צִיוֹן.

זִי וואָלקען אין שטורם־ווינד, לויפען און פליהען
אָהן אנפאנג, אָהן אויפהערן די שטונדען און טעג;
די אַלטע אַלְמָנָה — די טאָכטער פון ציון
זיצט טרויעריג, איינזאם ביי'ם וועג...

פיעל רייזענדער פאָהרען פארביי איהר און געהען,
זי ווענדעט זיך צו זיי מיט א ביטער געוויין:
אך, זאָגט מיר, צי האָט איהר מיין קינד ניט געזעהען,
מיין עלענדען יָתום?...„—ניין, אלטיטשקע, ניין!“...

זיי געהען און רייטען
פון אַלע פיער זייטען
צו'ם אלטען מִזְבֵּחַ אין הייליגען לאַנד...
די טאָכטער פון ציון
טהוט וויינען און קניהען,
און שטויב צו פערבאָרגען איהר וועהטאָג און שאַנד...

עס געהען און געהען א טאָג נאָך א טאָג;
עס פליהען די וואָלקען, עס יאָמערט דעם ווינד
און טרויעריג גיסט זיך א ביטערער קלאָג:
„—וואו ביסטו, וואו ביסטו, מיין קינד?!“...

אַ יְרוּשָׁה.

בְּשָׁעה אונזער עלטער-פאָטער יַעֲקֹב
האָט זיך געדאַרפט בעגעגנען אויפ'ן וועג
מיט עֵשָׂו'ן, וואָס איז געוועזען אין כַּעַס
אויף איהם נאָך פון די פריהעריגע טעג,

האָט ער פאַראויס געשיקט איהם אַ מַתָּנָה
פון בְּהֵמוֹת און פון חַיּוֹת אַלערליי:
באַראַנעס, אייזלען, מעלקעדיגע קעמלען
מיט ציגען און מיט צאַפּעס נאָך צו זיי.

און דאָס איז טאַקע קלוג געוועזען: עֵשָׂו
האָט איהם בעגעגענט ווי אַ גוטער פריינד...
אוי, ברידערלעך, פון יַעֲקֹב'ן דער מִנְהָג
איז אונז געבליבען נאָך ביז היינט:

אַז יודען דאַרפען שיקען צו אַ פָּרִיץ,
בעגעגענען זיך מיט אַ מאַגנאַט, אַ פּאַן,
איז וועמען קלויבט מען אויס פאַר דעפּוטאַטען?
אַמויל-אייזעל, אַ קעמעל, אַ באַראַן.

דער אייזעל איז דער גרעסטער שׁוֹטֶה טאַקע
זיין יִחוּס איז, פערשטעהט איהר אָבער, גרויס,
ער האָט געהאַט אַפּיינעם עלטער-זיידען;
פון בִּלְעָם'ס אייזעל קומט ער דאָך אַרויס;

דער קעמעל האָט אַ לאַנגען, שיינעם גאָרגעל,
דער באָק — אַ גרויסע באָרד און דער באַראַן
אַ גוטען פוטער און אַ פעטע קאָרע —
טאָ איז דען בעסער וואָס פאַרהאַן?...

צוויי טראיקעס.

א.

דער שניי איז געגאנגען צוויי טעג נאכאנאנד,
א שליט-וועג א חיות געווארען,
די פערדעלעך שטעהען אין שליטען געשפאנט,
אלץ גרייט שוין און פארטיג צום פאהרען.

אי, פערדעלעך-חיות! נו, זעץ זיך און פאהר! —
מיט צאצקעס געטאקט איז דער שליטען,
צוויי פערד פון די זייטען — ווי הירשען א פאר,
א לעמפערט, א לייב אין דערמיטען.

דער קוטשער נעהמט באלד אלע לייצען אין האנד:
— „נו, קינדערלעך, לעבעדיג, פרעהליך!"
דעם שליטען האפט אויף מיט אמאל ווי א בראנד..
— שטעה, איל זיך ניט, ווארט-ווארט, פאמעליך!

ניין, ברודער, אומזיסט! ווי א פויגעל, א ווינד,
א פייל פון'ם בויגען, א וויכער,
זיי לויפען, זיי שוועבען, — זיי פליהען, געשווינד,
וואס ווייטער — אלץ גיכער און גיכער.

דער וועג איז אין פעלד ווי א לאקשענברעט גלאט,
די זון שיינט פון אלע פיער זייטען,
דער קוטשער — א כזיק, די פערדעלעך—זאט,
די גלעקעלעך קלינגען פון ווייטען.

פאהרט, פריצים, קאטאיעט זיך, — גליקליכע טעג!...
נאר ווארט נאר, וואס איז דאס? פאסטאי-קא!
ווער קריכט דאס דארט? איי! איי! ארצב פון'ם וועג!!...
דאס שלעפט זיך די יודישע טראיקא...

ב.

אַ וואָגען — אַ פּאַלאַץ! — די בויד איז געוועבט
פון גאַנצע תּרי״ג אַלטע שטיקלעך,
די אַקסען מיט וואַקס פון הבדלה געקלעבט,
די רעדער געבונדען מיט שטריקלעך.

דריי קליאַטשעס—דריי אָדלערס! דריי לייבען אַ שרעק! —
זיי שפּרינגען נו טאַקע ווי זשאַבעס...
ישׂראליק׳על פאָהרט, פאָהרט און פאָהרט אָהן אַנ׳עק,
אַהיים צו פאַספּייען אויף שבת...

אַהיים... אוי, ווי ווייט נאָך, ווי ווייט איז זיין היים,
ווי שווער, נעביך, איז די נסיעה:
עס זינקען די רעדער אין שמוץ און אין ליים,
חאָטש טרענק זיך, חאָטש קריך אויף דער תּליה!

עס זינקען די רעדער, עס טרעסטשעט דער סבך
די זאַוויעסקעס סקריפּען און קנאַקען,
אָט, אָט איז אַ גרוב, אַ פערזינקעניש-טראַך!
ער פליהט און צוברעכט האַלז און אַקען...

נאָר האָט ניט קיין מורא: ישׂראליק איז קלאָר,
איז בקי אין הלכת-עגלה —,
ער שלעפּט־זיך דאָך שוין כּמעט צוויי טויזענד יאָהר,
דאָס איז דאָך פון אייביג זיין ראָלע...

ער שלעפּט זיך דורך פעלדער און וועלדער און ים,
ער בלאָנדזשעט אין סטעפּעס, מדברות,
ער האָט שוין געפיהלט און ער ווייסט שוין דעם טעם
פון אַלערליי ביטערע צרות.

ער האָט שוין בעגעגענט אי לייבען, אי הינד,
אי לצים, אי שלענג, אי גזלנים,
עס האָט ביז אין ביין איהם געשמיסען דער ווינד
דער האָגעל געפּאַטשט איהם אין פּנים;

עס איז אָבער גאָר ניט געוואָרען פון דעם.
בילט, כּלבים, עד לב השמים!
זיין טראָיקעלע שלעפּט זיך נאָך, ברוך־השם,
ער לעבט נאָך און פאָהרט נאָך עד היום.

פיעל טראָיקעס געוואָרען שוין הינקעדיג, בלינד,
פיעל גלעקלעך צובראָכען, פיעל בייטשען צוריסען,
עס איז שוין קיין זכר ניטאָ פון די הינד,
וואָס האָבען אמאל איהם גערביסען.

עס איז ניט געבליבען אפילו דער אָרט
פון טויזענד פאָטשטאָווע קוריערען און רייטער,
און זעהט נאָר, ישׂראליקעלס טראָיקע — זי פאָהרט
זי שלעפּט זיך אַלץ ווייטער און ווייטער...

די יודישע טראָיקע — איהר קענט זי, איהר ווייסט?
מיר האָבען אויף איהר אַ חזקה...
די אַלטיטשקע יודישע טראָיקע — זי הייסט:
תשובה ותפלה וצדקה!...

נײַ־יאָהר.

חדש ימינו כקדם.

נײַ־יאָהר! שפּיעל, מײַן אַלטע פידעל,
שפּיעל אַ נײַ, אַ פרעהליך ליעדעל,
זינג אַ נײַעם, זיסען שיר —
דײַנע סטרונעס זאָלען קלינגען,
אַלע הערצער זאָלען זינגען,
זינגען, פרעהען זיך מיט דיר! . . .
און די פידעל ענטפערט מיר:
— „אויף אַ בוים בײַם טײַך פון בבל
בין געהאַנגען איך אַמאָל,
און נאָר קלאָגען ווי אַן אבל
קאָן פון דעמאָלט־אָן מײַן קול . . .
נײַן, איך האָב קיין נײַע ליעדער,
אַלטע קען איך, ליעבע ברידער!
דאָרט, בײַם גרויסען אַלטען טײַך
האָב איך זײ געהערט פאַרצײַטען
און אויף אַלע נײַע צײַטען
איינם נור ווינשען וועל איך אײַך:
מיט זײַן ליעבע, מיט זײַן טרײַהײַט
זאָל גאָט שענקען אײַך צוריק
אײַער אַלטע קראַפט און פרײַהײַט,
אײַער אַלטעס גליק!“ . . .

הַגָּדָה־לִיעדֶער.

I.

דֶער חֶשְׁבּוֹן.

די אַלטע הַגָּדָה ליגט אָפען. אַ בּלאַט
אַ גאַנצע (איך לייען זי גערן)...
אַ חֶשְׁבּוֹן אַ קלאָרער מיט דְרוּשׁ און מיט פְּשַׁט
פון מַכּוֹת, וואָס פַּרְעֹה האָט נעבּיך געהאַט.
אוי, מַכּוֹת! בּהיינט זאָל מען ווערען!
דער חֶשְׁבּוֹן בּיי רַבִּי עֲקִיבָא איז קלאָר:
צוויי הונדערט מיט פופציג! אַ קלייניגקייט גאָר!
מִיקָאן שוין מיט דעם אי דעם גֵיהִנוֹם פערשפּאָרען..
איך לייען די אַלטע הַגָּדָה און טראַכט:
„רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, ווי גרויס איז דיין מאַכט
און שרעקליך אויף אונזערע שׂוֹנְאִים דיין צאָרען!"...

נאָר וואָס איז דאָס? וועמעס געלעכטער בּיי נאַכט
דערהער איך?... ער גיסט־זיך מיט בּיטערע טרערען..
„— אוי, יודישע־קינדער דער חֶשְׁבּוֹן זאָל ווערען
נאָך קלאָרער, בּערעכענט די אומגליקען, שלעק,
די בּלוטיגע מַכּוֹת, די בּיטערע צָרוֹת,
וואָס גאָט האָט געשאָטען אויף אונז אָהן אַנ'עק,
און ניט אויף די יַמִים, און ניט אין מִדְבָּרוֹת
און וועלדער, וואו ווּסט איז אי פינסטער, אי איינג,
אי אומגליקליך וואַסער אַ טראָפּען בּעקומען —
בּענעצען די ליפּען, דערפרישען דעם גומען;
ניט דאָרט, וואו עס קריכען די גיפטיגע שלענג,
ניט דאָרט, וואו די חַיוֹת די שרעקליכע בּרומען...
. . . .

גרויס, גרויס איז דער חֶשְׁבּוֹן, אָהן מאָס און אָהן צאָהל.
די ציפער געשריבּען מיט פייער און שטאָהל,

מיט קייטען די שורות געקאוועט, אין וואונדען,
אין בלוטיגע וואונדען די בלעטער געבונדען,
און טיעף ווי דער אבגרונד און שווארץ ווי די נאכט
איז דארט אויפ'ן טאוועל די אויפשריפט געמאכט, —
אהן ווערטער געקריצט און אהן פעדער געשריעבען, —
די מכה, וואס אונז איז פון פרעה געבליעבען:
דער חשך!... אוי, ברידער, איהר זעהט
אן בבי יהודה'ס סימנים,
ווי שרעקליך, ווי ברייט
צוגאסען, צושפרייט,
ער ליעגט אויפ'ן יודישען פנים?!...

יא, גרויס ווי די וועלט איז דער חשך! — און דאך
מיר לעבען נאך, ברידער, מיר ציהען זיך נאך
פון שמוץ און פון שימעל,
פון שלאפקייט און דרימעל,
פון הונגער און קעלט
צום ליכטיגען הימעל,
צום גליק אויף דער וועלט!...

II.

אַרְבַּע כּוסות.

דער גרויער ווינטער איז אַוועק,
דער יונגער פרִיהלִינג איז געקומען ...
צינד אָן די ליכט פון עק ביז עק,
בעקרעגץ דעם טיש מיט פרישע בלומען!
דריי שענסטע רויזען, העל און פיין,
קלויב אויס, מיין קינד, און שטעק אַריין
אין מָרור, כַּרְפַּס און חֲרוֹסֶת
און מיט דעם ריינסטען, בעסטען ווײַן
גיס אָן ביז פול די אַרְבַּע כּוסות!

מיט פרייד און ליעבע אָהן אַ מאָס,
מיט הייסען גלויבען, טיעפע טרײַהייט
הויב אויף, מיין קינד, דעם ערשטען כּוס
פאַר אונזער אַלטע, זיסע פ ר יַ ה יַ ט! —
אין ים־סוף ליגט די שווערע קייט,
דער קנעכטשאַפטס־יאָך פון לאַנד מִצְרַיִם...
אַ גאַנצע אייביגקייט פערגעהט —
און יעדען יאָהר וואַכט אויף און שטעהט
דער גרויסער נֵס פאַר אונז עַד הַיּוֹם...

דעם צווייטען כּוס הויב אויף, מיין קינד.
לְכָבוד אונזער אַלטע תּוֹרָה —
די ליעבע, איינציגע מְנוֹרָה,
וואָס פלעגט אין גרעסטען שטורם־ווינד
אין האָגעל, פינסטערניש און רעגען
פערהיילען אונזער לייד און פיין —
פערגיסען וואַרימקייט און שיין
פאַר אונז אויף אַלע וויסטע וועגען...

דעם דריטען פֿון נעהם, קינד, אין האַנד
און הויב איהם אויף ווי אַ פֿאָן
פֿון אונזער אַלטען פֿאָטערלאַנד,
פֿון יענע טעג פֿון יענע יאָהרען,
ווען אונזער פֿאָלק האָט אויף דער וועלט
געהאַט אַ היים, אין רוה געזעסען
און פֿון זיין אייגען, פֿרייען פֿעלד
אַן׳אייגען שטיקעל ברויט געגעסען...

דעם לעצטען, פֿערטען פֿון גיס־אָן
און טרינק, מיין קינד, — לחיים, ברידער,
פֿאַר אונזער נייע פֿרייהייטס־פֿאָהן,
זי זאָל אין וועג אונז פֿיהרען ווידער
צו אונזער ליעבען פֿאָטערלאַנד:
מיר זאָלען, פֿריי פֿון לייד און שאַנד,
דעם לאַנגען גלות דאָרט פֿערגעסען,
ניט וויסען מעהר פֿון שרעק און נויט
און ווידער אונזער אייגען ברויט
פֿון אונזער פֿעלד אין נחת עסען!...

דער פרעהליכער קבצן.

(א מאָנאָלאָג).

אַז גאָט אויף אונזער וועלטעלע
האָט אַלץ ארום באַשאַפען —
דעם רייכען און דעם אָרימען,
דעם שטאַרקען און דעם שלאַפען,

אַ האָז, אַ העכט, אַ טייטעלבוים
אַ קאָזאַק מיט אַ פּיקע,
אַ רב, אַ ציג, אַ חזזעלטיער,
אַ חזן אַ זאַאיקע, —

האָט פונ׳ם קוואַל דעם הייליגען
געבראַכט צום בורא-עולם
אַ מלאך מיין נשמה׳לע,
נאָך פון דעם גוף דעם גולם

אַ פריינע, ניט פער׳ווייטיגטע
פון תאוות, יצר-הרע,
און ווי דאָס מאָרגענשטערענדיל
אַ ליכטיגע, אַ קלאָרע,

און פרעגט: — „מיט וואָס בעפעהלסט דו מיר
די טפה-סרוחה בענשען?
עס זענען אויף דער וועלט שוין דאָ
פון כל המינים מענשען —

אי פרומע, אי חזיר׳ניקעס,
דאָקטוירים אי בטלנים,
גלאַט מענשען, מענשען אייד׳לע
נגידים אי קבצנים.

טאָ וואָס זאָל זיין דאָס מענשעלע?
גיב, גאָטעניו, מיר שכל" . . .
— „אַ קבצן, — האָט דער אויבערשטער
געענטפערט מיט אַ שמייכעל. —

אַ קַבְּצָן, נאָר אַ פרעהליכער!
זאָל זיין מיט אַלץ צופריעדען,
און דאָס איז דאָך, פערשטעהסטו מיך,
אַ זעלטענעם ביי יודען״ ...

און אט־אָ בין איך, ברידערלעך!
בעקוקט מיך דאָ אין גאנצען:
פריש, פרעהליך, פריי און לעבעדיג;
שפּיעלט, כְּלֵיזְמֶר—געה איך טאַנצען!

וואָס איז די שִׂמְחָה — פרעגט איהר מיך?
לְמָשָׁל, נעהמט מיין דִירָה:
אַ נעסטעלע, אַ וויעגעלע,
עס איז צו זינגען שִׁירָה.

די גְבִירִים אין די פּאַלאַצען —
אַ מאָדע הײנט געוואָרען,
געה, ווײס איך, קריך, קאַראַבקע זיך
אין דריטען, פיערטען גאָרען.

וואָס טויגען מיר דער מי־מעלשטיין,
דאָס שפּיגלען־זיך און גלאַנציין —
מען בלייבט אָהן פּים! ניין, אָט ביי מיר
פינף טרעפּלעך גאָר אין גאַנצען,

און גלייך אַראָב, פערשטעהט איהר מיך,
אין קעלער־שטאָק—, אַ חִיוּת! —
מען שטעלט אַ פוס — אַי נאַס, אַי גלאַט,
עס גליטשט אַראָב אָהן שְׁהִיוּת! ...

די גְבִירִים, כ׳ווייס, מען דאָקטאָרט זיך,
מען היט זיך, מען האָט מוֹרָא
פאַר היץ, פאַר קעלט, עס ניסט זיך אויס
אויף זיי אַ מָרָה שְׁחוֹרָה,

מען לעקט, מען נאַפט צו אויסזוכען
אַ תְּרוּפָה אין די ביכער
דאָס לעבען צו פערלענגערען.
איך, דאַנקען־גאָט, בין זיכער —

אַיונגער שטאַרבען קאָן איך ניט,
ווייל נאָך אין יענע יאָהרען,
אָם יוגענד רופט מען, בין איך שוין
אַ אַלט, אַ גרוי געוואָרען . . .

היינט נעהמט, למשל, עסענוואַרג —,
וואַרמוטלעך, קנישעס, טאָרטען,
געבראָטענס, קעזולעך, זעמעלעך
און צימעס כּל הסאָרטען — .

נגידים זענען אַ סטראַכטער.
ס'איז פּשוט אַ ליצנות,
זיין שטה האָט זיך יעדערער,
מען עסט מיט גרויס הכנות

ווער פליישיגס און ווער מילכיגס נאָר,
דער־קרעפּלעך, יענער־פּראַקעס,
איך, דאַנקען גאָט, בין פּאַרעווע —
איך עס כּל ימי מכּות! . . .

דאָס נעמליכע ביי אונזערע
נגידים וועגען בּגדים:
מען פּוצט זיך און מען מאָדעט זיך —
אַ פאָדים צו אַ פאָדים:

מען היט זיך, ס'זאָל אַ ווינדטעלע
אַ בלאָז ניט טהון חלילה
אַפילו אין אַ זומער־נאַכט,
אַ וואַרימע, אַ שטילע;

דאָך נייהט מען אויף יום־טובים נאָר
אַ בגד'ל אַ נייעם;
אַזוי איז פון פאַרצייטען שוין
דער מנהג דאָ עד־היום.

עט, נאַרישקייט, אַ יונגעלע,
אַ־קדיש האָב איך (איינער
אין מיידלעך זעקס) אַנ'עופעלע,
אין גאַנצען הויט און ביינער;

אי׳ מיינט איהר וואָס? אוי־אוי, אַבי
לאַנג לעבען זאָל דער טאַטע! —
ער לעגט איהם יעדען דאָנערשטאָג
אַ נייע, פרישע לאַטע!...

פון וואַנען נעהמט זיך, פרעגט איהר מיך
די קראַפט אין מיינע גליעדער,
די פרישקייט און די פרעהליכקייט
פון מזל, ליעבע ברידער!

אַז גאָט גיט מזל, האָבען ניט
קיין שליטה דיינע שונאים...
איהר זעהט אויף מיר די נייאינקע,
די פרישינקע סמנים?

צוהאַקט אַ לופּ, צופּלאַצט די נאָז,
אַפּנים־אַקאַרטינקע...
דערפאַר צובראָכען, דאַנקען גאָט,
צוויין האַנד נאָר — און די לינקע!...

הושַענוֹת.

„אני והו הושיעה נא“.

אַ ליבער גאַסט איז דאָ בײַ אונז —
הושַענאַ־רבה איז געקומען! . . .
אַ גרוס דיר, אַלטעם פֿאָטערלאַנד,
מיט דײַנע פּרות, צווײַג ן, בלומען!
אַ גרוס אײך, פֿעלדער, גאָרטענס, לופֿט
און שײַן און וואַרימקײַט! אַ זיסען,
אַ ליבען גרוס אײך, באַרג און טהאָל,
וואו וועלדער רוישען, טײַכען פֿליסען.
וואו ליעדער קלינגען ווי אַ קוואַל,
און קוואַלען קלינגען ווי די ליעדער!...
ווי זיס איז אונז דײַן לופֿט און ליכט
חאָטש פֿון דערווײַטען פֿיהלען וויעדער,
איין טראָפּען חאָטש פֿון אַלטען גליק
זאָל הײַנט דערפֿרישען אונזער גומען.
אַ גרוס דיר, אַלטעם פֿאָטערלאַנד,
מיט דײַנע פּרות, צווײַגען, בלומען!...

* * *

מען האָט אין שוהלכעל אויסגעקעהרט
און אויסגעראָמט אין אַלע עקען,
אויף גיך פֿערוואַשען ווי ניט איז
פֿון בלוט און מאַרך די שוואַרצע פֿלעקען.
פֿערשטאָפּט די לעכער אין די ווענד,
אַרײַנגעשטעלט אַ דרײַ־פֿיער שויבען,
פֿעררוכט די שטענדערס מיט די בײַנק—
און זאָל זיך פֿרעהען גאָט פֿון אויבען!...
הושַענאַ־רבה איז בײַ אונז!
און וויפֿיעל יודישע נשמות,
אַזוי פֿיעל ליעגט „הושַענות“ דאָ
צושפּרײַט, צעוואָרפֿען. . . אַ בחמנות

צו קוקען—נעכטען זאָגען זיי
גערוען אַ פרישע אַ פייכט, ביי׳ם רייִנעם
און פרייען טייבעלע געלעבט,
געוואַקסען און געבליהט אינאיינעם,
און איצט . . .

* *
*

דער עולם איז אוועק,
דער שמש האָט די טהיר פערשלאָסען;
א שטומער, טויטער דונקעל ליעגט
אין יעדען ווינקעל אויסגעגאָסען.
און אין דעם טויטען דונקעל דאָ
איז אָבגעבילדעט פונ׳ם וויעגעל
און ביז׳ן קבר אונזער וועלט
ווי אין א ריינעם, העלען שפיעגעל:
פון אונזער אלטען, ליעבען בוים
ווי מיט א מעסער אָבגעשניטען,
צושפרייט, צעוואָרפען, מיט די פיס
אין שטויב, אין בלאָטע איינגעטריטען..
איינס נאָר—די טהיר איז אָפען! ... געהט
און זוכט, געפינט דעם בוים דעם אלטען..
די טהיר איז אָפען, — הויבט זיך אויף
און געהט . . . מען וועט אייך ניט פערהאַלטען ..

* *
*

הושענא-רבה איז ביי אונז.
דער הימעל שפּאַלט זיך... יודען קוקען
און וואַרטען . . . אין די אויגען ברענט,
עס שטעכט אין קאַרק, עס ברעכט דער רוקען . . .

אַח, שטראָף מיך ניט, דו, גרויסער גאָט!
אַנבאַי, כ׳האָב צו דיר קיין טענות,
נאָר פּאָרט ... א פאָלק, א גאַנצעס פאָלק
פון אָבגעשלאָגענע הושענות!!!! . . .

חֲנֻכַּת־הַבַּיִת.

„..ואין לנו רשות להשתמש בהן,
אלא לראותן בלבד"...

ווידער ברענט דאָס אַלטע לעמפּעל
אויפ'ן הויכען, שענעם אָרט.
יעדעם הייזעל איז אַ טעמפּעל,
אַ מִזְבֵּחַ פונקעלט דאָרט.

וויפיעל צייט איז שוין אַריבער,
ס'קלאַפּט די עלטער שוין אין טהיר...
נאָר מיר דאַכט־זיך, אַז דער ליעבער
זיידע ווידער רעדט צו מיר:

—„זעהסט, מיין קינד? אַכט גרויסע שטערע
געהען־אויף אין הימעל־פּראַכט,
און די שאָטענס בלייכער ווערען,
העלער ווערט די שוואַרצע נאַכט.

„ריין און הייליג, ליעב און טייער
דאַרפען אונז אויף אייביג זיין
זייער שטילער, מילדער פייער,
זייער ליכט און זייער שיין:

„פאַר אַן'אייביגען זִכָּרוֹן
פון דעם נֵס אין יענע יאָהרען,
ווען מיר האָבען מיט'ן שווערד
אונז די פרייהייט אומגעקעהרט,

„האָט אונז גאָט די ליכט געגעבען:
נוצען זיי דערפאַר אין לעבען
טאָר מען ניט — אַ גרויסע זינד
וואָלט עס זיין, מיין ליעבעם קינד!"...

גײַן, זײַדע! שוין צווײ טויזענד יאָהר אַז עס ברענט
די הײליגע מנורה, — און מיר?
מיר זיצען צונויפגעלעגט רוהיג די הענד,
מיר זיצען פערחלומט, מיר זיצען פערבלענדט,
מיר זיצען און קוקען אויף איהר.

גײַן! גרויס איז די אַרבײט, וואָס ליעגט אויף אונז; שווער
און ווײַט איז דער הײליגער צוועק,
דער צוועק, וואָס דאַרף זײַן אונזער אײנציג בעגעהר,
וואָס רופט אונז צו שטרײַטען אָהן אײזען-געוועהר,
אָהן פײַער, אָהן צאָרן און שרעק...

שווער, זײַדע, און גרויס איז די אַרבײט; פיעל טעג
און נעכט וועלען לאַנגזאַם זיך ציהען,
ביז וואַנען מיר וועלען דערגרײכען צום בּרעג...
טאָ בּרען־זשע און שײַן און בּעלײַכט אונזער וועג
דו, הײליגע מנורה פון ציון!...

ווי לאַנג זאָל ניט זײַן נאָך און פינסטער די נאַכט, —
דו בּיזט אונזער הױפנונג, דו בּיזט אונזער מאַכט,
דאָס גאַנצע, דאָס לעצט־בּיסעל חיות;
דו דאַרפסט אונזער פיהרער און וועגווײַזער זײַן,
עס זאָל אונזער אַרבײט בּעלײַכטען דײַן שײַן,
ליכט, ליכט פון תּקנת הבּית!...

חֲנֻכָּה שְׁפִּיעל.

—קינדער! הערט, וואָס ס׳וועט אייך פֿרעגען —
האָט געזאָגט אונז נחום מענדעל
חיים־בער׳ס — אַ יונג מיט ביינער
און דערצו אַ קלוגע קאָפּ:

פּורים־שפּיעל איז פֿון פאַרצייטענס
דאָ ביי אונז; דאָס גאַנצע שטעדטיל
קאָכט און אַרבעט, ברענט און פֿלאַקערט.
אַ יריד, אַ טאַראַראַם!

קומט אַ חנוכּה — איז גאָר ניט;
אָבגעבענטשט די ליכטלעך, לאַטקעס
אָבגעגעסען, מיטן דריידעל
אָבגעדריידעלט — און אַ סוף.

סטײַטש, מיט וואָס איז, זאָגט מיר, ערגער
געביך חנוכּה פֿון פּורים,
און פֿאַרוואָס ניט מאַכען טאַקע
אויך אויף חנוכּה אַ שפּיעל?

וואָס? איהר מיינט מען דאַרף דאָ עפּעס
גרויסע חכמות? גאָר ניט. נעהמט אונז
ווי מיר שטעהען דאָ, איז האָט איהר
גאָר אינגאַנצען, גיך און גוט:

איך וועל זיין דער מלך־הדין,
די, אַברהם׳יל, שפּיעלסט, למשל,
מתתיהו כהן־גדול
און יונים וועלען זיין

חיים, טאָדרעס, איצע, בערקע,
דוגה, בחמן, פּיצע, שמערקע,
עזר, לייזער, גרשון־בער,
ווער עס וויל — אַבי וואָס מעהר.

„דאַרף מען וואָס? אַ פאָהן? אַ קיצור —
צו אַ לאָפּעטע אַ פּראָסטע
בינדט מען צו אַ טלית־קטן, —
פאָך, מיט איהם און שריי: „הוררא!

„הויבט זיך, יודען אַ מפּלה
אויפ׳ן יון! איינגעזונקען
זאָל ער ווערען!“... האַ? וואָס ווייטער?
בגדים ברענגט איהר? אויך אַ זאָרג!

„איך, למשל... ס׳איז אַ פּענדעל
דאָ ביי אונז פון רויטען קופּער
מיט אַ שפּיציגען הענטיל,
כ׳מהו זי־אָן, פּערוויקעל זיך

„פון דער נאָז און ביז די פּיאַטעס
אין אַ קאָלדערע אַ רויטע
און, פערשטעהט איהר? אָט־אָ בין איך
אַנטיוכוס אויסגעטאָקט.

„איהר, יונים, ס׳הייסט סאָלדאַטען,
טהוט זיך־אָן אין קליידלעך, קאָפּטעס,
ווי דער מנהג איז ביי גריעקען;
שטעקענס, קאָבשערעס און תנ״ך

„וועלען זיין ביי אייך כּלי־זין, —
במרדנאַ!... שאַנצם.. מאַרש!... פערשטאַנען?
דו ; ברהם׳יל—מתתיהו —
נעהם ביי׳ם טאַטען דעם חאַלאַט

„מיט די קוטאַסען, אַ בגד
פאַר אַ כהן־גדול—פּשוט
אויסגעגאָסען; דאַרף מען בעסורם?
אַנ׳אַנטיק—אַי ברייט, אַי לאַנג.

„חוץ־דעם, ברודער, נעהם אַ גרויסען,
לאַנגען, שאַרפען מעסער, מחמת,
ווי דו ווייסט דאָך, דאַרפסטו דאָרטען
שטעכען יונ׳ים קאָמאַנדיר;

„שטעל דיר פאָר: דער ילד אין גרויסע,
לאַנגע שטיװעל, מיט אַ קעסעל
אויפ'ן קאָפּ, מיט לאַנגע װאָנצעס,
חיט אַ שפּיז אין האַנד... און דו —

„טהוסט אַ שפּרונג, לויפסט־צו—„דו גזלן!—
שרייסטו—דו, רוצח איינער!
װילסט מען זאָל אויף גאָט פערגעסען?
אויפ'ן גרויסען, שטאַרקען גאָט,

„װעלכער האָט פון לאַנד מצרים
אונז דערלייזט, דעם ים געשפּאָלטען
און אַריינגעפיהרט דאָס ליעבע
פאָלק־ישראל אין אַ לאַנד,

„װעלכעס טריפט מיט מילך און האָניג,
בליהט מיט באָקסערען און מאַנדלען —,
זאָלען מיר אויף איהם פערגעסען?
צו דיין געטצקע בוקען זיך?

„פורעים פאַלען פאַר'ן חזיר,
װאָס דו ברײנגסט איהם פאַר אַ קרבן?
האַ? דאָס פאָדערסטו, דאָס װילסטו?
ניין, אַ מכּה דיר אין האַלז!

„נאַ דיר, נאַ, ימחשמוניק!"
און אַ שטאָך איהם מיט'ן מעסער
גלייך אין בויך אַריין!.. פערשטעהסטו?
די יונים בלייבען שטעהן

„אויף אַ רגע װי פערגליװערט...
נאָר דערזעהענדיג דעם גבור
מיט די װאָנצעס, װי ער אַקערט,
גראַבעלט מיט דער נאָז די ערד,

„חאַפּען זיי זיך אויף און לויפען
הענדום־פּענדום... אַ בהלה,
אַ דערשטיקעניש.. עס פליהען
קלעפּ װי האָלץ.. עס קאָכט, עס זידט...

„דער מזבח קערט זיך איבער
אויף א זייט... דער חזיר חריוקעט,
קוויטשעט !...
שטעה נאר... ווארט א ביסעל..."
נחום מענדעל שטעלט זיך־אב ,

טהוט א רייב דעם שטערן—„הערסטו ? —
מאכט ער , — גאר ניט נאריש, כילעבען,
א מזבח מיט א חזיר...
גוט... נאר... אבער אז אזוי ,

„הייסט עס, דאַרף מען דאך א חזיר ?
ווער־זשע וועט דיזם חזיר שפּיעלען ?..
בערקע ! הער, דו ביזט א יונג
מיט א געמבע, האסט א קוויטש

„במתנה פון זיין ליעבען
נאמען , — אי, א קוויטש ! ס'איז ממש
אנ'אנטיק ; דער גרעסטער חזיר
איז א הונד אנטקעגען דיר ,

„נעהם זשע בערקע־לעב, די ראליע,
שעם זיך ניט, פאר א דבר־מצוה
מעג מען, ברודערקע"...
נאר בערקע
ווערט צוקאכט : „א, געה אין דר'ערד ! —

שרייט ער אוים : ווער איינגעזוגק ן
מיט דעם גאנצען שפּיעל אינאיינעם !
הערסט א פלא ? א שענעם כבוד
גיט ער מיר—א חזיר זיין ! ? !"

קורץ דערצעהלען, וויפיעל יונגלעך
ס'זענען דארטען ניט געוועזען,
קיינער האט דעם חזיר שפּיעלען
בשום אופן ניט געוואלט , —

א טרפניאק, אנ'אפיקורס,
א גלות־חאטש דעם גרעסטען
הולטאי—וואס איהר ווילט, אבי נאר
ניט קיין חזיר... אט או !

לִיעבּע בּרִידער, ווִי כ'דערצעהל אייך,
אִיז צו־נִישט געוואָרען אונזער
שפִּיעל אויף חֲנוּכָּה, פערפאלען
נָחוּם־מענדעלס גאַנצער פּלאַן.

איך דערמאָהן־מִיך אויף דִי אַלטע
יאָהרען און איך טראַכט: בּאֱמֶת
וואָלט אַ יוֹשֶׁר זיין צו מאַכען
אויך אויף חֲנוּכָּה „אַ שפִּיעל".

אַי מְחַבְּרִים, אַי אַקטיאָרען,
קיין עַין־הָרָע זאָל נִיט שאַדען,
האָבּען מִיר; וואָס קאָן זיין גרִינגער?
און בִּפְרַט־נאָך איצטער, ווען, —

ווִי איהר ווייסט אַליין מְסַתָּמא,
צווִישען יודען, לִיעבּע בּרִידער,
אִין אַ חַזִיר אַ מְנִיעָה
וואָלט אַוַדאי נִיט געווען...

א חֶדֶר־מַעֲשֶׂה.

1.

זיבּעֶן יאָהר איז מיר געוואָרעֶן —
און די מאַמעֶ, זאָל געזונד זײַן,
האָט געזאָגט: „נו, צײַט אין חֶדֶר,
צײַט אין חֶדֶר געהן, מײַן קינד׳

אויס, אַ סוף, געֶנוג געהוליעֶט
אויף דעֶר וועֶלט, אַרומגעֶפלויגעֶן
פרײַ און גליקליך ווי אַ פויגעֶל,
פריש און פרעֶהליך ווי דעֶר ווינד;

צײַט אין חֶדֶר, קדיש מײַנעֶר״! —
און אַבְרָהמיל דער בעֶהעֶלפעֶר —
פון די חֶדֶר־קאַנטאָניסטען
דעֶר בעֶריהמטעֶר קאָמאַנדיר —

האָט מיך אײַנגעֶהילט, פעֶרוויקעֶלט
אין אַן אַלטעֶן, געֶלעֶן טַלית
(אונזעֶר אַלטעֶ אוניפאָרם,
אונזעֶר יודישעֶר מונדיר)

און אַוועֶק מיט מיר אין חֶדֶר.
ס׳איז געֶוועֶן אַ וואונדעֶר־שעֶנעֶר,
פרישעֶר, ליכטיגעֶר פריה־מאָרגעֶן.
שעֶן און ליכטיג, ריין און פריש —

האָבּעֶן שטראַהלעֶן זיך געֶגאָסעֶן
דורכ׳ן פעֶנסטעֶריל אין חֶדֶר
און געֶפונקעֶלט אויפ׳ן רֶבִּי׳ן,
אויפ׳ן סִידוּר, אויפ׳ן טיש.

און עס האָט זיך אָנגעהויבען
דער עקזאַמען: „— זאָג נאָר, בָּחוּר,
וואָס איז דאָס?״—אַנ׳אַלֶף. „ר׳ כטיג,
דאָס?״—אַ הֵי. „ — און דאָס?״—אַ תָּו.

און ביי יעדען אות, פאַר יעדען
ענטפער, פאַלען מיר פון אויבען
לעקעך, ראָזינקעס, קאָנפעקטען,
ניס און מאַנדלען אָהן אַ סוֹף.

און דער רֶבִּי, רֶב בִּנְיָמִין
(זאָל אַ ליכטיגען גַן־עֵדֶן
האָבען) זאָגט: „דו זעהסט? דאָס וואַרפען
דיר מַלְאָכִים, ליעבעס קינד,

זאָלסט מיט חֵשֶׁק לערנען תּוֹרָה,
לערנען תּוֹרָה, לערנען חָכְמָה,
און געדענק, מיין קינד, ווער ס׳וויל ניט
לערנען, בלייבט אויף אייביג בלינד״...

II.

טעג און יאָהרען, לאַנגע יאָהרען
זענען שוין אַוועק פון דעמאָלט...
איך געדענק דעם רֶבִּי׳ס ווערטער,
איך געדענק זיי גוט און קלאָר:

„לערנען תּוֹרָה, לערנען חָכְמָה;
בלינד איז דער, וואָס וויל ניט לערנען״...
אֱמֶת, רֶבִּי, אֱמֶת; אָבער —
ווילדע זאַכען קומען־פאָר,

שרעקליך־ווילדע, און זיי ברענען,
שטעכען, עגבערען מיין מוֹחַ...
איצט, ווען לערנען איז מיין חִיוּת,
לופט און וואַרימקייט פאַר מ׳ר,

ליכט און קראַפט און טרייסט אין לעבען,
אין מיין ביטערן, פערסַמ׳טען
שקלאַווען־לעבען, — איצט פערשליסט־זיך,
האַקט זיך־צו פאַר מיר די טהיר,

לעשט זיך-אויס דאָס לעצטע לעמפּעל,
און עס הויבען-אָן צו פאַלען
אָהן אַ צאָהל פון אַלע זייטען,
פאַלען, שיטען־זיך ווי באָב

שטיינער, שטיינער!... גרויסע, שווערע
שטיינער שיטען־זיך און פאַלען
אויף מיין ברוסט, אין מיינע אויגען,
אויף מיין אַלטען, גרויען קאָפּ...

און זיי פליהען און זיי פאַלען
ווי אַ האָגעל אויף די שוואַבען,
גרינגע זאַנגען, ווי אַ האָגעל
אָן אַ צאָהל און אָהן אַ מאָס...

וואָס־זשע איז דאָס? וואָס בעדייט עס?
איז דען מעגליך, אַז מ'צָרים
זאָלען שטיינער וואַרפען?!... רבי!
רבי! ווי געשיקט-זיך דאָס?...

נאָר ניטאָ, ניטאָ קיין ענטפער,
וואָלקענס שוועבען אויפ'ן הימעל,
טייכען פליסען, ווינדען רוישען —
און קיין איינציג, איינציג וואָרט

הערט־זיך מיר ניט אין דער פינסטער...
אוי, ניטאָ, ניטאָ קיין ענטפער
פון דעם רבי'ס שטומען קבר,
פון דעם אַלטען הייליג אָרט!...

צְווייי אֲסִיפוֹת.

א.

די רַבָּנִים זיצען,
די רַבָּנִים קלערען,
וואָס זאָל מיט'ן ליעבען
פאָלק יִשְׂרָאֵל ווערען?

די אֲסִיפָה זייערע
מאַכט אַ גרויסען רוֹשֶׁם —
מטייטש, די גרעסטע פאַסטוכער
פון די צאֹן־קְדוֹשִׁים:

פון פאָלטאַווא, קאָוונאָ,
גֹשֶׁן, יְוֶרהַדעווקע,
תּוֹחֲכָהווקע, זלידניווקע,
שחינעווקע, צְבַהֲדעווקע;

אַלץ „מְאוֹרִים גְדוֹלִים",
ס'איז אַ פּראַכט, אַ מוֹרָא!
אַח, אויף יעדער יאַרמעלקע
שיינט דער כֶּתֶר־תּוֹרָה!..

די רַבָּנִים זיצען,
די רַבָּנִים קלערען,
וואָס זאָל מיט'ן ליעבען
פאָלק יִשְׂרָאֵל ווערען?

די רַבָּנִים קלערען
און פאַר גרויס רַחֲמָנוּת
אויפ'ן פאָלק־יִשְׂרָאֵל
מאַכען זיי תַּקָּנוֹת:

„—כַּאֲשֶׁר, ווי מיר ווייסען,
אַז דער גאַנצער גָלוּת
מיט די אַלע גְזֵרוֹת,
מיט די אַלע קְלָלוֹת,

„ישועות און בלבולים,
שנאה, צרות, מכות
קומט ארוים דורך יענע
שקצים און טרפניאקעס

„וועלכע זענען פלוצים,
אין די לעצטע יאהרען,
כ'וויים, פון וואס, פון וואנעט,
גוט און פרום געווארען...

„ריידען פון משיח'ן,
זאגען אז א סגולה
האבען זיי געפונען
מקרב זיין די גאולה.

„לכן דארף מען עפים
טהון דערצו וואס גיכער, —
און כדי אויף ווייטער
רוהיג זיין און זיכער,

„זיי מיט אלע זייערע
קרובים און חברים,
ווייבער, קינדער ווארפען
מיר אריין אין חרם!!!"

די רבנים ארבעטען,
די רבנים אקערען...
שופרות בלאזען, שווארצע
ליכט ביי'ם עמוד פלאקערען...

און דאנאסלעך פליהען,
שיטען זיך פון דארטען
לעבעדיג ווי פויגעלעך
זומער-צייט אין גארטען

און פון אלע זיבען
הימלען שרייט מען: „בראוואָ!
לעבען זאל הקטן
עקיבא מפאלטאווא!"...

ב.

די „טַרְפַניאַקעֶס״ זיצעֶן,
די „טַרְפַניאַקעֶס״ קלעֶרעֶן,
וואָס זאָל מיט׳ן ליעבעֶן
פאָלק־ישְׂרָאֵל ווערעֶן?

אין די עֲבֵי־מִקְלָט —
גֹשֶׁן, יוֹרְהַדֶעווקעֶ
תּוֹחָכָהווקעֶ, זלידניוקעֶ,
יְחִינעֶווקעֶ, צְפַרְדֵעווקעֶ

זעֶנעֶן שוין פאַר הונגעֶר
אַלעֶ מייז אַנטלאָפעֶן;
אוים, אַ סוף, ניטאָ שוין
דאָרט אויף וואָס צו האָפעֶן;

ווי אַ רויך צוגאַנגעֶן,
מיסט פון אַל׳ץ געֶוואָרעֶן;
ווייטעֶר וואַרטעֶן קאָן מעֶן ניט...
הייסט עֶס, דאַרף מעֶן „פאָהרען״

פאָהרעֶן דאַרף מעֶן, אָבעֶר
ווי אַזוי אַנ׳עֶהֶך?
אויף אַ שֶׁקֶל רייטעֶנדיג
איז אַ לאַנגעֶר דֶרֶךְ...

און וואוהין, לְמָשָׁל?
נאָר אין פאַלעֶסטינאַ,
אָדעֶר עֶרגיץ אַנדעֶרש־וואו
זוכעֶן אַ מְדִינָה?

אֶפְשַׁר ביי דעֶם לִבְעֶר־יַם,
וואו, בעֶדעֶקט מיט שנייעֶן,
אַלֶכְּסַנְדֶר מוקְדָנ׳ס
הָרֵי־חֹשֶׁךְ שטעֶהעֶן?

אֶפְשַׁר צו די גלעֶזעֶרנעֶ
בעֶרג זיך לאָזעֶן וואַנדלעֶן,
וואו עֶס וואַקסעֶן צוקעֶרקעֶס,
ראָזינקעֶס און מאַנדלעֶן.

ווי אין שבת אַפילו
איז דער פראָסט ניט שולט,
און דער בוים-לבנה
בליהט צו י דען מולד...

די „טרבּניאַקעס" וויצען,
די „טרפּניאַקעס" קלערען,
קראַצען זיך און נאַקען,
רייבען זיך דעם שטערען,

שוויצען נעביך, מיהען-זיך,
גאָט איז זייער עדות;
ווי אַ האָגעל שיטען-זיך
רעפּעראַטען, רעדעס,

סמעטעס מיט אָטשאָטען
כל המיני סאָרטען, —
און זיי מאַכען סוף כל סוף
אַ תּקנה דאָרטען:

אין אַ יאָהר אין צוויי-אַרום
פאַר די אַלטע זאַכען
נאָך אַמאָל איה"ש
אַנ'אַסיפה מאַכען!...

חתן־תורה.

(„לשאלי שרופה וכו׳“)

I.

מ׳האט אנײַע ספר-תורה
אײנגעגעבען. אינ׳ם אלטען
ארון שטעהט זי ווי א כלה,
ווי א שענע, ליעבע כלה
צו דער חופּה אנגעטהאן;

די געטאקטע עץ-החיים׳ס
זענען פריש און ריין. מיט גאלד
און מיט זילבער אויסגענײַהטע
אויפ׳ן דונקעל-גרינעם סאמעט
שטעהען דארט צוויי שטארקע לייבען,
מיט א הויכע, שטאלצע פאהן

שטעהען זיי ווי צוויי גבורים
צו בעשיצען די צוויי לוחות —
אונזער אלטען אדעל-צײַכען,
אונזער גערב און אונזער שילד

פריש און בליהענד ווי א כלה
אין איהר ליעבען חופּה-אװענד,
קוקט זיך דא א ום די נײַע
ספר-תורה, און איהר דאכט-זיך
עפּעס וואונדערליך און ווילד,

וואס די גרויסע, אלטע „ספרים“
אין צובויגענע, צוקריצטע,
שווערע קרוינען — אבער טאקע
אמת-קעניגליכע קרוינען —
שטעהען אומעטיג און שטום

פינסטער , שטום איז אינ'ם אָרון .
זעלטען הערט-זיך נאָר אַ שטילער
זיפץ, אַ ביטערער און טיפער
קרעכץ פון גרויסען , שווערען וועהטאָג
און עס גיסט-זיך-אויס אַרום

גרעסער נאָך דער שוואַרצער אומעט . . .
„וואָס בעטייט עס ? — טראַכט דאָס נייע
יונגע ספר'ל — כ'פערשטעה ניט
כ'לעבען, היינט איז דאָך ביי יודען
יום-טוב , — פרעהליך דאַרף מען זיין !

„שטעהט דען ניט אין אונז געשריבען :
וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ ?
פרעה זיך , יודישע נְשָׁמָה ,
פרעה-זיך , שעפּ מיט פולען האַרצען
פרייד און פרייהייט, לופט און שיין !” . . .

זי פערשטעהט ניט, וואָס בעטייט עס
און זי קאָן דאָס ניט פערשטעהען :
אַך, דאָס ערשטע מאָל אין לעבען
האָט מען זי דאָך אויסגענומען —
ווי אַ ליבע , שענע כַּלָה
פאַר דעם „חָתָן-תּוֹרָה” היינט !

און ווי פרעהליך און ווי גליקליך
איז געווען איהר אויף דער בִּימָה !
יעדער אות האָט ווי אַ דימענט
אויף דעם פּאַרמעט אויסגעזעהען ,
יעדעס וואָרט האָט ווי געפונקעלט ,
יעדע שורה האָט געשיינט .

און נאָך איצט-זי לעבט , זי קוויקט זיך ;
ס'ווילט זיך פּשוט שירה זינגען . . .
ווי צוויי שענע בלומען-שטאָקען
גלאַנצען איהרע עץ-חיים'ס
און די שכינה רוהט אויף זיי . . .

וואָס-זשע זענען אָט די אַלטע
ספר-תּורה'ס אינ'ם אָרון
אַזוי אומעטיג ? אַ טיפע
מרה-שחורה ליגט אויף זיי . . .

II.

און דִי אַלטֶע סְפָרֵי־תּוֹרָה׳ס
אִין דִי דונקעֶלעֶ און שווַעֶרעֶ
קרֵײנעֶן — קעֶנִיגלִיכעֶ קרוינעֶן —
הויבעֶן־אָן דעֶרצעֶהלעֶן . . . בִּיטעֶר
וִוי אַ קוואַל פון סַם־הַמָּוֶת
גִיסט זִיךְ זײעֶר שטִימעֶ דאָרט :

„— שוועֶסטעֶר לִיבעֶ ! ווײט פון דאַנעֶן ,
ווײט פון אונזעֶר אַלטעֶן אָרוֹן ,
אײנגעֶווִיקעֶלט אִין תַּכְרִיכִים ,
אִין אַ טִיפעֶן , קאַלטעֶן קֶבֶר
אויפ׳ן ווִיסטעֶן הײלִיג־אָרט

„לִיגעֶן אונזעֶרעֶ פעֶרברעֶנטעֶ
און צוּרִיסעֶנעֶ אויף שטִיקעֶר
לִיבעֶ חַבֵר׳טעֶס און שוועֶסטעֶר . . .
אויךְ אַמאָל ווִי דו געֶוועֶזעֶן
זעֶנעֶן זײ אִי פרִיש , אִי רײן ;

„אויךְ געֶשײנט און אויךְ געֶפונקעֶלט
מִיט דִי הויכעֶ , שעֶנעֶ קרוינעֶן ,
מִיט דִי עֵץ־הַחַיִּים׳ס , אָבעֶר
אויסגעֶגאָסעֶן האָט זִיךְ זײעֶר
לִיבעֶ שִׁירָה , זִיסעֶ שִׁירָה
אִין אַ בִּיטעֶרעֶן געֶווײן . . .

„אויפ׳ן ווִיסטעֶן בֵּית־הַקְבָרוֹת ,
אִין אַנ׳אײנגעֶן , קאַלטעֶן קֶבֶר
לִיגט אַנ׳אַלטעֶר גרויעֶר שַׁמָּש ;
זִים און רוּהִיג שלאָפט עֶר דאָרטעֶן .
אִינ׳ם קאַלטעֶן , אײנגעֶן קֶבֶר ,
ווִי אַ גרויסעֶר , שטאַרקעֶר העֶלד

„אויפ׳ן שלאַכט־פעֶלד . . . נאָר עֶס שלאָפט נִיט
דִי נְשָׁמָה זײנעֶ . . . זעֶהסטו
דאָרט אַ פײעֶרִיל אַ בלײכעֶם —
ווִי עֶס ווִיגט זִיךְ , ווִי עֶס צִיטעֶרט
אויף דעֶם ווִיסטעֶן , טויטעֶן פעֶלד ;
„דאָס שטעֶהט־אויף דעֶר אַלטעֶר שַׁמָּש
„פון זײן אײנגעֶן , קאַלטעֶן קֶבֶר ,

ער שטעהט־אויף, ציינדט ווידער־אן
דעם פערלאשענעם נר־תמיד
און ער נעהמט ארום די שטיקער
פארמעט, ער צעוויקעלט זיי

„און ער לייענט... ווי רובינען
צווישען שנורען שווארצע פערל,
גלאנצען בראפענס־בלוט און גליהען,
ברענען־דורך די שווארצע שורות...
אין תכריכים, ווייס ווי שניי

„שטעהט ארום אנ׳עולם־זקנים,
ווייבער, קינדער... זעהסט? דאס זענען
אלץ הרוגים. און זיי שטעהען
און זיי הערען ווארט נאך ווארט
ווי דער טויטער חתן־תורה
לייענט... שטיל, נאר זיס און ריין

„הילכט א פסוק נאך א פסוק...
אויף די קברים און מצבות
ציהט זיך איבער און בלייבט הענגען
א געדיכטער, גרויער וואלקען,
ווי א הייליגער פרוכת
פונ׳ם הימעל... און די מתים,
אלטע, יונגע, גרויס און קליין

„הויבען־אן צו זאגען קדיש...
פרעגסט: „נאך וועמען”? ווער קאן וויסען„
שוועסטער ליעבע? אפשר טאקע
נאך די לעבעדיגע... מתים
זאגען קדיש, און עס צאנקען
נר־נשמה׳ס אין די בלייכע,
אין די אויסגעדארטע הענד...

„נר־נשמה׳ס לייכטען, צאנקען
געהען־אויס ווי ביי א גוסס
די פערבלענדטע לעצטע בליקען.
דורכ׳ן גרויען וואלקען ציטערט
נאר דאס פייערל דאס בלייכע;
ווי א יאהר־צייט ליכט ביי׳ם עמוד,
ציטערט, וויגט־זיך, ברענט און ברענט...

„און פון אויבען, דורך די בוימער,
וואס בעשיטען מיט די געלע,
פוילע בלעטער די מצבות
אין דער קאלטער אסיען-נאכט,

וועהט א ווינטעלע א שטילעס
ווי פון וויינע, מילדע פליגעל,
און דאס ווינטעלע דאס שטילע
וויינט און זינגט: „אל מלא רחמים"
אין דער קאלטער אסיען-נאכט" . . .

III.

אינ'ם אלטען, איינגען ארון
שטעהט די נייע ספר-תורה,
ווי א קינד זיך צוגעטולעט
צו די גרויסע, אלטע ספרים
און פערוואונדערט און דערשראקען
ווי א טייבעלע, וואס הערט

א געוויש פון שטארקע פליגעל
אויף איהר נעסטעלע און פיהלט שוין,
אז דאס אומגליק איז געקומען,
אז דער טויט איז איהר בעשערט . . .

אינ'ם אלטען, איינגען ארון,
אנגעטהון אין זייער צירונג,
שטעהען גרייט די אלטע ספרים,
גרייט צו אלץ . . . און טיעף פערטראכט

הערען זיי זיך-צו ווי ביטער
וויינט און קלאגט און אהן אנ'אויפהער
זינגט דער ווינד: „אל מלא רחמים"
אין דער קאלטער אסיען-נאכט . . .

אַ חָלוֹם.

מיר האָט זיך געחָלומט: דער מַלְאָך צושפּרייט
די ווייכע, די שניי־ווייסע פליגעל
איך חאַפּ מיך אַרויף און איך פלי
און ליכטיג און ריין ווי אַ שפּיגעל
צוגיסט זיך די פרישע און וואַרימע לופט...
עס שמעקט ווי פון רויזן אַ ים...
און זינגענדיג הער איך אַ בת־קול, זי רופט:
„וואָס זעהסטו, בן־אָדם?״ — וואָס זעה איך?
געלויבט זאָלסט דו זיין, דו אַלמאַכטיגער גאָט!
איך זעה אַ גן־עדן אַ ריינעם —
אַ גרויסע, אַ גליקליכע יודישע שטאָדט, —
אַ פרום, אַ געבילדעט אינאיינעם:
דער מורה־הוראָה קוועטשט פלייסיג די באַנק
און שלינגט טאָג און נאַכט יורה־דעה;
אַ מורה־הוראה אַ צאַצקע... שוין לאַנג
פערגעסען אַ צובת־מטבע.
איהר פרעגט: „וואָס איז שייך? אַ לַמְדָן... נאַר פאַרט״?..
ווי זאָל איך דאָס ריכטיג אייך מאַלען?
אַ יאָהר שוין אַז קהל, זאָל לעבען, האָט דאָרט
איהם אויפגעהערט שכירות צו צאָהלען...
אַ שטאָדט אַ געבענטשטע! אין שוהל זינגט אַ כאָר
אַזש ברומט אויף דער זיבענטער גאָס ער..
אַ רב אַ קאַזיאָנער אַ גדול־הדור —
אין עברי־טייטש קלאָר ווי אַ וואַסער! —
פון צאינה־וראינה די אמת'ע שפּראַך!...
איאָ, גאָר אַ מופת? אַ זעלטענע זאַך?
נאָר וואָס איז דער חידוש? נאָך איידער
ראַבינער צו ווערען — ווי ביטער און שווער
עס איז ניט געווען — האָט געלערענט זיך ער
צוויי יאָהר אין אַ מיידעלשען חדר..

א שטאָדט אַ געבענטשטע מיט לעבען און גליק —
א גאָרטען אַ פרישער און שענער!
אויפ'ן מאַרק שטעהט אַ קהל'שע צוקער־פאַבריק
פאַר יענע פערטריקענטע ביינער,
מיט וועלכע עס האָדעוועט אָרימע לייט
די ליעבע קאָראָבקע: קייט, יודעלעך, קייט
און שלינגט מיט אַ ליכטיגען פּנים,
צושטעכט זיך דעם גומען, צובריכט זיך די ציינער,
פערדאַרט ווערט אַליין ווי אַ טרוקענער ביין —
אויף שׂכירות דעם רב דעם קאַזיאָנעם!...

* * *

איך פליה און איך שוועב... מיט אַ גאָלדענער פאָהן
טהוט געהן די לבנה הקבו״ ...
אַ חסיד'ל טאַנצען אַ ציעג מיט אַ האָהן...
קאַנאַריקלעך זינגען „מה יפית":
„— מה יפית, מה יפית!... אַ גאָלדענע שיין
גלאַנצט־אָב פון דער שטאָדט, פונ'ם קהל...
מה יפית! — אי האָסטו, געזונד זאָלסטו זיין,
אַ פּנים אַצונד, פאָלק־ישׂראל!"...

דאָס יודיש קינד.

(א ליעדעל)

טיעף בעגראָבען אין דער פינסטער,
ווייט פון לופט און ליכט —
זעהסטו דאָרט דעם בלינדען וואָרים,
ווי ער קריכט?

אין דער ערד איז ער געבאָרען
און בעשערט
איז איהם אייביג, אייביג קריכען
אין ד ר ערד!

זוי א וואָרים אין דער פינסטער,
עלענד, שטום און בלינד, —
לעבסטו אָב די קינדהייטס־יאָהרען
יודיש קינד!

אויף דיין וויעגעל זינגט דיין מאַמע
נישט קיין ליעד
פון א רוהיג־שטילען לעבען,
פרייהייט, פריעד, —

פון די גערטנער, פון די פעלדער
וואו דאָס פרישע קינד
שפיעלט און פרעהט זיך פריי און לוסטיג,
ווי דער ווינד. —

נייך, א קוואל פון טיעפען יאָמער
רוישט און קלינגט;
אי, ווי ביטער איז דאָס ליעדעל,
וואָס זי זינגט!

טיעפע זיפצען, הייסע טרעהרען
מיט א שטאַרק ר מאַכט
קלינגען, רוישען אין דעם ליעדעל
טאָג ווי נאַכט . . .

טיִפע זיִפצען, הייסע טרערען,
הונגער, קעלט —
שלעפּען זיך מיִט ד׳ר אינאיינעם
אויף דער וועלט!

און פון וויִגעל ביִז צום קבר,
אויפן לאַנגען וועג —
וואַקסען גאַנצע וועלדער צרות,
אָהן אַ ברעג!...

תחית המתים.

עס לייכט און שיינט דער אָווענד-שטערן
אין בלויען אייביגען געצעלט,
קיין איינציג וואָלקענדיל אין הימעל,
קיין שטילעס ווינטעלע אין פעלד.

אַלץ רוהט און דרימעלט שטיל און זיכער
און נור פאַר דיר, מיין קראַנקעס קינד,
נישטאָ קיין רוה, נישטאָ קיין פריעדען...
די נאַכט איז טויב, די נאַכט איז בלינד.

די שטערן פיהלען נישט דיין וועהטאָג,
זיי זענען העל, נאָר קאַלט ווי אייז...
די סאָוועס גלאָצען מיט די אויגען,
עס פליהען שוואַרצע פלעדער-מייז...

נאָר אויף דעם אַלטען בית-הקברות
איז וואַך א פויגעלע און זינגט —
ווי פערל שיטען זיך די טרעלען,
דאָס ליעדעלע ווי זילבער קלינגט...

זי זינגט: „א גרוס אייך, אַלטע קברים,
א ליעבען גרוס האָב איך געבראַכט...
ווי שרעקליך טיעף איז אייער חלום
און שרעקליך פינסטער אייער נאַכט!

נור פרעכטיג איז דער מאָרגען-שטערן,
וואָס וועט—ערשיינענד העל און ריין —
בעלייכטע' אייער שוואַרצען חלום,
דערוואַרמע' אייער קאַלטען שטיין —

משיח נעהט און ער וועט קומען,
דער גואל-צדק! יאָ, איך האָף,
ער וועט אייך אויפוועקען צום לעבען
פון אייער לאַנגען טיפען שלאָף!"...

* * *

דו נאַריש פֿויגעלע! דײַן ליִדעל
איז מיר בעקאַנט אַ לאַנגע צײַט ;
„משיח געהט און ער וועט קומען",
נאָר—או, ווי ווײַט איז ער, ווי ווײַט!

די מתים קענען רוהיג וואַרטען,
האַלב־טויטע זענען אָבער דאָ —
אַ גאַנצעס פֿאָלק פֿון הויט און ביינער...
ניטאָ פֿאַר איהם קיין טרייסט, ניטאָ,

ביז וואַן — מיט קראַפט, מיט הייסען גלויבען
פֿון לאַנגען, טיעפֿען שלאָף ערוואַכט—
ער וועט אַליין, אַליין פֿאַריאָגען
פֿון זיך די שוואַרצע, קאַלטע נאַכט...

יאָ, פֿריהער זאָל דאָס לאַלטע, קראַנקע,
האַלב־טויטע פֿאָלק דעם שווערען שטיין
פֿון זיך פֿערשטויסען און פֿון „קבר",
פֿון „קבר" אויפֿשטעהען אַליין —

מיט שטאַרקע הענד, מיט פֿרישע קרעפטען
און מיט געפֿיהלען און פֿערשטאַנד
ווי גוט, ווי זיס, ווי שען עס זענען
אַנ׳אייגען הויז, אַנ׳אייגען לאַנד...

דאָרט דעמאָלט וועט משיח קומען, —
מיט גריִנע גראָז, מיט פֿרישע בלומען
בעדעקען אונזער טויטעס פֿעלד ;
דאָרט דעמאָלט וועט דער מאָרגענשטערן
אונז אויפֿגעהן העל, און ליכטיג צו רעגן
וועט אונז אַרום די גאַנצע וועלט!...

אויף קֶבֶר-אָבוֹת.

פריִעד און רוה צו אייך, הייליגע קְבָרִים!
אַלטעם פאַטערלאַנד, היילִיגעם לאַנד!...
זעהט, ווי שוואַך איך בין אַריִם און עלענד....
גרויס און טיעף איז מיין שאַנד! —

אין די גליקליכע קינד'רשע יאָהרען
האָב איך מַעֲשׂוֹת ניט זעלטען געהערט
וואָס מיר זענען געוועזען פאַרצייטען
אויף דער זינדיגער ערד;

דער מְלַמֵּד, דער זיידע, די מאַמע —
פלעגען טַעֲנֶה'ן מיט מיר: „די פערשטעהט,
האָם בעדייטען די הייליגע נעמען,
ווי מיר דאַרפען שטאָלצירען מיט זיי, —

אונזער געטליכער מֹשֶׁה־רַבֵּנוּ,
וועלכער האָט אויף די פיס אונז געשטעלט
און פון קנעכטשאַפט, פון פַּרְעֹה'ס מְשָׁרְתִים
פריי געמאַכט אויף דער וועלט;

דְּבוֹרָה, שִׁמְשׁוֹן־הַגִּבּוֹר און גִּדְעוֹן,
וועלכע האָבען בעשיצט אונז מיט שווערד;
אונזער דָּוִד הַמֶּלֶךְ און שְׁלֹמֹה,
דער בעריהמטעסטער לייט אויף דער ערד;

יענע הייליגע גרויסע נְבִיאִים,
וואָס אויף זיי האָט די שְׁכִינָה גערוהט;
די גִבּוֹרִים, וואָס זענען געפאַלען
און פערגאָסען פאַר אונז זייער בלוט"...

יאָ, מיט שטאָלץ און מיט פרייד פלעג איך הערען
די געשיכטען פון זיי... נאַריש קינד!
האָב איך דעמאָלט געקענט גאָר פערשטעהען,
ווי נאַאיוו איך בין, בלינד;

פון גבורים, נביאים, פון לייבען
האב איך מעשות געהערט אהן א שיעור,
און דערביי נישט בעמערקט, וואס פאר מילבען
אנשטאט זיי, קריכען איצט ארום מיר...

דבורה'ן, גדעון'ען, שמשון-הגבור
פרובירען ווייזען א היינטיגען יוד,
וואס אין גאנצען איז ער הויט און ביינער,
ווי ער ציטערט פאר יעדען טריט...

אדער משה-רבנו זאל קומען
און דערזעהען, וואס טהוט זיך אין גרונד
אויף דער וועלט מיט א היינטיגען יודען,
וועלכער שעמט זיך שוין גאר ניט אצונד,

וואס ער האט אויך שוין עברי פערגעסען
און פערשטעהט ניט אפילו א ווארט
אויף זיין אייגענער מאמעס מצבה
אויפ'ן הייליגען ארט...

נאריש קינד! מיט די אבות שטאלצירען
טאקע מעגען מיר, — אונז אבער פעהלט,
אז זיי זאלען מיט אונז זיך ניט שעמען
אויף דער אמת'ער וועלט...

דעם שמש׳ס טאכטער.

(א פאלקס־לעגענדע).

1,

שטיל און פינסטער איז געוועזען
אין דעם אלטען איינגען שטיבעל,
וואו געלעגען און געשלאפען
איז דער אלטער גרויער שמש.

שטיל און רוהיג שלאפט דער שמש,
און אין שלאף דערהערט ער עפּיס
שווערע טריט ווי פון א קרומען,
וועלכער געהט ארום אויף קוליעס.

און דערשראקען און פערוואונדערט
חאפּט זיך אויף פון שלאף דער שמש;
ער צינדט אן דאס אלטע לעמפּיל, —
און וואס זעהט ער? — גאט, דו ליעבער!

ער דערזעהט: פון וואנד צו וואנד
געהט ארום אליין זיין שטעקען...
אוי, דאס איז א שלעכטער סימן —
אז א גוסס איז אין שטעדטיל...

אין דעם איגענבליק דערהערט ער
שרייט זיין טאכטער: „גיכער, טאטע,
וועק דעם עולם! אונזער רבי,
אונזער רבי איז פּטרבי!"...

2.

נאך ביי נאכט פון שטוב צו שטוב
געהט און קלאפט דער אלטער שמש...
אבער וואס איז דאס מיט רבי׳ן
מיט דעם אלטען שמש׳ס טאכטער?

דבורה זיצט בײם טיש, און הײסע
טרעהרען קאפּען פון די אויגען;
ביטער װײנט זי, װײנט און שמײכעלט:
„אַך, דער רבי איז פאַרבײַ!...

הײל איהם, העלף איהם, גאָט דו ליבער!"...
הײם און ערנסט זי! אַ טאָכטער
האָט פון קינדהײט ליב דעם אַלטען,
קראַנקען רב די יונגע דבורה;

װײל דער אַלטער מורה־צדק
האָט דאָס קינד אויך ליב געהאַט
װי אַן אײגענע: פיל גוטע רפואות
אַלע שבת זי אײנגענומען

מיט'ן שמש ברכה מאַכען,
האָט זי אויסגעלערנט דאַװנען,
אויך געלערנט שרײבען, לערנען;
ליעבליך זאָגענדיג דערבײ:

„לערן, דבורקע, לערן, טאָכטער,
און דו װעסט אי"ה
װערען גרויס און קלוג בײ יודען,
גלײך מיט דבורה הנביאה"...

און זי זיצט בײם טיש, און הײסע
טרעהרען טריפען פון די אויגען;
ביטער װײנט זי, װײנט און שמײכעלט:
„הײל איהם, העלף איהם, ליבער גאָט!"...

3,

אין בית־המדרש שטעהט דער עולם;
גרויס און קלײן געקומען אַלע
תהלים זאָגען, װײנען, בעטען
צו דעם בורא... נאָר עס העלפט נישט.

שוין פון װאַקס אַ ליכט אַ גרויסע,
אַקוראַט די מאָס פון קראַנקען,
אויסגעגאָסען, אין תכריכים
אָנגעטהון אױז, װי דער מנהג

אוי ביי יודען פון פארצייטען,
זיי בעגראבען אין א קבר
ווי א בר־מנן... עס העלפט ניט,
אלץ געפרובט און אלץ אומזיסט...

אמת, איינס נור איז געבליבען,
איינס נור: יעדער פון דעם עולם
זאל אוועקשענקען א חלק
פון זיין לעבען פאר דעם חולה—

מענער, ווייבער, קינדער, זקנים,
ווער א טאג און ווער א חודש —
דאס פערשרייבט מען אויף א צעטעל
און פערשליסט אין ארון־קודש...

4.

אז צום אלטען שמש'ס שטיבעל
איז מען מיט דעם כתב געקומען,
האט זיין טאכטער די נבֿאים
אבגעשטעלט און שטיל און רוהיג

זיי געזאגט: „פערשרייבט, איך בעט אייך".
„וויפיעל, דבורה, שענקסטו?" — „וויפיעל
אח, מיין גאנצעס, גאנצעס לעבען!...
יא, פערשרייבט—איך שענק אוועק

איהם מיין גאנצעס לעבען!"—„דבורה,
האבען זיי זי אנגעהויבען
אבצורעדען: נאריש קינד,
„ווי געשיקט זיך?"... אבער אלע

טענות האבען ניט געהאלפען,
ניט געהאלפען האבען דא
אויך דעם אלטען טאטען'ס בעטע,
זיינע רייד און זיינע טרערען, —

און פערשריבען האבען זיי
מיט איהר חתימה אין דעם צעטעל,
ווי זי האט פון זיי געפאדערט:
„דבורה שענקט איהר גאנצעס לעבען"

און בשעת דער שליח
האָט דעם כּתב אין שוהל געבּראַכט
און פערשלאָסען איהם אין אָרון,
אין דעם זעלבּען אויגענבּליק

איז דער חולה, און פּיעשטאַנען
װידער פריש, געזונד און יונג,
און די אומגליקליכע דבוֹרה,
דאָס אונשולדיג ריינעם קינד,

איז דעם זעלבען טאָג געקומען
אין איהר רוה... דער אַלטער טאַטע
האָט זיך ערנסט, היים בעוויינט
און געזאָגט דעם ערשטען קדיש;

אויף איהר הערליכע לויה
איז געװען דער גאַנצער עולם
און געװינשט פון פולען האַרצען
איהר אַ ליכטיגען גן־עדן...

5.

שטיל און רוהיג געהט די צייט
אין דעם קליינעם, שטילען שטעדטיל
מענשען לעבּען, האָבּען קינדער;
קינדער ווערען יונגע לייט,

װאַקסען, װערען אַלט און שטאַרבּען;
אויף דעם אלטען בּית־הקברות
זענען דאָ פיעל נייע קברים.
װאָס־זשע מאַכט דער אַלטער רב?

דאַנקען גאָט, ער לעבּט אין פריעדע:
לערנט תּוֹרה, פּסקנט שאלות.
ער געדענקט דאָס ליעבּע קינד,
ער געדענקט די טויטע דבוֹרה,

ער פערגעסט ניט יעדען יאָהר־צייט
קויפען ליכט און זאָגען קדיש.
און אַזוי געהט שטיל און רוהיג
טאָג נאָך טאָג און יאָהר נאָך יאָהר.

6.

טאָג נאָך טאָג און יאָהר נאָך יאָהר
גיעהען פאַר, ער ווערט ניט עלטער,
אָבער טרויעריג ניט זעלטען
זעהט ער אויס; דערצעהלט ניט קיינעם

וואָס ער פיהלט און וואָס ער טראַכט.
און עס ווייסט פון דעם נישט קיינער,
אַז ביי נאַכט בשעת ער
זיצט און לערנט, ווי געוועהנליך,

הערט זיך איהם אַ פרויען־שטימע;
זיסע לידער, ליעבע לידער
קלינגען, פליסען פון דערווייטען,
און פאַר זיינע אַלטע אויגען

שטעהט אַ בילד . . . צת, ער דערקענט,
ער דערקענט דאָס זיסע פּנים
פון זיין תּלמידקע — פון דבורה׳ן,
און ער בעט זי: „זיי מיר מוחל!

זיי מיר מוחל, ליעבע טאָכטער,
וואָס דורך מיר ביזטו געגאַנגען
פון דער וועלט . . . ווען דו וואָלסט לעבען,
וואָלסטו איצט געוועזן אַ כּלה" . . .

7.

טאָג נאָך טאָג און יאָהר נאָך יאָהר
געהען פאַר, און איינמאָל הערט ער
אַ געשריי פון אַ יולדת . . .
און ער וויינט, בעגיסט מיט טרעהרען

די גמרא . . . „— זיי מיר מוחל! —
בעט דער זקן: ליעבע דבורה,
אַז דו וואָלסט געבליבען לעבען,
וואָלסטו איצט געוועזן אַ מוטער" . . .

און אַזוי אויך יעדע נאַכט
הערט זיך איהם איהר יונגע שטימע —
זיסע, ליעבע וויעגע־לידער
זינגט ביי נאַכט די טויטע מוטער . . .

8.

דרייצעהן יאָהר געהט פאַר . . . ער הערט
ווי איהר זוהן, שוין א בר־מצוה,
זאָגט א גרויסע, שענע דרשה . . .
„—ער וואָלט זיין א גרויסער למדן! —

טראַכט דער רב — און וויפיעל פרייד
וואָלט געהאַט פון איהם די מאַמע!".
ווייטער הערט ער — כלי־זמר שפּיעלען:
פּיעדלען, טאַצען און קלאַנעטען

קלינגען, זינגען פון דערווייטען . . .
„זי מאַכט חתונה א טאָכטער —
טראַכט דער אַלטער — צו דער חופּה
פיהרט זי איצט די טויטע מאַמע" . . .

9.

און פון דעמאָלט אָן טאָג־טעגליך
הערט און פיהלט און זעהט דער זקן
יעדען צושטאַנד פון איהר לעבען
און ער וויינט מיט הייסע טרעהרן

און ער בעט דעם בורא־עולם:
„— גיב מיר, גאָט, איך זאָל דערהערען
איהר געוויין, איהר ביטער זיפצען,
איהרע טרעהרען זאָל איך זעהען —

חאָטש די איינציגע נחמה
זאָל איך האָבען, אַז אין לעבען
וואָלט זי אויך געליטען צרות,
וואָלט זי אומגליק אויך געפיהלט

און עס וואָלט ביי איהר געוועזען
חאָטש איין־איינציגע מינוט,
ווען זי וואָלט די וועלט פערשאָלטען
און געוואונשען זיך דעם טויט!" . . .

10-

נור אומזיסט איז זיין בקשה:
זיסע ליעדער, ליעבע ליעדער
הערט ער זינגען אין דער פינסטער,
גליקליך וואָלט געווען איהר לעבען —

יענעם שטיל'ס פריוען־לעבען,
וועלכעס גלענצט ניט ווי די זון,
נאר עס שיינט אהן ווינד און וואלקען
ווי דער העלער מארגען־שטערן..

און עס גיסען זיך און גיסען
זיינע טרעהרען טעג און יאהרען.
„ליעבער גאט! איז ער מתפלל:
טהו מיט מיר דיין גרויס גענאד,

אח, בעפריי, בעפריי מיין אלטע,
מיין פערייאמערטע נשמה, —
שטארבען, שטארבען העלף מיר גיכער,
ליעבער פאטער, גרויסער גאט!"...

11.

טאג נאך טאג און יאהר נאך יאהר
גערהען פאר, דאס קליינע שטעדטיל
איז שוין לאנג א שטאדט געווארען,
א בעקאנטע, רייכע שטאדט.

הונדערט מענשען, צעהנדליג זקנים,
וועלכע ער געדענקט אלס קינדער,
ליגען שוין אויף דעם בית־עלמין,
ער נור איינער לעבט און לעבט.

נייע צייטען, נייע מענשען,
נייעס לעבען און מנהגים, —
פרעמד און איבריג, ווילד און עלענד
איז דער זקן צווישען זיי.

דינקעל ווערען זיינע אויגען,
אויסגעדארט דער גאנצער קערפער,
און ער קלאגט צום בורא־עולם,
וויינט און בעט אויף זיך דעם טויט...

12.

איין געדאנק און איין געפיהל
איז דעם זקן נור געבליבען:
שטארבען! שטארבען!... און צולעצט
האט זיך גאט א־יף איהם דערבארימט:

פינסטער איז געווען די נאַכט,
שרעקליך האָט געוויסט דער שטורם,
ווי אַ קינד געקלאָגט, געיאָמערט
האָט די קאַלטע, שוואַרצע נאַכט.

אָבגעוואוינט שוין לאַנג פון אַלע
לעבענס-פרייַדען, לעבענס-שמערצען —
זיצט דער זקן אין בית-מדרש...
מיט אַמאָל דערהערט זיך איהם:

אַ געוויין, אַ קלאָג פון קינדער...
פושקעס קלאַפּען אין די גאַסען
און מען זינגט „אל מלא רחמים"...
„— דאָס וואָלט זי געשטאָרבען איצט!" —

האָט מיט פרייד געזאָגט דער זקן —
— „אוים, אַ סוף צו מייַנע שמערצען!...
נעהם מיך מיט, מייַן ליעבע דבורה,
אויף די ריינע וואָהרע וועלט"...

* * *

שטיל און רוהיג האָט בעפרייט זיך
פון דעם קערפּער זייַן נשמה...
און אויף מאָרגען האָט דער עולם
הייס און ערנסט איהם בעוויינט.

ווינטער־ליעדער.

I.

די באָבעניו זיצט מיטן זאָק אין דער האַנד,
דאָס לעמפּעלע צאַנקט. פון די שפּיז
צעווינגען־זיך, לויפען אַרום אויף דער וואַנד
אַי חיות, אַי פויגעל, אַי ריזען...

די באָבעניו שווייגט... אַלע מעשׂיות שוין לאַנג
אונז איבערדערצעהלט פאַר׳ן זומער...
אין הארצען ביי איהר ליעגט אַ גיפטיגע שלאַנג,
אַ טיפער, אַ גליהענדער קומער...

אין דרויסען איז פינסטער, אין דרויסען איז קאַלט,
דער שניי האָט די סטעזשקעס פערשאָטען...
אַן׳אומעטיג בילד, אַ פערטרויערט געשטאַלט
שוועבט לאַנגזאַם און שטיל ווי אַ שאָטען...

די אַלטיטשקע זיצט ביי דעם לעמפּעלע, שווער
און טיעף איז איהר רוקען געבויגען...
זי זיפצט און זי שעפּשעט... אַ טרעהר נאָך אַ טרעהר
בעלויכטען די דונקעלע אויגען...

II.

„— אוי, נעסטעלעך, נעסטעלעך פּוסטע! מיט שניי
פערשאָטען, פערגליווערט געוואָרען...
עס פליהען די ווינדטען און קלאָגען אויף זיי
און רוישען און גרימען מיט צאָרן...

„אוי, פויגעלעך ליעבע! וואו זענען זיי איצט?
אַוועק איבער בערג, איבער מערען,
אַהין, וואו דער מאָרגען־שיין פונקעלט און בליצט
און שמייכלען די גאָלדענע שטערן,

„אַהין, וואו די לופט איז געזונד, ריין און פריי,
וואו שניי־ווייסע וואָלקענס נור שוועבן,
צו אָנהויבען דאָרט פון דאָס נײַ, פון דאָס ניי
אַ פרייעס, אַ גליקליכעס לעבען.

„דער ווינטער איז לאַנג, נאָר דער שניי וועט צוגעהן,
דער גאָלדענער פריהלינג וועט קומען,
דער הימעל וועט ווערען אַ ליכטיג, אַ ריין,
די גערטנער בעשאָטען מיט בלומען,

„די ערד אין איהר אַלטען, געוועזענעם גליק
וועט ווידער אַ שיינען, אַ בליהען —
און פרעהליך אַהער וועלען קומען צוריק
די פויגעליך ווידער צופליהען . . .

III.

„אוי, קינדערליך מײַנע, פון ווינדטען און קעלט
פערגליווערטע, קראַנקע נשמות! . . .
זיי זענען אַוועק ערגיץ דאָרט אויף דער וועלט
צו זוכען הצלחות, נחמות;

„זיי זענען אַוועק אין אַ פינסטערע צײַט,
אין שווערע, אין ביטערע יאָהרען,
און זייער געבורט־אָרט איז פרעמד שוין און ווײַט
פון זייערע אויגען געוואָרען.

„צי האָבען זיי דאָרט'ן שוין נעסטען געבויט
צו פיהר'ן אַ פרייען, אַ זיסען,
אַ ליכטיגען לעבין, פון שרעק און פון נויט,
פון קעלט און פון ווינרט'ן ניט וויסען,

און אפשר אויך דאָרט איז ניטאָ וואו פאַר זיי
צו צוטוליען זיך מיט'ן אַלטען
פערמאַטערט'ן קאָפּ, און פון קעלט און פון שניי
די עלענדע ברוסט צו בעהאַלטען;

„קיין איינציגער טראָפּען איז לייד און אין פּיין
ניטאָ צו בעפרישען דעם גומען . . .
איינס ווייס איך: ווי שלעכט עס זאָל דאָרטען נישט זיין —
צוריק וועלען זיי שוין ניט קומען . . .

* *
*

„דער פראָסט ווערט אַלץ גרעסער; זיין אייזקאַלטער פלוס
צוגיסט זיך פון אַלע פיער זייטען . . .
פאַרוואָגעלטע פויגעלעך מיינע! א גרוס,
א היים-ליבען גרוס איך פון ווייטען" . . .

אַ זומער־נאַכט.

די נאַכט איז שטיל, די נאַכט איז פינסטער,
מיט שוואַרצע שאָטענס איז בעדעקט
דער שטילער טײַך. די גערטנער שלאָפען;
עס וועהט מיט פרישע גראָז; עס שמעקט
פון וואַלד מיט שמאָמען און מיט בלומען;
די לופט איז ריין, און פריש, און קיהל.
אַלץ שלאָפט און רוהט אין שטילען פריעדען, —
נאָר פון דער אַלטער וואַסער־מיהל
הער איך צווײַ ליעבע, זיסע שטימען:
צווײַ יונגע טויבען וואָהנען דאָרט;
זײַ וואָרקען, האַלזען זיך... ווי רוהיג
איז זײַ אויף זײַער שטילען אָרט!...

איך געה אהין. אַן׳אַלטע ווערבע
שטעהט אויפ׳ן שטילען, גריגעם ברעג.
זי איז מײַן פרײַנד, זי איז מײַן חבר
אין מײַנע טרויעריגע טעג.
מיר זענען ליעב די אַלטע צווײַגען,
וואָס העגען טרויעריג אַראָב,
גלײַך ווי פאַרצײַטען בײַ אַן׳אָבל
די האָר פון טרויעריגען קאָפּ.
זי איז מיר ליעב די אַלטע הערבע:
אָפט זיץ איך איינזאַם אונטער איהר,
און זי בעדעקט מיך מיט די צווײַגען,
גיסט אויס אַ זיסע רוה אויף מיר.

פאַר וואָס־זשע ציטערסטו מײַן קראַנקעס,
מײַן עלענד האַרץ, אין פײַן, אין שרעק?
די אַלטע טרויעריגע בילדער —
אַח, געהט אַוועק פון מיר, אַוועק!...

ניין, ברידער מיינע! אייביג טראָגען
מוז איך מיין גרויסען, שווערען יאָך;
ניטאָ פאַר מיר קיין רוה, קיין פריידען:
די אַלטע בילדער לעבען נאָך...
אין טיפען שלאָף, אין שטילען דרימעל
שטעהט אויף אַ ווייטעם, ליעבעם לאַנד
מיט אַלטע הויכע, גרויסע דעמבעם,
וואָס וואַקסען ביי אַנ'אַלטער וואַנד...

ביי יענער וואַנד פון בית־המקדש,
וואָס איז פאַר אונז געבליבען שטעהן
ווי אַ מצבה, אַ זכרון
פון דעם וואָס איז אַמאָל געווען...
איך זעה דאָס פעלד, איך זעה די קברים,
אין וועלכע ס'ליעגט דאָס אַלטע גליק,
די קראַפט אוּן מוטה און פרייד, פאַר וועלכע
עס איז ניטאָ קיין וועג צוריק...
פון בארג נבו, פון ראש הפסגה
שטעהט אויף אַ הויכער, גרויסער מאַן,
איך הער אַ קלאַג, אַ טיעפען יאָמער:
„ביז וואַן, דו שטאַרקער גאָט! ביז וואַן!"...
עס הויבט זיך אויף אַ ווינד, אַ שטורם,
עס געהט אַ יאָמער, אַ געשריי...
די גרויסע דעמבעם רוישען, ברומען,
די צווייגען ברעכען זיך אויף זיי, —

און פון דער אַלטער וואַנד טהוט געהן
אַ קלאָג פון גרויסען, טיעפען שמערץ...
שלאָף איין, שלאָף איין, דו אַלטעס אומגליק,
גיב רוה צו מיין פעריאָמערט הערץ!...

* *
*

אַח, לאָז שוין זיין אַ סוף אַמאָל!
גענוג געקלאָגט, גענוג געליטען...
ניין, וועה צו מיר! — עס שלאָפט זיך ניט,
ניטאָ פאַר מיר קיין שלאָף, קיין פריידען,

עֶם שלאָפט זיך ניט ; זיי רוהען ניט
דיא אַלטע וואונדען, אַלטע צָרות ;
זיי ברענען, רייסען מיר מיין הארץ . . .
אַוועק, אַוועק, מַחֲשָׁבות זָרות :

א זומער־נאַכט . . . אַ בוים . . . אַ בלום . . .
א זיסער שלאָף אין רוה, אין פריעדען . . .
דו נאַר, דו נאַר, דו אַלטער נאַר !
וואָס קערט זיך אָן דאָס מיט א יודען ?!

שוין ! אַלץ פערגעסען, וואָס מיט דיר
מען לערנט, הֶרְ'ט שוין אָנ'עֶרך
צוויי טויזענד יאָהר ! .. אַ בוים, אַ בלום . . .
נו, נאָך וואָס ? פיין פון דיר, אַהֶרך ! . . .

א זומער-נאַכט . . . א טייך . . . אַ בוים . . .
פיין ! שפּיעל זיך, שפּיעל זיך מיט'ן שָׂטָן ! . . .
דו ווייסט שוין ניט, געדענקסט ניט, וואָס
איז דיר ערלויבט און וואָס פערבאָטען ? —

שטעה אויף צו חֲצות, הויב אויף דיין קול,
שריי, קלאָג און יאָמער, וועקט דעם עולָם.
שריי, קלאָג ! — אַח, אֶפְשַׁר וועט שוין פאָרט
דערהערען דיך דער בּורא עולָם . . .

*   *
*

עֶם שלאָפט זיך ניט . . . אַח, קום צו מיר,
דו, גוטע, ליעבע, טרייע, פיינע,
בּעשיץ דיין עלענד, קראַנקעס קינד,
פערוויעג, פערוויעג מיך, מאַמע מיינע !

מיין הארץ איז קראַנק ! מיין האָר איז גרוי ;
דער גלוסט פון אַלע קראַנקע זעעלען —
דער שלאָף — ער לויפט פון מיר אַוועק . . .
דו איינע, איינע קאָנסט מיך היילען .

אַח, זעה : איך בין דאָך נאָך אַ קינד,
אַנ'עלענד קינד . . . גיב, גיב מיר נייע
און פרישע קרעפטען . . . קום צו מיר,
פערוויעג, פערוויעג מיך, ליעבע, טרייע ! . . .

*   *
*

פון יענער זייט וואלד
גיהט אויף די לבנה,
ווי בלייך איז איהר אנבליק,
ווי קאלט איז איהר שיין!

א הייליגע רוה,
א גאלדענער חלום
גיסט זיך מיר ליעבליך
אין הארצען אריין.

עס שטעהט פאר מיר אויף
מיין וויטער געבורטס־ארט;
א צימעריל ליכטיג
און זויבער און קיהל...

א וויענעלע שטעהט...
א ווייסינקער פארהאנג...
ווי רוהיג איז דארטען,
ווי רוהיג און שטיל!...

איך בין נאך א קינד,
אלעבעדיגס, פרישעס;
איך ווייס נאך ניט, ווער איך בין,
וואס וועל איך זיין...

עס שפיעלט זיך מיט מיר
דאס קיהלינקע ווינדטעל,
מיך ווארימט, גלעט
די זילבערנע שיין.

דאס לעמפעלע ברענט;
ביים טיש זעה איך זיצען
מיין אלטיטשקע באבע
מיט'ן זאק אין דער האנד;

דער שאטען פון שלייער
ווייזט איהם ווי א חיה
מיט הערנער, וואס ציטערט
און לויפט אויף דער וואנד...

מיין אלטיטשקע באבע
דערצעלט מיר א מעשה...
ווי ליעבליך, ווי ווארים,
ווי פרעהליך איז מיר!...

עס שמעקען די בלומען,
עס שיינען די שטערן...
אַך, זעהט נור, וואָס איז דאָס?
ווער גיעהט דאָס צו מיר?...

— — — — — — — — —

דאָס קליינינקע ווייסינקע ציגעלע
שטעהט ווידער שוין הינטער מיין וויגעלע
איהר קעפּעלע ציהט זיך צו מיר,
און ריינינקע, וואַרימע טרעהרעליך,
ווי העלע און ליכטיגע פּערעליך
טריפּען און פאַלען אויף מיר...
צוויי בילדער—צוויי ווייסינקע פויגעליך
מיט העלע און ליכטיגע אויגעליך
פליהען און שוועבען צו מיר:
מיין קינדהייט און יוגענד בעגעגנען זיך
זיי זינגען, זיי וויינען—זיי זעגנען זיך
אויף אייביג, אויף אייביג מיט מיר...

די קארטען-ווארפערקע.

א פאר פערדארטע, אלטע הענה,
נור הויט און ביינער ווי די חארטען,
אנ'אלטער שלייער אויפ'ן קאפ,
אנ'א 'ט פערשמאלצען פעסעל קארטען. —

אט האט איהר זי ווי אנגעמאלט,
די קארטען-ווארפ רקע—א זקנה,
נישטא—זוכט אוים די גאנצע וועלט—
נישטא איהר גלייכען, זי איז איינע.

דאס אלטע פעסעל קארטען—צח,
רבותים, גיט מיר צו פערשטעהען,
ואס פאר א כח ליעגט אין דעם,
וואס קאן אלץ וויסען, הערען, זעהען?...

זי, גיבער, באבע, גיבער, נעהם
צולעג די קארטען מאך קיין שיהות:
דו הערסט, ווי שרעקליך קלאפט מיין הארץ,
דו זעהסט, עס געהט מיר אוים מיין חיות!...

נישט פון דער-היים בין איך צו דיר
געקומען, ניין, איך בין געוועזען
אין פיעל מקומות און געזוכט,
געזוכט א מיטעל זיך צו נעזען.

חכמים, לומדים, גרויסע לייט,
די קרוין פון אונזער קאפ, די ציהרונג
פון אונזער פאלק—איך האב געהאפט
פון זיי צו האבען א קורירונג.

צו זיי געווענדעט האב איך מיך
מיט א געבעט אין מיינע ליעדער,
איך האב געוויינט, געקלאגט פאר זיי:
אח האט רחמנות, ליעבע ברידער

הײלט אױס מײַן האַרץ, מײַן קראַנקײס האַרץ,
פֿערשליסט דעם קװאַל פֿון מײַנע טרערען.
בלאָזט אױף אין מיר אײן הײסען פֿונק,
צינדט אָן אין מיר אײן העלען שטערן;

קערט אום מײַן האַרץ, מײַן קראַנקען האַרץ,
דעם אַלטען הײסען, רײַנעם גלױבען,
עס זאָל די האָפֿנונג נאָך אַמאָל
װי פֿריהער שײַנען מיר פֿון אױבען.

איך האָב אַמאָל געהאַט אַ גײַסט
מיט גרױסע שטאַרקע, װײַסע פֿליגעל,
אַ ברוסט געקאָװעט װי פֿון שטאָהל
און אױגען העלע װי אַ שפּיגעל.

איך האָב געגלױבט: איך װעל מײַן פֿאָלק
פֿון שלאָף ערװעקען און בעפֿרײַען,
זײַן אַלטע ברוסט, זײַן אַלטען גײַסט
מיט קראַפֿט בעפֿרישען און בענײַען;

איך װעל איהם צײַגען, װאו עס ליעגט
דער רעכטער װעג, װאָס װעט איהם פֿיהרען
צו קראַפֿט און לעבען, ליכט און גליק,
זײַן קאָפּ בעקרױנען און בעציהרען.

איך האָב געגלױבט... און זעהט, װאוהין
דאָס לעבען האָט מיך איצט פֿערטריבען!
פֿאַרבײַ מײַן האָפֿנונג און מײַן קראַפֿט,
נור טרערען זענען מיר געבליבען.

איך זינג בײַ נאַכט מײַן קינה־ליעד,
איך זינג—און מײַנע שכנים זאָגען:
— „אַח, װען װעט ער שױן שלאָפֿען געהן
און װעט שױן אױפֿהערען צו קלאָגען?!"...

חכמים, לומדים, גרױסע לײַט —
איך בין אומזיסט צו זײ נאָך עצות
געגאַנגען—אַלע הערען מיך
פֿערװאונדערט, קװעטשען מיט די פּלײצעס;

זיי ווייסען ניט, פערשטעהען ניט —
מיין שמערץ, מיין יאמער טהוט זיי שרעקען . . .
נו, באבע, אפשר וועט די קארט
דעם ריכטען אמת מיר ענטפלעקען ?

נו, זאג-זשע, זאג, וואס זעהסטו דארט ? —
א בריעף ? . . . א וועג ? . . . נו, נו . . . א סבה ? . . .
דו שווייגסט, דו לאזט דעם קאפ א־אב ? . . .
דו וויינסט ? . . . אח, וויין ניט, וויין ניט, ליעבע !

גיה, אלטע, גיה געזונטערהייד,
דיין קארט וועט מיר קיין נייס ניט זאגען . . .
איך ווייס מיין גורל אויף דער וועלט
און רוהיג וועל איך איהם פערטראגען.

איך ווייס: מיין ליעד איז ווי א קוואל,
עס קען נישט אויסגעטריקענט ווערען . . .
נו, קלאג-זשע, קלאג, מיין ליעד ביז וואן
דו וועסט ניט אויסגעהען אין טרעהרען! . . .

דער הויפען ערד.

(א לעגענדע פון תלמוד וועגען אלכסנדר מוקדון).

פראָלאָג.

אלטע בלעטער פונ'ם תלמוד,
אלטע זאגען און לעגענדען!
אין מיין טרויעריגען לעבען
אפט טהו איך צו אייך מיך ווענדען

ביי דער נאכט, ווען אין גדער פינסטער
לויפט דער שלאף פון מיינע אויגען
און איך זיץ אליין און עלענד
צו דער ברוסט דעם קאפ געבויגען,

אין די טרויעריגע שטונדען,
ווי א שטערן אין דער בלויער
זומער-נאכט, הויבט אן צו שיינען
דער זכרון אין מיין טרויער.

איך דערמאהן זיך אויף די ליעבע,
אויף די זיסע קינדהייטס-יאהרען,
ווען איך בין נאך פריי געוועזען
פון מיין קומער, לייד און צאָרן;

איך דערמאהן זיך אויף די צייטען,
ווען איך פלעג דעם ערשטען, זיסען
בעסטען כוס פון לעבען, פרייהייט,
פרייד און לוסטיגקייט גניסען.

איך דערמאָהן זיך אויף די אלטע,
אויף די זיסע, ליעבע יאהרען
און די בלעטער פונ'ם תלמוד
שטעהען אויף אין מיין זכרון.

אך די אלטע, אלטער, בילדער!
וויפיעל ליכט און וויפיעל שטערן
ברענען, שיינען און זיי קאנען
אייביג ניט פערלאשען ווערען.

טויזענד שטראמען, טויזענד טייכען
האבען זיי געטהון פערפליסען,
זאמד האט זיך אויף זיי געשאטען,
שטורעמס האבען זיי געריסען,

און די אלטע, אלטע בלעטער
לעבען נאך . . . זיי זענען טאקע
געל, פערחיכט, אבגעריבען
דארט א לאך און דא א מכה,

דא א שטיקעל אבגעסמאליעט,
דארט א שורה טויג אויף צרות,
און אינגאנצען האט א פנים
פון אן'אלטען בית־הקברות . . .

מילא — וואס? נו, איז דאס טאקע
א בית־עולם, וואו בעגראבען
ליעגט אין קבר אלץ, וואס אייביג
וועלען מיר שוין מעהר ניט האבען . .

און איך אלטער, קראנקער יתום,
פול מיט לייד, מיט אימת־מות,
שטעה, מיין גרויען קאפ געבויגען —
שטעה און וויין אויף קברי־אבות.

פון לאנד צו לאנד, בעוואפענט, בייז און שטארק,
טהוט געהן דער גרויסער העלד און קעניג.
עס איז ניטא קיין רוה פאר איהם, — זיין קראפט,
זיין רייכטום, הערשאפט — אלץ נאך וועניג,

אלץ ווייטער ציהט און רייסט זיך איהם דאס הארץ
פאראויס דורך ווילדע, גרויסע וועלדער,
דורך היילען, פעלזען, איבער אייז און שניי,
דורך בערג און טהאלען, שטעדט און פעלדער

פֿיעל פֿעלקער זענען אונטערטעניג איהם,
פֿיעל לענדער האָט ער איינגענומען,
און, געהענדיג אַלץ ווייטער אין דער וועלט,
איז אין אַ מִדְבָּר ער געקומען.

לאַנג זענען דורך דעם הייסען, וויסטען פֿעלד
געגאַנגען זיינע מַחֲנוֹת־ריזען,
ביז פֿון דערווייטען האָט זיך זיי צום סוף
אַ גריגעם וועלדעלע בעוויזען.

דאָס חַיִל האָט זיך אָבּרוהען געלעגט;
דער קעניג, אום זיין דורסט צו שטילען,
איז צוגעגאַנגען צו דעם שטראָם, וואָס איז
געפֿלאָסען אין דעם וואַלד, אין קיהלען.

און באַלד נאָר, אַז דער קעניג האָט פֿון שטראָם
דעם ערשטען קאַלטען טרונק געגאָסען,
האָט עפּעס זיך ביי איהם אין יעדען גליעד
אַ זיסע וואַרימקייט צוגאָסען;

אַ טיעפֿער חִיוּת איז זיך אין זיין ברוסט
צוגאַנגען, נייע, יונגע קרעפֿטען
און נייער פֿרישער מוּטה האָט איהם געטהון
זיין האַרץ בעשפּינען און בעהעפֿטען.

„וואָס קען דאָס זיין? — האָט ער געטראַכט — דער שטראָם
מוז פֿון אַ גליקליך אָרט טהון פֿלִיסען...
שטעהט אויף, איהר ליעבע העלדען מיינע, קומט
איך וויל, איך מוז דאָס גלייך דערוויסען,

„אַהין, אַהין! זאָל זיין דאָרט ווער עס איז —
ער מוז מיר אונטערטעניג ווערען,
פֿון מיר אַליין גרוואַרטען גליק און פֿרייד
און מיך אַלס העלד און קעניג עהרען,

„און אויב עס וועט דאָרט זיין וועך געגען מיר,
אָ, טויט וועט פֿון מיין שווערד ער פֿאַלען...
שטעהט אויף, איהר ליעבע העלדען מיינע, קומט“!...
עס קלאַפּט דער פּויק; די שוֹפָרוֹת שאַלען;

די פאָהנען טהוען פלאַטערן; עס געהט
א קלינגעריי, א טומעל, הונדערט
תּילות געהען נאָך דעם גרויסען העלד.
דער מדבּר ליעגט אַרום פערוואונדערט:

וואָס טהוט זיך דאָס? ווער האָט זיין רוּה, זיין שלאָף,
זיין טיעפען שלאָף געשטערט? ... די רייטער,
די פאָהנען ציהען זיך פאָרויס, פאָרויס,
דער קעניג געהט אַלץ ווייטער, ווייטער...

פיעל טעג איז ער געגאַנגען אַלץ פאָרויס
פיעל אויסגעשטאַנען שמערצען, ליידען —
און איז לסוף געקומען מיט'ן שטראָם —
וואוהין? — צום טויער פון גן עדן!...

בעפלאַכטען מיט גרינע,
מיט בליהענדע בלעטער,
מיט פרישע, מיט שמעקענדע
בלומען בעקרענצט,

טהוט לייכטען און שיינען
דער היילינער טויער;
מיט טויזענדער שטראַהלען
גליהט ער און גלענצט.

עס שלאָגען די קוואַלען,
עס רוישען די שטראָמען,
עס געהט ווי פון זילבערנע
גלעקער א קלאַנג,

עס הערען זיך שטימען
פון טויזענדער פויגעל, —
עס גיסט זיך א ליעבעס,
זיסעס געזאַנג.

נאָר דאָרט ביי דעם טויער,
זעהט שטעהן דער קעניג
א מלאך מיט פלאַמענדען
שווערד אין די הענד, —

ער שטעהט צו בעשיצען
דעם היילינגען טויער,
די הויכע, די שטארקע,
היילינגע וואנד.

„ווער ביזטו ? — טהוט פרעגען
דער מלאך ביים קעניג:
דו ביזט אלכסנדר?
שטעה-זשע! פאר דיר

וועט בלייבען אויף אייביג
פערמאכט צום גן-עדן
די ליכטיגע, ריינע,
היילינגע טהיר.

נור די, וועלכע לעבען
אין פריינדשאפט, אין פריעדען,
וואס טהוען און ברייננען
גוטס אויף דער וועלט,

נאר זיי קאנען קומען
אין היילינגען גארטען,
אין ליכטיגען, אייביגען
בראים געצעלט.

און דו, וואס פערגאסן
האט טייכען פון טרעהרען
דיין אייזערנע, בייזע,
בלוטיגע האנד —

דיך האט דער בעש פער
בעגליקט אין דיין לעבען
מיט הערשאפט, מיט רייכטהום,
מוטה און פערשטאנד,

ביזט אבער פערגאנגען
אויף זינדיגע וועגען,
פערדרעהט זיך אין שרעקליכען
שטורם און ווינד;

די פלעגסט ניט בעשוינען
קיין יוגענד, קיין עלטער . . .
צו גרויס זענען דיינע
שרעקליכע זינד!

אומזיסט איז געוועזען
דיין מיה, אלכסנדר!
דו קאנסט אין גן־עדן
ניט קומען: פאר דיר

וועט בלייבען אויף אייביג
פערמאכט פון גן־עדן
די ליכטיגע, ריינע,
הייליגע טהיר . . .״

* *
*

„— אח, דו גרויסער ענגעל! —
האט מיט הייסע טרעהרען
שטיל געזאגט דער קעניג —
שרעקליך איז דיין שטראף:

שטעהען נאהענט נעבען
טויער פון גן־עדן,
פיהלען שוין דעם זיסען
ריח . . . און לסוף . . .

גיב־זשע, גיב חאטש עפּיס
מיר אן׳אות־זכרון,
אז איך בין געוועזען
דא, ביי דיעזער טהיר,

מענשען זאלען זעהען,
מענשען זאלען גלויבען,
אז דאס האט געטראפען
איינ׳ן וואהר מיט מיר.״

—„נא, — האט דא דער מלאך
איהם געזאגט — אט האסטו . . .
געה צוריק—און שטארקען
זאל דיר גאט דיין הארץ,

זאָלסט פערברייננען דיינע
איבעריגע יאָהרען,
ניט צו וויסען אייביג
פון קיין נויטה און שמאַרץ...״

* *
*

דער קעניג איז געקומען אין אַ שטאָדט
און האָט געשיקט צונויפרופען די זקנים,
די פיינסטע און די קליגסטע פון דעם פאָלק:
„איהר זעהט?—האָט ער געזאָגט—איהר זעהט דעם שענעם

דעם ליעבען אות־זכּרון, וואָס פון דאָרט
איך האָב געבראַכט? ווי זאָל איך מיך ניט שעמען!
אַ שטיקעל ביין! אַ שטיקעל פוילען ביין!
איך, אַלכּסנדר מוקדון, איך, פאַר וועמען

עס האָט אַ גאַנצע וועלט געקניהט,
געציטערט נאָר פאַר מיר אַליין, פאַר איינעם...״
— „אָ, שטראָף מיך ניט, מיין קעניג, פאַר די רייד —
האָט איהם געענטפערט איינער פון די זקנים:

„פערהאַס ניט די מתּנה, וואָס דער גייסט
האָט דיר געגעבען: אין דעם טויטען
און פוילען ביינדעל ליעגט אַ טיעפער זין;
וואָס קאָן דיר אפשר נוצען אין פיעל נויטען.

„עס ברעפט ניט זעלטען, אַז די קלענסטע זאַך
ווערט זעהר וויכטיג אין דעם מענשענס לעבען.
ערלויב, איך וועל דאָס דיר בעווייזען באַלד,
בעפעהל דו נאָר, מען זאָל אַ וואָג מיר געבען.״

מען האָט געבראַכט. דער זקן האָט געלעגט
דאָס ביינדעל אויף איין וואָג־שאָל, אויף די צווייטע —
צוויי הויפענס גאָלד. די וואָג־שאָל מיט׳ן ביין
האָט גלייך געטהון זיי איבערוועגען ביידע.

—„וואָס איז דאָס? — פרעגט דער קעניג: שיט אַרויף
נאָך זילבער, גאָלד!...״ מען האָט פון אַלע זייטען
בעשאָטען, — עס האָט אָבער ניט געווירקט...
—„וואָס קען דאָס זיין? וואָס זאָל די זאַך בעדייטען?״...

דער קעניג האט זיין שווערעם, גרויסעם שווערד,
זיין קרוין, זיין פאנצער — אלץ אראפגעריסען
און אויף די צווייטע שאל געווארפען . . . ניין!
דער ביין האט ניט געוואלט פון גאר ניט וויסען.

ער האט זיך ניט גערירט ניט אויף א האר
און אויף זיין וואג־שאל רוהיג זיך געלעגען.
דער קעניג האט געציטערט, ווי א בלאט:
— „א, זאג־זשע מיר! איך גיעב מיין גאנץ פערמעגען.

אלץ, וואס איך האב, — צו וויסען, וואס בעדייט
דאס שטיקעל ביין ... עס ברענט אויף מיר מיין מוח!
מיט וואס קאן אבגענומען זיין פון דעם
דער וואונדערבארער, צויבערליכער כח?

מיט וואס־זשע? . . ."
— „מיט א קלייניגקייט — האט איהם
געזאגט דער זקן, — האט זיך אנגעבויגען
און אויף דאס שטיקעל ביין א הויפען ערד
ארויפגעשאטען פאר דעם קעניג'ס אויגען, —

און וואונדערליך! — די וואג־שאל מיט'ן גאלד
האט טאקע באלד א פאל געטהון פון אויבען
און געגענפאלם די צווייטע מיט'ן ביין
האט ווי א פעדער שנעל זיך אויפגעהויבען! . . .

און דער גרויער זקן
האט געזאגט צום קעניג:
„אט דאס דארע ביינדעל,
וואס דו האסט געבראכט,

איז ניט מעהר — א שטיקעל
פון א מענשענס שארבען;
זעהסט אין דעם א לעכיל?
קוק זיך איין, בעטראכט . . .

יא, מיין הערר, א שטיקעל
פון א מענשען'ס שארבען:
אין דעם קליינעם לעכיל
יאהרען פיעל צוריק

אִיז אַנ'אויג גֶעזֶעסֶען . . .
אוי, ווִי נאַרִישׁ, נאַרִישׁ
אִיז דֶער מֶענשׁ צוזאַמֶען
מִיט זַיִין גאַנצֶען גלִיק!

קלַיִין און שׁלאַף אִיז אונזֶער
אויג, און ווִיפִיעל אָבֶער
אִין דֶעם מֶענשֶׁענ'ס לֶעבֶען
גלוּסט עֶס און בֶּעגֶעהרט,

רַייסט זִיךְ, בּרֶענט מִיט תַּאֲוָה —
ווֶענִיג! אֵייבִּיג ווֶענִיג!
עֶס פֶערחאַפּט אַלץ ווַייטֶער . . .
גִיעב דִי גאַנצֶע עֶרד,

הִימֶעל, זון און שׁטֶערן
גִיעב אַוועֶק — אַלץ ווֶענִיג!
יאָג זִיךְ, מֶענשִׁיל, אַרבַּייט,
קלֶעטֶער, שׁפּרִינג און לויף,

ווַייטֶער, מֶענשִׁיל, ווַייטֶער! . . .
נוּ, און פָארט בִּיז וואַנֶען? —
בִּיז מֶען שִׁיט דֶעם עֶרשׁטֶען
הויפֶען עֶרד אַרויף . . .

אָט, גֶענוּג, נִיט ווַייטֶער
נִיט אֵיין טרִיט, אֵיין רֶגַע . . .
באַט אֵייךְ, גאָר דֶעם גאַנצֶען
חֶשְׁבּוֹן אָבגֶעמֶעקט . . .

אָךְ, אַ בִּיסֶעל קאַלטֶעס
קֶבֶר־עֶרד — און זֶעהט נוּר,
זֶעהט, אַקאָרשׁט, אִיךְ בֶּעט אֵייךְ,
האָ? — ווִי שׁווֶער דאָס ווֶעגט! . . ."

מְשִׁיחַ'ס־צַייטֶען.

ע ר ז ע ה ט.

המשיח לא יבא אלא בדור
שכלו זכאי או שכלו חיב.
(א גמרא)

„— מַזָל־טוֹב אייך, ליעבע ברידער!
הוליעט יודען, אָהן אַ שִׁיעוּר!
אַלע אָדערן און גליעדער
זינגען, פרעהען־זיך אין מיר . . .

וואָס מיר עֵשָׂו, ווער מיר הָמָן,
וואו מיר אנגסטען, שרעק און לייד, —
לויבט און דאנקט זיין ליעבען נאָמען,
זינגט און טאנצט — מָשִׁיחַ געהט!

יאָ, דער אֱמֶת'ער, דער אלטער
גואל־צֶדֶק. אין דער האנד
נישט קיין פאָהן — אַ שׁוֹפָר האלט ער,
בלאָזט און רופט אין הייליג לאנד:
„— מָלֵא חֶדְוָה, מָלֵא דִיצָה,
קומט, רֶב איצע, קומט, רֶב פיצע,
גרייט זיך־צו אין איין מֵעֵת־לְעֵת
מיט דעם גאנצען פערנעגיגען:
מיט די וויעגען, מיט די ציגען,
מיט'ן פֶּסַח'דיג געפעס —
אַלע פיינע, אַלע וואוילע,
פרומע קינדער אויף דער וועלט!“ . . .
הילכיג געהט די תְּקִיעָה־גְדוֹלָה,
פרעהליך שפרינגען וואלד און פעלד . . .
און אנ'עק דער סִדְרָה בָּלָק! . . .“

מיט די ווערטער, ווי א ווינד,
האסטיג, פליהענדיג, געשווינד,
לויפט אריין צו מיר ישׂראליק, —
מיינס א שטיקעל שוועסטער־קינד, —
טהט א ווארף א גרויסען, דיקען
פּאַק גאַזעטען אויפ׳ן טיש:
— „נאַ! ס׳איז ממש זיך צו קוויקען —
חרים, צאַפּעלדיג און פריש;
יעדער נומער, יעדער בויגען,
יעדע שורה אין דעם פּאַק,
וועט דיר עפענען די אויגען.
לייען, ברודער . . . האַ? געשמאַק? . . .

טעלעגראַמעס פליהען — שרעקליך! —
מאַרטיניקאַ ברענט און ברענט:
מענשען, חיות, בוימער, ווענד
רייסט און ברעכט דער שטורם אויף ברעקליך
און קרבנות שעכט דער טויט
צעהנדליג־טויזענדוויז טאָג־טעגליך . . .
ווי־זשע מיינסטו, איז עס מעגליך
פלוצים, פון דער העלער־הויט?
געה שוין, געה, דערצעהל מיר שמאַכטעס;
ניהם א דאך, א סטייג, א וואלד,
צינד זיי אונטער — זידט עס, קאָכט עס,
ברענט און פלאַקערט — א געוואלד!
אויך דאָסזעלבע, אז מיר לעזען
„מאַרטיניקאַ איז פערברענט“,
מעסטו זיכער זיין — געוועזען
זענען דאָרט יענקעל׳ס הענד׃
מיט א סטאַטשיק, א בבדלה
(צוגעדעקט זיי מיט דער פּאָלע)
קריכט ער צו ביי־נאַכט צום באַרג —
און עס ברענט! . . . דו מיינסט—ס׳איז קאַרג?..
ס׳לעגט זיך דיר ניט אויפ׳ן שׂכל?
קוקסט און מויל מיר מיט א שמייכעל, —
הער: אָהן סליעדסטוועס! — א גאַזעט
ווייסט מסתּמא וואס זי רעדט . . .

פון פאריז ביז ניקאלאיעוו
און פון קאוונא ביז אלושיר
כלו חיב, כלו חיב,
כלו חיב זענען מיר! . . .

פון א גליק פון גאר א נייעם
הערט מען ריידען, — נעה און ש״יי
צו דעם בורא חי וקים, —
רציחות ווידער אין קיטיי,
א בהלה א גערודער . . .
ווער? — דער „גרויסער קולאק״, נעהם
אבער טיפער, ליעבער ברודער,
נעהם מיט קאפ דעם טעם פון דעם
יא, דער „קולאק״, אמת טאקע,
נאר דער עיקר פירט איז ער,
יענקעל (זיין זאל איהם א מכה!),
וויל, פערשטעהסטו, הארץ מיינס, ווער
שפיעלט די חתונה די שענע?
ווער פערקאכט דארט דעם יריד?
משין־ט שון־טשחי? א ניים, — מאחינו!
און טשאן־טפו איז אויך א יוד!״ . . .
— א גע . . . יענצטער?
— „אדרבא,
ערנסט, פרום, פון שענסטען גראד,
א מיוחס און א גבאי
צוואנציג יאהר שוין אין חב״ד.
נעהם דארט אלע קאמאנדירען:
יענעראלען! און בסוד
האלטען און עקספלאאטירען
ווער די טאקסע, ווער די באד . . .
קוקסט אין מויל מיר מיט א שמייכעל?
ס'לעגט זיך דיר ניט אויפ'ן שכל?
נאר דו איינער! א גאזעט
ווייסט מסתמא וואס זי רעדט . . .
און פון פעקין ביז פאטשאיעוו,
פון טיאן־צזין ביז סאנדאמיר —
כלו חיב, כלו חיב
כלו חיב זענען מיר? . . .

„ערגיץ דארט, אין חוץ לארץ, —
כ׳ווייס? זאל זיין אין בוקארעשט,
אין גאלאץ, אין יאס, פלאיעשט, —
האט אנ׳אומגליק מיט א פריץ
זיך געטראפען: טיעי פערטראכט
וועגען האבער, גערשטען, קארן —
איז ער רוהיג זיך געפאהרען
אין א בריצקעלע ביינאכט.
אויפ׳ן וועג, דארט, וואו אין בלאט
שווימען גענז א גאנצע ראטע
און די זשאבעס זינגען כאר,
שטעהט א בריקעל, שוין א יאהר
זעכציג, זיבעציג אנ׳ערך
קרום און פויל און אלט ווי תבח,
אהן רעמאנט — און שטעהט זיך פארט,
טרישטשעט, טרייסעלט זיך, נאר גאר ניט
אז אין בריה, ווילסט ניט — פאהר ניט.
און דער עולם געהט און פאהרט
איהם אריבער זעהר גערן.
היינט וואס האט מען דא צו קלערען?
אונזער פריץ טהוט א שמיץ
פאהרט ארויף און... ווי א בליץ,
ווי א פייל פון בויגען פליהט ער
פונ׳ם בריקעל קאפ אין דר׳ערד
מיט דער בריטשקע, מיט׳ן פערד
גלייך אין בלאטע... נאס און שיטער,
קאלט און קלעפיג... נאך א גליק
וואס א פאסטוך איז געוועזען
אקוראט ניט וויים פון בריק
און דעם פריץ מיט א שטריק
פון די זשאבעס אויסגעלעזען...
ווערט א סלעדסטוויע — ווער און וואס:...
און פון וואנען, און פון וואס?
מען דערגעהט. ווער? יענקעל! קוילעט,
העננט איהם, שיסט — ער זאגט זיך אב;
נאר עס העלפט ניט. הערט מיט קאפ:
—„ס׳איז ביי אייך געווען דער מולד
יענעם אווענד?“
— יא.
— „אהא!

און בשעת קידוש לבנה
האסטו, ברודערקע, אזא
שפרונג געטהון פאר גרוים כונה,
אז די היטעל איז פון קאפ
אויף דער ערד בײַ דיר אראב!
וואס־זשע דארף מען לאנג דא ברײַען?
ס'איז דאך קלאר פאר אלט און יונג,
אז די בריק איז פון דײַן שפרונג
אײַנגעפאלען, — זאגט דער דין, —
על כן, יענקעלע, בצאהל,
וואס זי האט געקאסט אמאל,
האטש פערמשכן בארד און פאות"...
קלוג, אזא? אי קלוג, אי גוט,
א פסק־דין לכל הדעות:
אין רומעניען א כוד
ווייסט מסתמא וואס ער טהוט! —
פון מיצרים און ביז קראיעוו,
פון בערדיטשעוו ביז קאאיר
כלו חיב, כלו חיב,
כלו חיב וועגען מיר!...

גנבות, הײַשעריק, חאלערא,
פליעגען, ווערים, פילאקסערא,
קעלט, סוחאטע, האגעל, ווינד;
דער ווערט טויב און יענער בלינד;
דא איז הונגער, דארט קדחת,
דא א קלאג, דארט א געשרײַ —
אומעטום, לכל הפּחת,
מוז א יוד זײַן, אדער צוויי:
יודען טהוען אויך צו להכעים —
שנאת חנם קאכט אין זיי...
און איך שרײַ און שרײַען ווידער
וועל איך אייביג אהן אויפהער:
כלו חיב, ליעבע ברידער,
כלו חיב וועגען מיר!"...

בליַיך און דעם רוקען געבויגען
זיצט מיין ישׂראליק. ווי בלייענע שווער
פון די פערטונקעלטע אויגען
טריפען א טרעהר נאך א טרעהר . . .
— „זאג־ישע מיר—פרעג איך איהם: זיי זיך מטריח
אז „כּלו חיב" ביי אונז איז שוין גרייט
טא וואו־ישע איז ער?
— משיח?
נארעלע! הערסט דאך — ער געהט!" . . .

אַקלאָרע תּשובה*).

אַ בריעוועל צום רעדאַקטאָר.

געעהרטער הערר!

דעם דאָזיגען בריעוועל האָט מיר צוגעשיקט אַ בעקאַנטער יונגערמאַן מק"ק שמוינעווקע, אַ בּחור'ל אַ לייטיש קינד, מיט אַ בּקשה דורכלייענען עס און זאָגען מיין מיינונג. „אַז עס איז גוט — שרייבּט ער — ווייס איך אפילו אַליין, און אויף גוטעס דאַרף מען קיין בּיוּר נישט, נאָר וואָס אַרט מיך —? נט ער— אַז עס וועט זיין אויף דעם אויך אייער הסכּמה?"

צו נאַ טאַקע, וואָס זאָל עס איהם אַרען? . . .

אָט איז דאָס בריעוועל:

ליעבער הערר רעדאַקטאָר!

די וועלט זאָגט אַ ווערטיל: „וואָס עס וועט זיין מיט כּל ישׂראל לאָז זיין מיט רב ישׂראל". איך ברענג עס אַקעגען דעם, וואָס אַז קיין עין הרע 40,000 יודען (איך רעכען דאָס די אַבאָנענטען פון „יוד" — און אויף מעהר לאָז אייך גאָט העלפען!) ווילען זיך אַוועקזעצען שרייבען אַנ'ענטפער אויף די „פראַגען", וואָס איהר האָט צוגעשיקט מיט'ן נומר 26, טאָ מיט וואָס בין

*) אין יאהר 1900 האָט דער „יוד" געהאַט פונאַנדערגעשיקט זיינע אַבאָנענטען פאָלגענדע פראַגען: 1) ווי אַלט זענט איהר? 2) וואָס איז אייער בעשעפטיגונג? 3) וואו האָט איהר זיך געלערנט? 4) וויפיעל מענשען לייענען אייער עקזעמפליאַר „יוד" אויסער אייך? 5) לייענט איהר אויך אַנדערע זשאַרגאָנישע ווערק? 6) לייענט איהר העבּרעאישע צייטונגען אָדער ביכער? 7) לייענט איהר אויך צייטונגען און ביכער אין אַנדערע שפּראַכען און אין וועלכע? 8) וועלכע אָבטהיילונג פון „יוד" געפעלט אייך?

איך דאָס ערגער פֿון אַנדערע ? ובפֿרט אַז שרײַבען קען איך,
צײַט האָב איך און שרײַבען ווילט זיך. אלא וואָס ? דער לשון,
די מליצה, איז בײַ מיר אפֿשר ניט אַזוי קונציג, טאָ זענט
איהר דאָך אַ רעדאַקטאָר, גאָהט (קרעפּליך זאָלט איהר עסען!)
אַ פֿעדער אין האַנד, מעקט אויס, שרײַבט צו, מאַכט איבער ווי
איהר געפֿעלט, עס מעג אפֿילו אַ וואָרט נישט בלײַבען פֿון
דעם, וואָס איך האָב אָנגעשריבען, אַבי נור די חתימה מײַנע,
די חתימה, פֿערשטעהט איהר מיך, זאָל בלײַבען אינגאַנצען,
וואָרום איהר ווײַסט דאָך, אַז פֿאַר אונז, פֿאַר'ן רוב זשאַרגאָנישע
מחברים, איז דער עיקר הדבר נור די חתימה, דער נאָמען זאָל
זײַן געדרוקט, און טײַערער פֿון אַלץ איז דאָס בײַ אונז, שמוי-
געווקער פּאָעטען, מחמת וואָס אייגענטליך דאַרף מען צו פּאָ-
עזיע ? גראַמען: טויט — ברויט, קנעפּיל — קעפּיל, אימה —
בהמה, פֿליגען — ציגען . . . עס שײַנט זיך ווי באָב, און עס
וואָלט זיך גאָר ניט אויפֿהערען צו שײַנען, ווען עס וואָלט ניט
שטעהן אינטען די חתימה: אונטערגעשריבען זיך און אַ כוס —
דער זאַק מײַט'ן באָב מאַכט זיך צונויף ביז'ן צווייטען מאָל,
און אַזוי געהט עס ווי אַ מזמור בײַ הײַנטיגע פּאָעטען . . .
נאָר ניט דאָס בין איך אויסען. איך האָב דאָך אָנגעהויבען
וועגען די „פֿראַגען" צייערע און אויף אײניגע פֿון זיי וועל איך
ענטפֿערן נאָך מײַן פֿערשטאַנד נאָך, טײל אין גראַמען, טייל
אויף פּראָסט-יודיש. קיין גרויסע נײַעס וועל איך דאָ ניט אויפֿ-
טהון. דאָס וואָס איך האָב צוז נען זענען גאַנץ אַלטע זאַכען,
נאָר כּדי מען זאָל זיי ניט פֿערגעסען, איז כּדאַי צײַטענווײַז
איבערצוחזר'ן און דערמאָהנען זיי יענע אונזערע יודעליך, זאָלען
לעבען, וועלכע האָבען אויף אַזוינע זאַכען אַ קורצען זכרון . . .

די ערשטע פֿראַגע צייערע איז:

—„ווי אַלט זענט איהר ?"

וואָס זאָל איך צײַן אויף דעם ענטפֿערן ?

* *

*

ווי אַלט איך בין — דאָס ווייסען קלאָר
קען, דוכט זיך מיר, ניט קײנער:
מען זאָגט—כּמעט דרײַ טויזענד יאָהר,
נאָר דאָס מוז זײַן אַ טעות גאָר,
און מאַקע ניט אַ קלײנער . . .

יאָ, אֱמֶת, אָפּט בּין איך אי בּלינד,
אי טויב — אַנ׳עכּטער זָקֵן,
וואָס איהם קען גובר־זיין אַ קינד,
און פאַר אַ רעגען, פאַר אַ ווינד
בּעהאַלט איך זיך דערשראָקען;

איך פיהל אין זיך קיין טראָפּען בּלוט
און קיין געזונדען אֵבֶר;
פערלאָרען גלויבּען, קראַפט און מוטה —
פערשטעה נור איינס, ווי זים און גוט
עס איז דער שלאָף אין קֶבֶר...

נאָר צייטענווייז דערפיהל איך גאָר
אין זיך אַ זעעל, אַ נייע...
אוים קראַנקע בּרוסט! אוים גרויע האָר!
די ערד ווערט גרין, דער הימעל קלאָר,
דאָס לעבּען אַ מְחַיֶה...

איך בּין אַ קינד און בּין אַ העלד:
איך פיהל אין יענע צייטען —
ניטאָ קיין איינציגם אויף דער וועלט
פאַר מיר פערבּאָרגען און פערשטעלט
איך זאָל מיט דעם ניט שטרייטען,

און אַלע צָרוֹת גובר זיין
זאָל גאָט מיר ניט בּעשערען...
אַזוי אָט לעבּ איך שען און פיין —
פון קאָפּ בּיז פים אין לייד און פיין,
אין גאַנצע טייכען טרעהרען.

נאָר רוהיג זיין מיט האַרץ און זין
און פיהלען אַז אַ מענש איך בּין
ווי אַלע חאָטש אַ ווײַלע,
דאָס קען איך ניט, מיין ליעבּער פריינד!..
טאָ וויפיעל זאָל איך אַלט זיין היינט?
פּרובּט, ענטפערט אויף די שְאֵלָה...

* *
*

ווײַטער מײַן ליעבער הער פרעגט איהר:
„— וואו האט איהר זיך געלערנט?
וואו האב איך זיך געלערנט? — אח,
צוויי טויזענד יאהר כּסדר
טראג איך אויף זיך דעם גרויסען יאך
פון לערנען, חזר'ן... און נאך
ביז איצט גע'ה איך אין חדר...

מלמדים האב איך אלערליי...
דערמאהנענדיג זיך נור אויף זיי
פערחאפּט מיר אויש דער אטהעם...
צוויי טויזענד יאהר אז אהן א שיעור
צוויי סדרות לערנען זיי מיט מיר —
אוי! „בלק" און „משפּטים"!...

וואס אבגעקאסט האט רבי־געלד
און ווי מען האט געשמיסען
בערעכנען — נעהמט מיך דורך א קעלט..
ניטא דער קאנטשיק אויף דער וועלט
וואס ב'זאל זיין ביים נישט וויסען!...
גענוג געחאפּט אי קלעפּ, אי שמיץ,
גענוג געפיהלט אי קעלט, אי היץ
און צרות אנגעקליבען...
גענוג געקנעלט מיט מיר, — און דאך
א חדר־יונגעל בין איך נאך
ביז איצט, ביז איצט געבליבען!...

ניט געקלערט און ניט געטראכט —
וואלט איך הערען טאג און נאכט
בבא־מעשׂיות, ליעדלעך
פון דער ווייסער ציגעלע
הינטער אונזער וויגעלע,
פון די רויטע יודלעך...

זיס מעשׂיות אהן א צאהל
פון משיח'ס צייטען,
ווען מיר וועלען אויך אמאל
ווערען גלייך צו לייטען, —

װעלען טרינקען זיסען װײַן;
רענדלעך װעלען אינז אַרײַן
טװיזענד גלײַך אין בײַטעל...
און אַזױ־אַט געהט עס — אַך! —
ביז איך האָב אַ גוטען שטאָך
פון דעם רבי'נס טײַטעל...

נאָר גאָר ניִשט — עס געהט אָב מיט װעהטאָג, און איך געה װײַטער אין חדר... אַ סימן, אַז איך האָב זיך נאָך ניט געניג אױסגעלערנט, און נאָט מכתּמא װײסט װאָס ער טהוט...

* *
*

נאָך אױף אַ פראַגע אײערע װאָלט איך געװאָלט ענטפערן.
איהר פרעגט:
„װאָס איז אײער בעשעפטיגונג?"

מיט װאָס בעשעפטיג איך זיך? — עט,
אַ שאלה כ'לעבען!... קלוג גערעדט.
פרעגט בעסער: מיט װאָס ניט?
בײַ מיר אין קרעמיל קאָכט און זידט, —
אַ האַנדעל — אַ ירִיד!

בײַ מיר בעקומט איהר מעהל און באָב,
אַ לולב מיט אַ טשאָלענט־טאָפּ,
אַ פאָהן אױף שׂמחת־תּורה, —
און אַלץ די ב סטע סחורה...

דער קאָפּ פערדרעהט...
איך בלײַב אָהן הענד...
דער האַנדעל געהט,
דער האַנדעל ברענט —
מיט פּעך
מיט בלעך,
מיט האָלץ, מיט
מיט פױגעל־מילך, מיט יקנה"ז,
מיט צװעקעס, מיט קמעות,
װאָס העלפען באַלד צו װאָס איהר װילט,
סײַ אָבגעבריהט און סײַ פ רקיהלט, —
איך שװעהר בײַ באָרד און פּאות!...

וואָס ווילט איהר נאָך? אויך האנדעל איך
מיט בְּשָׂמִים, מיט חַלִיצָה־שיך,
מַחֲזוֹרִים און סִדּוּרִים
און גריינגערעס אויף פּוּרִים,
מיט זאַלץ,
מיט שמאַלץ,
מיט ווינד, מיט רויך
און מיט אֶתְרוֹגִים אויך,
מיט ווייץ,
מיט ליין,
מיט וואַקס,
מיט פלאַקס,
מיט אלע מִינִים תְּבוּאוֹת,
מיט פרישע גרינס אויף שְׁבוּעוֹת;

ביי מיר בעקומט איהר עסיג, טהיי,
שַׁלֶשׁ־קַטַנִים אלערליי
און זייף, און יארמעלקעס, און היי,
און אויב איהר ווילט — הַבְדָּלוֹת
לאנגע ווי דער גָלוּת...
א כְּלָל — איך טאַפּ
און זוך און חאַפּ,
און דרעש און מאָהל,
און גרוב און קלייב
און שטאַרב דריי מאָל
מיט קינד און ווייב
אין קריינק, אין פלאָג,
אין נויט, אין קלאָג
פאר הונגער יעדען טאָג...
— — — — — — — — — — —

נאָר דאָס איז דאָך — ווען א יהר זעגען — נור מְלִיצָה פּאָעזיע, און איהר, העדר רעדאקטאָר, דאַרפט דאָך סטאַ־טיסטיק; איהר זענט טאקע גערעכט, און איך וועל געבען סטאַטיסטיק אויך.

די 4־טע פראגע איערע איז: „וויפיעל מענשען לייענען אייער עקזעמפּליאר „יוד" אויסער אייך?"

אויסער מיך און אונזער גאנץ הויזגעזינדעל זאָל לעבען לייענען מיין „יוד" דריי היגע, ד. ה. שמוינעװקער יודען: אונזער פּאָדריאַטשיק, אונזער אַפּטייקער און אונזער ראַבינער.

דער פּאָדריאַטשיק שרייבט אויס די „גובערנסקיא וועדאָמאָסטי", ווייל זיי זענען איהם נויטיג צו טאָרגעס און פּאָדריאַדען; חוץ דעם שרייבט ער אויס אונזער שמוינעװקער רוסישע גאַזעטע אויך, מחמת ער איז בעקאַנט מיט דעם רעדאַקטאָר און שפּיעלט מיט איהם אין קלוב אין קאָרטען, איז איהם — זאָגט ער — שווער אויסצושרייבען נאָך אַ דריטע צייטונג. עס וועט דאָך אָבקאָסטען אַ יאָהר מי יודע וויפיעל! — נאָר לייענען איז ער אַ בעלן, שיקט ער צו מיר יעדע וואָך אַנטלייהען דעם נומער.

דער אַפּטייקער וואָלט אפילו אַליין אויסגעשריבען דעם „יוד", נאָר די מניעה איז, וואָס דאָ ניט לאַנג האָט ער גענומען צו זיינע צוויי פּאַניצלעך אַ גובערנאַנטקע, אַ קריסטליכע, און חאָטש — זאָגט ער — זי מוז וויסען אַז ער איז אַ יוד, און ער ווייסט אַז זי ווייסט טאַקע אַז ער איז אַ יוד, דאָך פּאַסט ניט — זאָגט ער — אַז אין אַזאַ הויז זאָל אָנקומען אַ יודישע גאַזעטע, שיקט ער צו מיר זייגעם אַ „אַפּטעקאַרסקי אוטשעניק", אַ יודיש יונגעל, און נעהמט ביי מיר מיין עקזעמפּליאַר.

דער ראַבינער אונזערער וועט — ווי ער זאָגט — אין אַ יאָהר צוויי־דריי אַרום איה"ש אַליין אויסשרייבען אַ ייעדער צייטונג און דערווייל נעהמט ער דעם „יוד" ביי מיר, מחמת — איך וועל אייך זאָגען בסוד — ער לערנט זיך נאָך ערשט לייענען... ער איז, פערשטעהט איהר מיך, פון די נייע, פון די היינטיגע ראַבינערליך...

אויסער די דריי בענוצט דעם „יוד" נאָך איינער אונזערער אַ שמוינעװקער, רב כתריאל־בער פאַבריקאַנט (ער פאַבריצירט טרוקענע הייוועז). אַליין לייענען, זאָגט ער, האָט ער קיין צייט ניט, נאָר הערען נייעס פון אַ גאַזעט האָט ער ליעב און איבערהויפּט אינטערעסירט ער זיך מיט פּאָליטיקע, למשל, וואָס טראַכט וועגען אַ מלחמה דער פראַנצויז? וואָס וועט טהון דער גרעק, און וואָס הערט זיך מיט'ן טערק? מען זאָגט — ער הויבט זיך? און נאָך אַזעלכע שפּיציגע ענינים פון פּאָליטיקע...

אַלזאָ, ליעבער הערר רעדאַקטאָר, אַט האָט איהר
אַ קלאָרע תְּשׁוּבָה אויף פיער פון אייערע „פראַגען". די איבריגע
פיער זענען אֶפְשַׁר אויך טאַקע גאַנץ וויכטיגע, נאָר ווייסט
איהר וואָס איך וועל אייך זאָגען? אַ טאַטע אַז מען פרעגט איהם
פיער קֻשְׁיוֹת, ענטפערט ער זיי אָב מיט איין תֵּירוּץ, איך
האָב אויף אייערע אַכט פראַגען געגעבען פיער ענט־
פערס: עַל פִּי הַגָּדָה האָב איך שוין בְּוַדַּאי יוֹצֵא געווען, און
אייטער דעם ווייסט איהר דאָך אַליין, אַז קוק זיך נור אַ ביסעל
אַרום אין אונזער יודיש וועלטיל, הויבען־אָן צו קריכען אין
קאָפּ אַריין טויזענדער שְׁאֵלוֹת און קֻשְׁיוֹת, ווי לְמָשָׁל:
גוואַלד, וואָס איז דאָס? וואָס זענען דאָס פאַר מְשׁוּנֶה־ווילדע
זאַכען? וואָס פאַר מִינֵי רייד, זענג, אָנשטעלען, חֲנִיפָה׳לעך,
הינטער־פּיסלעך, איבער־הַסְבָּרוֹת, קינדער־שפּיעל, רייסע־
ניש און בייסעניש, וויסטע בִּטָחוֹן׳ס, פינסטערע גליקען,
ביטערע נֶחָמוֹת? ... און נאָך טויזענד און מיליאָנען שְׁאֵלוֹת,
אויף וועלכע עס איז דאָ נור איין תֵּירוּץ, דעם טאַטענ׳ס אַלטער
תֵּירוּץ: „עֲבָדִים הָיִינוּ" ...
און דער תֵּירוּץ, ווי איהר זעהט, פּאַסט טאַקע זעהר
גוט ניט נור צו דער הַגָּדָה אַליין, נאָר אויך אויף אַלע נעכט
פון אַ גאַנץ יאָהר, אויף אַלע פינסטערע נעכט פון אונזער
אומעטיגען לעבען ...

פון מיר אייער אַבאָנענט

שְׁמוּאֵל חֶנְקֶע-פְּרֵיידֶעס בָּאַבְּרָאוֶוער.

שמוינעוועקע.

א מעשה'לע

פון א געוועזענעם ערד-ארבייטער.

א דערפעל איז פארהאנען,
עס הייסט באבראווי-קוט *);
אמאל איז דארט געשטאנען
מיין וויגעלע . . . און גוט

און זיס איז מיר געגאנגען
אין יענער ליעבער צייט:
דארט האבען געלע זאנגען
געראוישט פין יעדער זייט;

דארט האט די גרינע בלעטער
א ווינטעלע געוויגט;
א ליעבעס, זיסעס ווייטער
מיין יונגע ברוסט געקוויקט;

עס הארעווען דארט יודען
פון קינדווייז ביז'ן טויט
און עסען דארט אין פריעדען
א אייגען שטיקעל ברויט.

פערגאנגען זענען יאהרען;
אין בין פון דארט אוועק —
בין צוגעגרייט געוואהרען
גאר צו א אנדער צוועק:

ניט מיט דער סאחא געהען
פון ארימקייט און נויט
און אקערען און זייהען
אליין פאר דעם שטיקעל ברויט. —

---

*) א יודישע קאלאניע אין חערסאנער אויעזד.

ניין, שטארק איז ווי אַ צעדער
אין שטאָלץ מיין הארץ אין מיר —
מיין סאָחא איז די פעדער,
מיין פעלד איז דאָס פאַפּיר!

די פעדער איז מיין סאָחא,
מיין פעלד איז דאָס פאַפּיר,
און וואָס פאַר מזל-בְּרָכָה
איז אָנגעגרייט פאַר מיר! —

מען לעקט פון מיר די פינגער:
עס קלינגט מיט מיר א וועלט;
וואָטש וואָס איז, דאכט זיך, גרינגער —
מאך ליעדלעך און נעהם געלד.

יאָ, איך מאָג זיין צופריעדען, —
ניט ערגער ביז'ן טויט.
איינס פעהלט נאר, ליעבע יודען,
נאר איינס —
דאָס שטיקעל ברויט!...

אינהאלט.

	זייטע
די פאפירענע בריק	3
די לעצטע קאפיקע	24
דער נייער ראבינער	36
אין חלום	44
גבורים	59
די ריפ	60
מזבח=אדמה	62
ציון	63
א ירושה	64
צוויי טראיקעס	65
ניי=יאהר	68
הגדה=ליעדער	69
דער פרעהליכער קבצן	73
הושענות	77
חנוכת-הבית	79
חנוכה=שפיעל	81
א חדר=מעשה	86
צוויי אסנות	89
חתן=תורה	93
א חלום	98
דאס יודיש קינד	100
תחית=המתים	102
אויף קבר=אבות	104
דעם שמש'ס=טאכטער	106
זינטער=ליעדער	114
א זומער-נאכט	117
די גארטען=װארפערקע	122
דער הויפען ערד	125
משיח'ס=צייטען	134
א קלארע תשובה	139
א מעשה'לע	147

עס ווערט אנגענומען דאס אבאנעמענט

אויף די טעגליכע צייטונג

„דער פריינד"

דריטער יאהרגאנג.

„דער פריינד" געהט ארויס נאך דעם פראגראם פון גרויסע אלגע־מיינע טעגליכע צייטונגען. ער ברייגגט אלע טאג צוגלייך מיט די גרעסטע צייטונגען טעלעגראמען, נייעס און בריעף פון דעם אלגעמיינעם, ווי אויך פון דעם יודישען לעבען אין רוסלאנד און אין אויסלאנד.

„דער פריינד" גיט ארטיקלען איבער פאליטיק, איבער פראגען פון יודישען און אלגעמיינעם לעבען.

„דער פריינד" גיט אב פיעל ארט פאר ערצעהלונגען, פעליעטאנען און וויסענשאפטליכע ארטיקלען.

„דער פריינד" גיט זיינע אבאנענטען תשובות פון ספעציאליסטען אויף פראגען איבער געזעצען און רעכט און איבער טעכניק און מלאכה.

„דער פריינד" האט אייגענע שטענדיגע קארעספאנדענטען אין אלע גרעסטע שטעדט אין רוסלאנד און אין אויסלאנד.

פון יאנואר 1905 הויבען מיר אן ארויסצוגעבען פאר די אבאנענטען

פון „פריינד"

א מאנאטליכען זשורנאל פאר ליטעראטור, וויסענשאפט און געזעלשאפטליכע פראגען

„דאס לעבען"

לויט דעם פאלגענדען פראגראם:

I. בעלעטריסטיק: ראמאנען, ערצעהלונגען, דראמען, שירים.

II. וויסענשאפט: א) ארטיקלען פון דער יודישער און אלגע־מיינער געשיכטע; ב) ביאגראפיען פון בעריהמטע מענשען; ג) היסטארישע ארטיקלען וועגען דער יודישער און אלגעמיינער ליטעראטור; ד) ארטיקלען איבער די וויסענשאפטען וועגען דעם געזעלשאפטליכען לעבען; סאציאלאגיע, פאליטישע עקאנאמיע, סטאטיסטיק א. ז. וו. ה) נאטור־וויסענשאפט, מעדיצין און היגיענע; ו) פילאסאפיע, פסיכאלאגיע און פעדאגאגיק.

III. פובליציסטיק: ארטיקלען וועגען די וויכטיגסטע צייט־פראגען ווי פון דעם יודישען, אזוי אויך פון דעם אלגעמיינעם לעבען.

IV. קריטיק: ארטיקלען וועגען ליטעראטור און קונסט.

V. ביבליאגראפיע: קורצע בעריכטען וועגען נייע ביכער, יודישע און אלגעמיינע.

אין זשורנאל „דאס לעבען“ װעלען געדרוקט װערען בילדער און פארטרעטען.

דער זשורנאל „דאס לעבען“ װעט ארױסגעהן אונטער דער זעלבער רעדאקציע און בײ דער בעטײליגונג פון די זעלבע מיטארבײטער, װי דער טעגליכער „פרײנד“.

דאס אבאנעמענט אויף דעם זשורנאל װערט גענומען נור פון די אבאנענטען פון „פרײנד“.

אבאנעמענטס־פרײז אויף די צײטונג „דער פרײנד“ (אהן דעם זשורנאל)

אין רוסלאנד:

אויף א יאהר — 7 רובל, א האלב יאהר — 3.50 רובל,
א פיערטעל יאהר — 1.75 רובל.

אבאנעמענטס־פרײז אויף דעם „פרײנד“ אינאײנעם מיט דעם זשורנאל „דאס לעבען“ אין רוסלאנד:

אויף א יאהר — 10 רובל, א האלב יאהר — 5 רובל,
א פיערטעל יאהר — 2.50 רובל.

אין אויסלאנד קען מען אויסשרײבען דורך די **פאסט**.

אדרעססע:

Въ редакцію газ. „ДЭРЪ ФРАЙНДЪ“, СПБ. Вознесенскій пр. 53.
Redaction „DER FRAIND“, St.-Petersburg, Wosnessenski Prospekt, 53.